

คู่มือการฝึกอบรมครูและผู้ดูแลเด็ก

ในการดำเนินการจัดโปรแกรมให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก
แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และการจัดบริการให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่
ผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยช่วงอายุ 2-5 ปี

“The Manual for ECD teachers and caregivers in implementing the Parenting programme and providing counselling services for parents of children aged 2-5 years”

คู่มือการฝึกอบรมครู และผู้ดูแลเด็ก

ในการดำเนินการจัดโปรแกรมให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก
แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และการจัดบริการให้คำปรึกษาแก่พ่อ
แม่ ผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยช่วงอายุ 2-5 ปี

“The Manual for ECD teachers and caregivers
in implementing
the Parenting programme and providing counselling
services for parents
of children aged 2-5 years”

» **พิมพ์ครั้งที่ 1** ธันวาคม 2561 จำนวนพิมพ์ 3,000 เล่ม
สำหรับครูศูนย์เด็กเล็กช่วงอายุ 2-5 ปี

สนับสนุนต้นฉบับโดย

» **มูลนิธิรักไทย**

ที่อยู่ 185 ซอยประดิพัทธ์ 6 สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทรศัพท์ (02) 2714467 โทรสาร (02)2714467
info@raksthai.org www.raksthai.org

สนับสนุนการจัดพิมพ์โดย

» **องค์กรยูนิเซฟ ประเทศไทย**

ที่อยู่ชั้น 12A, อาคารคิวเฮาส์ ซอยคอนแวนต์ เลขที่ 38 ถนนคอนแวนต์
แขวงสีลม เขตบางรักกรุงเทพ 10500 ประเทศไทย
โทรศัพท์ (02) 3569499 โทรสาร (02) 2803563 thailandao@unicef.org

ปก/รูปเล่ม

โดย นายมานพ ใจติชะ

พิมพ์ที่

บริษัท วาย.เค.เอช กราฟิก แอนด์ เพรส จำกัด
Y.K.H. GRAPHIC & PRESS CO.,LTD.

» **คณะผู้จัดทำ** คู่มือการฝึกอบรมครูและผู้ดูแลเด็กในการดำเนินการจัดโปรแกรมให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และการจัดบริการให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยช่วงอายุ 2-5 ปี “The Manual for ECD teachers and caregivers in implementing the Parenting programme and providing counselling services for parents of children aged 2-5 years”

» **คณะที่ปรึกษา:**
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพรรณ บุตรกัตถัญญ

» **อาจารย์ประจำสาขาปฐมวัยศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**
นางสาวธนกร พิระเพทย์
เจ้าหน้าที่พัฒนาเด็กปฐมวัย องค์การยูนิเซฟ

นางสาวธิติกาญจน์ ฐิติโสภณศักดิ์
ที่ปรึกษาการพัฒนาเด็กปฐมวัย องค์การยูนิเซฟ

>> องค์กรยูนิเซฟ ประเทศไทย

คุณสุนีย์ ตาหวัณน์
คุณสุรรัตนา กอบชัยสวัสดิ์
คุณธนพงษ์ สุระคายน
คุณประทีป โล่ห์นารายณ์
คุณเพ็ญนภา คงดี
คุณสุธิรัตน์ คชสวัสดิ์
คุณปัฐวี สุขสวัสดิ์
คุณกรวาลี เจริญใหญ่
คุณถาวร ตีรุธ
คุณอรพรรณ ใจก่อง

ผู้ประสานงานโครงการการศึกษา
เจ้าหน้าที่สนับสนุนวิชาการ
ผู้ประสานงานโครงการ
ผู้ประสานงานโครงการ
ผู้ประสานงานโครงการ
ผู้ประสานงานโครงการ
เจ้าหน้าที่สนามอาวุโส
เจ้าหน้าที่ภาคสนาม
เจ้าหน้าที่ภาคสนาม
เจ้าหน้าที่ภาคสนาม

>> มูลนิธิรักภัยไทย

>> เรียบเรียงโดย

นิภา ชมภูป่า
ผู้ประสานโครงการสุขภาพ ภาคเหนือ

>> กองบรรณาธิการ

นิภา ชมภูป่า
มานพ ใจติชะ

ผู้ประสานโครงการสุขภาพ ภาคเหนือ
เจ้าหน้าที่สนามอาวุโส

คำนำ

คู่มือการฝึกอบรมครูและผู้ดูแลเด็ก ในการดำเนินการจัดโปรแกรมให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และการจัดบริการให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ของเด็กปฐมวัยช่วงอายุ 2-5 ปี “The Manual for ECD teachers and caregivers in implementing the Parenting programme and providing counselling services for parents of children aged 2-5 years” เล่มนี้ จัดทำขึ้นภายใต้โครงการการพัฒนาครูสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยด้านการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากร ครู ผู้ดูแลเด็กและผู้ดูแลเด็กพ่อแม่ ผู้ปกครอง มีความรู้ความเข้าใจ พัฒนาการเด็กแบบองค์รวมสามารถจัดประสบการณ์ที่มีคุณภาพ สามารถติดตามพัฒนาการ และปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก รวมทั้งสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ จัดกิจกรรม ให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณยูนิเซฟประเทศไทย Unicef Thailand โดยมีเนื้อหาสำคัญ ประกอบด้วย เรื่อง ความสำคัญในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย วินัยเชิงบวก การสื่อสารเชิงบวก จิตวิทยา และการให้คำปรึกษากับพ่อแม่ต่อการดูแลเด็กปฐมวัย

เนื้อหาคู่มือเล่มนี้ใช้คู่กับหลักสูตร
การจัดโปรแกรมให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดู
เด็กกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และการจัดบริการให้
คำปรึกษาแก่พ่อแม่ผู้ปกครองเด็กปฐมวัย
ช่วงอายุ 2-5 ปี และ ใช้อบรมครูจำนวน
11 แห่ง สังกัด กรมส่งเสริมการปกครอง
ท้องถิ่น ใน 12 จังหวัด และ 5 แห่ง สังกัด
กรุงเทพมหานคร รวมทั้งมีการขยายผลศูนย์
ทั่วประเทศอีกจำนวน 320 ศูนย์

กระบวนการพัฒนาคู่มือและหลักสูตร
ดำเนินการจัดโปรแกรมให้ ความรู้การอบรม
เลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และการจัด
บริการให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่ ผู้ปกครองของ
เด็กปฐมวัยช่วงอายุ 2-5 ปีเล่มนี้ คณะผู้จัด
ทำได้ศึกษา รวบรวมคิดค้น และดัดแปลง
กิจกรรมต่างๆจากหลักสูตรที่มีอยู่และใช้ชุด
ประสบการณ์ความรู้จากการพัฒนาชุมชน
ทั้งกับครูศูนย์เด็ก พ่อแม่ผู้ปกครองและ
ชุมชน รวมทั้งใช้ข้อมูลวิชาการจากหน่วยงาน
ที่มีความเชี่ยวชาญด้านเด็กปฐมวัย โดยคำนึง
ถึงความสอดคล้องสถานการณ์ปัญหาเด็ก
ปฐมวัยที่เผชิญอยู่ที่ส่งผลต่อพัฒนาการเด็ก
ประเทศไทยในปัจจุบัน ให้ได้รับการส่งเสริม
มีพัฒนาการที่ดียิ่งขึ้น ทั้งจากศูนย์เด็ก
ครอบครัวและชุมชน

คู่มือเล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือของหลายฝ่าย และความพยายามให้เกิดการนำไปใช้ต่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก โดยใช้สมรรถนะในการติดตามการเปลี่ยนแปลงของเด็ก ความร่วมมือร่วมใจดังกล่าวเกิดจากหน่วยงานผู้บริหารกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย บริษัท เอดูเคชั่น เซอร์วิส แอนด์ เทรนนิง เอเจนซี จำกัด (Esta)

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพรรณ บุตรกตัญญู อาจารย์ประจำ สาขาปฐมวัยศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ให้เกียรติเป็นผู้รู้ ด้านจิตวิทยาเด็ก และ ขอขอบคุณผู้บริหาร องค์กรปกครองท้องถิ่น และ คุณครูศูนย์ เด็กเล็กที่ผ่านกระบวนการอบรม รวมทั้ง เครือข่ายผู้ปกครองให้ความสำคัญ สนับสนุน กับกิจกรรมภายใต้คู่มือและหลักสูตร

และท้ายสุดขอขอบคุณ “เด็ก เด็ก ปฐมวัยทุกศูนย์” ที่เป็นแรงบันดาลใจ และเปิดโอกาสให้โครงการ คู่มือ หลักสูตร ได้ทำงานกับคุณครูศูนย์เด็ก และเครือข่ายพ่อแม่ผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมเด็กเติบโตอย่างมี คุณภาพ

มูลนิธิรักษ์ไทย
มกราคม 2562

สารบัญ

เนื้อหา

หน้า

คณะผู้จัดทำ

5

คำนำ

7

หน่วยการเรียนรู้ที่

เนื้อหา

หน้า

1

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

การจัดโปรแกรมให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ผู้ปกครอง 15

1 ความสำคัญ และประโยชน์ของการจัดโปรแกรมการให้ความรู้ 22

การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง

1.1 ประโยชน์ของการจัดโปรแกรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่
พ่อแม่ ผู้ปกครอง 32

1.2 บทบาทของผู้ดูแลเด็ก/ครูปฐมวัยในการทำงานกับพ่อแม่
ผู้เลี้ยงดู 36

2 ลักษณะของโปรแกรมการให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่
ผู้ปกครอง 42

2.1 ลักษณะสำคัญและแนวทางการจัดโปรแกรมการให้ความรู้
การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ผู้ปกครอง 47

2.2 หลักการจัดกิจกรรมเพื่อสื่อสารกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง 56

3 การให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่ผู้ปกครองในการดูแลและเลี้ยงดู
เด็กปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการตามวัย 65

3.1 การเตรียมตัวให้คำปรึกษา 66

3.2 ดู ถาม และ ฟัง – เทคนิคง่าย ๆ ที่ปฏิบัติได้ผลในการดูแล
และอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย 77

3.3	ชื่นชม และ แนะนำ เทคนิคง่าย ๆ ที่ได้ผลในการพัฒนาทักษะการดูแลอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	90
3.4	บทสรุปและการกล่าวลา	100
4	การจัดกิจกรรมกลุ่มแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมการดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	101
4.1	การเตรียมตัวจัดกิจกรรมกลุ่ม	102
4.2	ตัวอย่างแนวทางการจัดกิจกรรมกลุ่มให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่	107

หน่วยการเรียนรู้ที่	เนื้อหา	หน้า
2	หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 นานาสาระเพื่อความเข้าใจเด็ก การดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	112
	1 สิทธิเด็กและการปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ที่คำนึงถึงสิทธิเด็ก	123
	1.1 ความสำคัญของสิทธิเด็ก	124
	1.2 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก	125
	1.3 การปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่คำนึงถึงสิทธิเด็ก และเน้นการเลี้ยงดูเชิงบวกโดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อเด็ก	135
	1.4 การงดใช้ความรุนแรงในเด็ก	139
	2 พัฒนาการเด็กปฐมวัย	152
	2.1 ความหมาย หลักการ และองค์ประกอบของพัฒนาการเด็กปฐมวัย	154
	2.2 พัฒนาการทางร่างกายของเด็กวัย 2 - 5 ปี	162
	2.3 พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัย 2 - 5 ปี	163
2.4 พัฒนาการทางสังคมของเด็กวัย 2 - 5 ปี	164	

2.5	พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัย 2 - 5 ปี	165
2.6	พัฒนาการทางภาษาของเด็กวัย 2 - 5 ปี	166
2.7	พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัย 2 - 5 ปี	167
2.8	พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กวัย 2 - 5ปี	168
3	จิตวิทยาเด็กปฐมวัย	173
3.1	ความต้องการทางร่างกาย (physical needs)	176
3.2	ความต้องการทางจิตใจ (psychological needs)	178
3.3	ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการและการส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และ สติปัญญา ภาษา จริยธรรม และความคิดสร้างสรรค์	180
4	ผลการวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์กับการดูแลและอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	204
4.1	พัฒนาการทางสมองและการเจริญเติบโตของเด็กปฐมวัย	205
4.2	การทำงานของสมองและการสร้างเครือข่ายใยประสาทของสมองของเด็กปฐมวัย	208
4.3	ข้อค้นพบจากผลการวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์และการประยุกต์ใช้ในการอบรมเลี้ยงดูปฐมวัยอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ	218
4.4	สิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นสมองเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยและวิธีการเตรียมความพร้อมทางสมองเด็กปฐมวัย78	219
5	คำแนะนำเพื่อดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการตามวัย	228
5.1	แนวทางการดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการตามวัย	229

5.2	กรณีศึกษาในการดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการตามวัย	232
5.3	การให้คำแนะนำพ่อแม่ ผู้ปกครองเพื่อดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้เกิด พัฒนาการตามวัย	240
6	การสร้างวินัยเชิงบวกในเด็กปฐมวัย	243
6.1	ทำไมจึงไม่ควรใช้การลงโทษโดยใช้ความรุนแรง	244
6.2	ความหมายและลักษณะของวินัยเชิงบวก	250
6.3	แนวทางการสร้างวินัยเชิงบวกในเด็กปฐมวัย	252
6.4	บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูและผู้ดูแลเด็กในการสร้างวินัยเชิงบวก ของเด็กปฐมวัย	260
7	การสื่อสารกับเด็กปฐมวัยให้ได้ผล	270
7.1	พัฒนาการทางภาษาและการสื่อสารของเด็กปฐมวัย	272
7.2	หลักการและวิธีการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยเพื่อความเข้าใจในเด็กและการสร้างปฏิสัมพันธ์กับเด็ก	276
	บรรณานุกรม	293

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

การจัดโปรแกรมการให้ความรู้
การอบรมเลี้ยงดูเด็ก
แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง

วัตถุประสงค์

เมื่อจบหน่วยการเรียนรู้ที่ 1
แล้วผู้รับการอบรมสามารถ

1

บอกความสำคัญ ประโยชน์ และบทบาทของ
ครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็กในการจัดโปรแกรม
ให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแก่พ่อแม่
ผู้ปกครอง

2

บอกลักษณะสำคัญและแนวทางการจัดโปรแกรม
ให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแก่พ่อแม่
ผู้ปกครองและวิธีการสื่อสารกับพ่อแม่ผู้ปกครอง

3

ให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่ ผู้ปกครองในการดูแล
และอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการ
ตามวัยอย่างเหมาะสมกับเด็กแต่ละคน ครอบครัว
และบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

4

บอกวิธีการและนำเทคนิคการดู ถาม และฟัง
ไปใช้ เพื่อหาข้อมูลและทำความเข้าใจเกี่ยวกับ
การอบรมเลี้ยงดูเด็กของพ่อแม่ผู้ปกครองมากขึ้น

5

บอกวิธีการและนำเทคนิคการชื่นชมและแนะนำ เพื่อช่วยให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีความเข้าใจ และมีทักษะในการดูแล และอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เพิ่มขึ้น

6

บอกวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมกับพ่อแม่ ผู้ปกครองเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจ เพิ่มความเข้าใจ และทักษะ การดูแลและอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้มากขึ้น

เนื้อหา

1. ความสำคัญและประโยชน์ของการจัด โปรแกรมการให้ความรู้การอบรม เลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง

- 1.1 ประโยชน์ของการจัดโปรแกรมการอบรม
เลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ผู้ปกครอง
- 1.2 บทบาทของผู้ดูแลเด็ก/ครูปฐมวัยใน
การทำงานกับพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู

2. ลักษณะของโปรแกรมการให้ความรู้ การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง

- 2.1 ลักษณะสำคัญและแนวทางการจัดโปรแกรม
การให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่
ผู้ปกครอง
- 2.2 หลักการจัดกิจกรรมเพื่อสื่อสารกับพ่อแม่
ผู้ปกครอง

3. การให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ให้เกิดพัฒนาการตามวัย

3.1 การเตรียมตัวให้คำปรึกษา

3.2 ดู ถาม และ ฟัง – เทคนิคง่ายๆ ที่ปฏิบัติได้ผล
ในการดูแลและอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

3.2.1 เทคนิคการดูและสังเกตเด็ก

3.2.2 เทคนิคการถามและการใช้คำถามกับเด็ก

3.2.3 เทคนิคการฟังและการตอบสนองอย่างเหมาะสม

3.3 ชื่นชม และ แนะนำ – เทคนิคง่ายๆ ที่ได้ผล

ในการพัฒนาทักษะการดูแลและ
อบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

3.3.1 เทคนิคชื่นชม

3.3.2 เทคนิคแนะนำ

4. การจัดกิจกรรมกลุ่มแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง
เพื่อส่งเสริมการดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
- 4.1 การเตรียมตัวจัดกิจกรรมกลุ่ม
- 4.2 ตัวอย่างแนวทางการจัดกิจกรรมกลุ่ม

1

ความสำคัญและประโยชน์ของการจัดโปรแกรม
การให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง

เด็กปฐมวัยเป็นใคร? เป็นเด็กอายุเท่าไร?
ยูนิเซฟให้คำนิยามเด็กปฐมวัย คือ เด็ก
ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนถึงอายุ 8 ปี
แต่ในประเทศไทยนั้นได้มีผู้ให้ความหมาย
ไว้ว่า หมายถึง เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง
ก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1
ซึ่งรวมถึงเด็กที่อยู่ในครรภ์มารดาเด็ก
ต้องการการดูแลและการปฏิบัติอย่าง
เหมาะสมเช่นเดียวกัน เพราะมีส่วน
สำคัญกับตั้งแต่เด็กแรกเกิดและการเติบโต
ของเด็กปฐมวัยในเวลาต่อมาในหลายกรณี

ความรู้โดยนักประสาทวิทยาศาสตร์ ระบุว่า ช่วงเวลาแห่งการพัฒนาและสนับสนุน การพัฒนาเด็กที่สำคัญที่สุด คือช่วง 1,000 วัน แรกของชีวิต เป็นช่วงเวลาที่ จะสร้างพื้นฐาน ที่ดีให้เด็กปฐมวัยเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ ช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการรอบด้านตามวัย เด็กปฐมวัยที่พ่อแม่ ผู้ปกครองให้ความสำคัญ ในช่วง 1,000 วันแรกของชีวิต จะมีความพร้อม ในการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป ซึ่งช่วงเวลานี้ เป็นช่วงเวลาสำคัญที่สร้างความเชื่อมโยง ระหว่างการพัฒนาร่างกายและการพัฒนา สมองไปในทิศทางเดียวกัน ในช่วง 1,000 วัน แรกของชีวิต สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ ระยะตั้งครรภ์ (270 วัน) ระยะแรกเกิดถึงหกเดือน (180 วัน) และระยะ 6 เดือนถึง 2 ปี (550 วัน)

ช่วงเวลาที่หนึ่งคือระยะตั้งแต่เริ่ม
ปฏิสนธิจนแรกคลอด (270 วันแรก) การดูแล
เรื่องอาหารของแม่จะส่งผลถึงการพัฒนาของ
ลูกในระยะยาว แม่ควรได้รับอาหารครบทั้ง
5 หมู่ เพียงพอ สะอาด สด ใหม่ หลีกเลียง
อาหารรสจัด แต่การดูแลเอาใจใส่อาหารให้กับลูก
ไม่ได้หมายถึงแค่อาหารที่ได้ต้องครบและพอ
เพียงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการรับสารอาหารที่
ชีวิตน้อยๆต้องการ เช่น ธาตุเหล็ก วิตามินเอ
โฟเลต และไอโอดีน เด็กที่อยู่ในท้องจะดูดซับ
สารอาหารผ่านทางสายสะดือ นั่นหมายถึง
ถ้าแม่ขาดสารอาหารจะเกิดผลต่อเนื่องไปถึงลูก
ด้วยอีกทั้งการดูแลทางด้านสุขภาพทางใจของแม่
ให้แม่มีอารมณ์ที่ดีไม่เครียด และมีความสุขจะ
ทำให้สภาพแวดล้อมในครรภ์มารดาเป็นสภาพ
แวดล้อมที่ดีซึ่งจะส่งผลดีต่อเด็กตั้งแต่อยู่
ในครรภ์มารดา

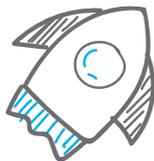
เมื่อเข้าสู่ช่วงเวลาที่สองคือเมื่อเด็กคลอดจนถึงอายุ 6 เดือน เด็กวัยนี้ต้องการการปกป้องจากอันตรายทางร่างกาย การได้รับอาหารที่มีสารอาหารเพียงพอ โดยเด็กควรได้รับนมแม่อย่างเดียวและไม่มีอาหารชนิดอื่นๆ ก่อนวัย การดูแลทางสุขภาพ เช่น การให้ภูมิคุ้มกัน การทำความสะอาดช่องปาก การกระตุ้นการเรียนรู้ พัฒนาประสาทสัมผัสโดยการฟังเสียงจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้เลี้ยงดูหลักเพื่อกระตุ้นพัฒนาการอันเป็นพื้นฐาน การรับรู้ภาษาการกระตุ้นพัฒนาการทางร่างกาย ทั้งกล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก และการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ของเด็กปฐมวัย

ในช่วงเวลาที่สาม นอกเหนือจากการกระตุ้นให้เกิดพัฒนาการในช่วงขวบปีแรกนั้น **เด็กในช่วงอายุ 1-2 ปี** ต้องการได้รับการกระตุ้นพัฒนาการด้านต่างๆ รวมถึงด้านร่างกาย ภาษา และความคิดสร้างสรรค์ จากการทำอะไรอย่างมีอิสระ โดยการเรียนรู้เรื่องการควบคุมตนเอง พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรเปิดโอกาสให้ได้เล่นกับเด็กคนอื่นๆ และได้รับบริการทางสุขภาพที่มีคุณภาพ

กล่าวโดยรวมคือ เด็กวัยทารกและวัยเตาะแตะหรือเด็ก
อายุระหว่าง 0-2ปี ในช่วงวัยนี้เด็กต้องการการดูแลด้าน
สุขภาพ โภชนาการ การพัฒนาสติปัญญา การกระตุ้นพัฒนา
การรอบด้าน การปกป้องคุ้มครอง และหากพบว่าเด็ก
มีพัฒนาการล่าช้า เด็กต้องได้รับความรัก การดูแลเอาใจ
ใส่ เป็นพิเศษ หากเด็กไม่ได้รับการดูแลที่เพียงพอ เด็กควรได้
รับความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนเพื่อให้พัฒนาการกลับมา
เป็นปกติเพื่อลดปัญหาความบกพร่องให้กลับมาอยู่ใน
ภาวะปกติให้เร็วที่สุดและให้เกิดปัญหาหรือข้อบกพร่อง
ให้น้อยที่สุด

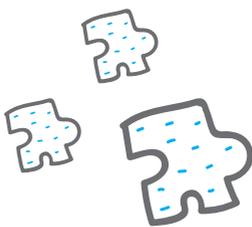

สำหรับเด็กวัยอนุบาล หรือ เด็กอายุระหว่าง 3-6ปี ในช่วงวัยนี้ เด็กต้องการมีส่วนร่วม การได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นพัฒนาการการเรียนรู้และมีความพร้อมก่อนเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษาเด็กต้องการการดูแลด้วยความเข้าใจในตัวเด็กโดยมีเด็กเป็นศูนย์กลาง ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เด็กต้องการ เช่น ความต้องการการดูแลด้านสุขภาพ โภชนาการให้มีร่างกายเจริญเติบโต น้ำหนักส่วนสูงสมวัยและสมส่วน เด็กต้องการความรัก ความอบอุ่น การพัฒนาด้านภาษา อารมณ์จิตใจ สังคม และความรู้สึกเป็นเจ้าของหรือเป็นส่วนหนึ่ง และเด็กยังต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาความคิดและสติปัญญา ตลอดจนความพร้อม การช่วยเหลือตนเอง ทักษะชีวิต และทักษะพื้นฐานต่างๆ ตามวัยในการดำรงชีวิต และการเรียนรู้ที่เหมาะสม

เด็กวัยประถมศึกษา หรือ เด็กอายุระหว่าง 6-8 ปี

ในช่วงวัยนี้ เด็กควรได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา ที่มีคุณภาพ เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานในการอ่านออก เขียนได้ การเรียนรู้ด้านการคำนวณ พัฒนาทักษะ การคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งรอบตัวรักการเรียนรู้และ ปลูกฝังพฤติกรรมเชิงบวกที่จะสร้างพื้นฐานให้เป็นผู้ใหญ่ ที่มีคุณภาพในอนาคต

จะเห็นได้ว่า มีความเหมือนและความต่างในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กในแต่ละช่วงวัย แต่มีสิ่ง que เด็กต้องการ การปฏิบัติเหมือนกันในทุกช่วงวัยนั้นคือการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรัก การจัดประสบการณ์ต่างๆ ที่หลากหลายให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติเพื่อกระตุ้นพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กโดยพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูหลัก ควรทราบว่า พัฒนาการตามวัยคืออะไร ความชอบความต้องการของเด็กเป็นอย่างไร และจัดโอกาสในการทำกิจกรรมที่หลากหลายให้เด็กสามารถได้ทดลองทำสิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กปฐมวัย ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ภาษา จริยธรรม และความคิดสร้างสรรค์

1.1 ประโยชน์ของการจัดโปรแกรม
การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง

๑๑

การจัดโปรแกรมการให้ความรู้
การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแก่พ่อแม่
หรือผู้เลี้ยงดู ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ
ทักษะ ความสามารถและเจตคติที่ดีแก่
ผู้ที่เข้าร่วมในโปรแกรม ทั้งในส่วนของพ่อแม่
ผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดูหลัก ครู/ผู้ดูแลเด็ก
อาสาสมัครหรือผู้นำชุมชน (Family
Literacy Support Network, 2013)

๑๑

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับพ่อแม่
ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูหลัก มีดังนี้

- เข้าใจเห็นความสำคัญของพัฒนาการตามวัยและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
- มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาด้านการจัดการศึกษา พบปะบุคลากรและการร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้อประโยชน์กับเด็กและครอบครัว
- มีกลยุทธ์ในการสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่บ้านและในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

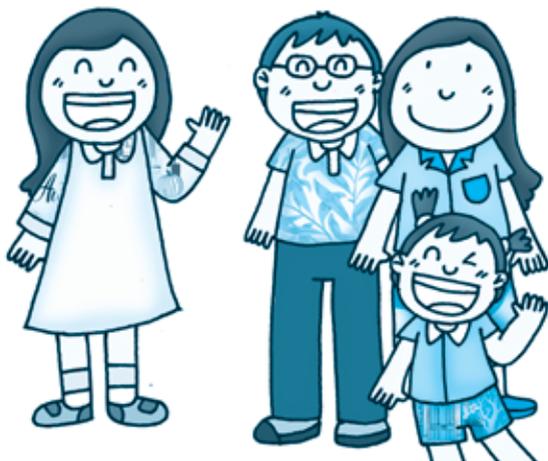

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับครู/ผู้ดูแลเด็ก
อาสาสมัครหรือผู้นำชุมชน
ที่ช่วยสนับสนุนบทบาทของพ่อแม่
ผู้ปกครอง มีดังนี้

- เข้าใจและชื่นชมบทบาทที่สำคัญของพ่อแม่ผู้ปกครองที่เปรียบเสมือนครูคนแรกที่สามารถจูงใจและเตรียมเด็กปฐมวัยสำหรับการศึกษาและการประสบความสำเร็จในชีวิต
- เข้าใจผลกระทบและอิทธิพลของบุคคลสถานที่ และชุมชนที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

- ช่วยให้พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถพัฒนา
วัตถุประสงค์ของตนเองชัดเจนในบทบาท
และเป้าหมายในฐานะผู้ใหญ่คนหนึ่งที่
สนับสนุนการเติบโตของเด็กปฐมวัย
- มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบ
ต่อสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยรวมทั้งชุมชน
ที่แสดงให้เห็นได้ผ่านการเพิ่มขึ้นของ
บทบาทในการเป็นผู้นำที่สถานพัฒนา
เด็กปฐมวัย โดยความเชื่อที่เป็นฐานและ
กลุ่มชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริม
การเจริญเติบโตของเด็กปฐมวัย ความเป็นอยู่
ที่ดีของชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุน
จากการทำงานร่วมกัน

1.2 บทบาทของผู้ดูแลเด็ก/ครูปฐมวัย ในการทำงานกับพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู

การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
อย่างเหมาะสมนั้น ผู้เลี้ยงดูหลัก ทั้ง
พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็ก
จำเป็นต้องมีการเตรียมพร้อม สร้างความ
เข้าใจในบทบาทของตน มีความรู้ความ
เข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
และการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการ
ของเด็กตามวัย พัฒนาการของเด็ก
แต่ละคน และตลอดจนบริบททางสังคม
วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่

บทบาทที่สำคัญบทบาทหนึ่งในการเป็นครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็ก ที่นอกจากการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยแล้ว การทำงานกับผู้ปกครองนับเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาเด็กปฐมวัยร่วมกัน ซึ่ง การให้การศึกษผู้ปกครอง (Parent Education) หรือการจัดโปรแกรมให้ความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูหลัก เป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาเด็กได้เต็มตามศักยภาพ มีรากฐานที่มั่นคง และเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยความร่วมมือของผู้ใหญ่ในครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และชุมชนที่แวดล้อมเด็กปฐมวัย

พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นผู้ดูแลหลัก ของเด็กปฐมวัย และเป็นผู้จัดผู้ดูแลปัจจัยแวดล้อมทั้งด้านความปลอดภัย การสนับสนุน ส่งเสริม และปกป้อง การให้การเลี้ยงดูและการจัดหาอาหารให้แก่เด็กอย่างที่เหมาะสม การดูแลสุขภาพเด็กให้ อยู่รอด ปลอดภัย การเสริมสร้าง การเรียนรู้ การพัฒนาสมรรถนะและ การกระตุ้นพัฒนาการอย่างเหมาะสม ตามวัย นอกจากนี้ เด็กยังต้องการให้ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ช่วยเหลือ สนับสนุนให้ พร้อมสร้างการเรียนรู้และพัฒนาการที่ดี แต่การดูแลเด็กนั้น พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะทำตามลำพังไม่ได้ ต้องได้รับความร่วมมือ จากสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยและชุมชนด้วย โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้าง การมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดแนวทางการ ดูแลเด็กที่สอดคล้องเหมาะสมอย่าง หลากหลาย และเกิดประโยชน์โดยมีเด็ก เป็นศูนย์กลาง

บทบาทสำคัญของพ่อแม่ ผู้ปกครอง
ในการดูแลเด็กปฐมวัย เมื่อเด็กเข้าสู่
วัยเรียนรู้และเตรียมความพร้อมก่อนเข้า
ศึกษาระดับประถมศึกษามีดังนี้

1

พ่อแม่ ผู้ปกครองควรจัดกิจกรรมเสริม
ประสบการณ์ สร้างการเรียนรู้ และ
ส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา โดยการ
เล่น คูย ร้องเพลง เล่านิทาน อ่านหนังสือ
ร่วมกับเด็ก ทั้งหมดนี้เพื่อเป็นการกระตุ้น
การสื่อสารของเด็กปฐมวัยที่เหมาะสม
ตามช่วงวัย

2

พ่อแม่ ผู้ปกครองควรให้ความรัก เอาใจใส่
เด็กปฐมวัย ด้วยการอุ้ม กอด สัมผัส เด็ก
จะรับรู้ถึงความรักและความอบอุ่น
รวมทั้งเป็นการสร้างความรู้สึกมั่นคงในอารมณ์
และจิตใจของเด็ก

3

พ่อแม่ ผู้ปกครองควรช่วยให้เด็กปฐมวัย รู้จักการช่วยเหลือตนเอง สามารถ ทำกิจวัตรต่างๆ ของตนได้ตามวัย และ ควรใส่ใจถึงกิจวัตรตามที่สถานพัฒนา เด็กปฐมวัยพยายามฝึกให้เป็นผลสำเร็จ บางครั้งเด็กปฐมวัยจะรู้สึกสับสนหาก การฝึกทำกิจวัตรของที่สถานพัฒนา เด็กปฐมวัยและที่บ้านไม่ไปทิศทางเดียวกัน

4

พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรรู้จักพัฒนาการของ เด็ก เพื่อรู้ทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยติดตามพัฒนาการและหาความ ช่วยเหลือหากพบพัฒนาการที่ล่าช้า สิ่งที่สำคัญ คือ การให้ความสำคัญกับ การพูดคุยถึงพัฒนาการเด็กกับครูปฐมวัย/ ผู้ดูแลเด็กเพราะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับ เด็กเป็นอย่างมาก เพื่อสร้างความเข้าใจ ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยร่วมกัน

บทบาทในการประสานการทำงานร่วมกันระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในการพัฒนาเด็กปฐมวัยร่วมกัน ดังนี้

บทบาทของครูเด็กปฐมวัย	บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง
<ul style="list-style-type: none"> • ครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็กเข้าใจกระบวนการพัฒนาตามวัยของเด็กอย่างรอบด้าน ให้ความใส่ใจและชวนช่วยหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ • ครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็กช่วยกันคิดกิจกรรมใหม่ๆ และหลากหลาย ให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ได้ใช้เวลาร่วมกับเด็กเพื่อเสริมพัฒนาการของเด็กที่บ้าน • จัดกิจกรรมที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในรูปแบบต่างๆ ทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคล • ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนกิจกรรมต่างๆ ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จนผู้ปกครองมีความคุ้นเคยกับครูปฐมวัยและผู้ดูแลเด็ก เกิดความมั่นใจและพร้อมเป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลง • สร้างให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบต่อสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และชุมชนที่แสดงให้เห็นผ่านการเพิ่มขึ้นของบทบาทการเป็นผู้หน้าที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย • ให้กำลังใจพ่อแม่ ผู้ปกครอง พร้อมสนับสนุนให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ทำกิจกรรมร่วมกับเด็กโดยความร่วมมือกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย 	<ul style="list-style-type: none"> • พัฒนาการรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กปฐมวัยและลำดับขั้นพัฒนาการตามวัย • ศึกษาตัวอย่างเพื่อจัดกิจกรรมในการสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่บ้าน • เข้าใจความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย พัฒนาการด้านต่างๆ และกิจกรรมเพื่อเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย • สร้างความคุ้นเคยกับทิศทางของระบบของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย รวมทั้งวิธีการมีส่วนร่วมและการสื่อสารกับครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็ก • พัฒนาความมั่นใจและความรู้สึกที่เป็นหนึ่งเดียวกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเพื่อร่วมกันพัฒนาเด็กปฐมวัยร่วมกัน <div data-bbox="580 1134 949 1406" style="text-align: center;"> </div>

หัวข้อที่

2

ลักษณะของโปรแกรมการให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก
แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง

เด็กปฐมวัยทุกคนมีความต้องการและสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดู (Parenting) ซึ่งหมายถึงการจัดการดูแลและตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กอยู่รอดและเจริญเติบโต (Unicef, 2012) ครอบคลุมรายละเอียด ดังนี้

- การปกป้องเด็กจากอันตรายทางด้านร่างกาย
- การให้เด็กได้รับประทานอาหารอย่างเพียงพอและการใส่ใจดูแลสุขภาพของเด็ก

- การตอบสนองเด็กและมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กด้วยความรักจากผู้เลี้ยงดูหลัก
- การที่เด็กคาดหวังได้อย่างชัดเจนจากสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กและจากผู้ใหญ่
- การให้เด็กได้รับการส่งเสริมการใช้ภาษาที่มีประสิทธิภาพ
- การให้เด็กได้รับโอกาสในการเรียนรู้ด้วยความร่วมมือ แบ่งปัน และช่วยเหลือ
- การให้เด็กได้รับโอกาสในการพัฒนาอย่างอิสระ ด้วยความรับผิดชอบและมีการสร้างทางเลือกให้แก่เด็ก

- การให้เด็กได้รับโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาและพัฒนาการครบทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม
- การให้เด็กได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาคุณค่าของตนและความรู้สึกที่ดีต่อการควบคุมตนเอง
- การให้เด็กได้รับการขัดเกลาทางสังคม เพื่อให้เป็นสมาชิกของกลุ่ม และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น ความรู้สึกที่เด็กเป็นเจ้าของ การได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากผู้ใหญ่

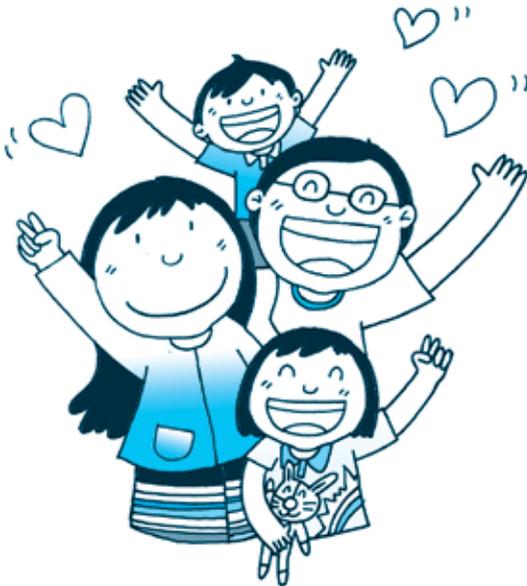

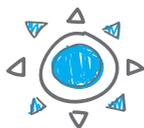
การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
ดังที่กล่าว จะทำให้เด็กได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งเด็กจะมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่ดีทั้งร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ พ่อแม่ ผู้ปกครอง โดยผู้เลี้ยงดูหลักจำเป็นต้องได้รับการสร้างเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และมีแนวทางในการนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย สำหรับ การให้การศึกษาผู้ปกครอง (Parenting Programme) หรือการจัดโปรแกรมให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแก่พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นการสร้างทัศนคติที่ดี และสร้างทักษะให้สามารถจัดกิจกรรมต่างๆ กับเด็กอย่างหลากหลาย เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาเด็ก พัฒนาพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพของการอบรมเลี้ยงดูและการจัดการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัย โดยมีรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังนี้

2.1 ลักษณะสำคัญและแนวทางการจัด โปรแกรมการให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดู เด็กแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง

2.1.1 ลักษณะสำคัญของการจัด โปรแกรมการให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง

การจัดโปรแกรมให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือ ผู้เลี้ยงดูหลัก เป็นการจัดโปรแกรมหรือแหล่งข้อมูลหรือให้บริการ โดยมีเป้าหมายในการเสริมสร้างศักยภาพของพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูหลัก ในการส่งเสริมการเจริญเติบโต สุขภาพ รวมทั้งพัฒนาการและการได้รับการศึกษา มีความหลากหลายในจุดเน้นของเนื้อหาที่ต้องการส่งเสริมสำหรับการจัดโปรแกรมให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแก่พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูสามารถให้บริการ ส่งเสริมและสนับสนุนได้หลายรูปแบบ ทั้งแบบไม่เป็นทางการหรือ เป็นทางการ (National Center for Children and Families Teachers College, Columbia University, 2006)

พ่อแม่ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูหลัก ควรรู้บทบาทของตนในการอบรมเลี้ยงดู ดูแลและสนับสนุนให้เด็กปฐมวัยอยู่รอดปลอดภัย มีการเจริญเติบโต และพัฒนาการ รวมทั้งการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามวัย โดยควรให้ทุกคนในครอบครัวมีส่วนร่วม ในการดูแลและอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ด้วย ในอดีตบทบาทของแม่ มักจะเป็น ผู้ทำหน้าที่หลักในการดูแลเด็กแต่ในปัจจุบัน พ่อ ซึ่งมีบทบาท รับผิดชอบเท่ากับแม่ มีบทบาทในการดูแลเด็กมากขึ้นกว่าเดิม การเพิ่มบทบาทของพ่อในการใช้เวลา พุดคุย เล่น กอด ทำให้พัฒนาการของเด็ก ปฐมวัยดีขึ้นอย่างก้าวกระโดด

โดยการศึกษาจากหลายๆ ประเทศ พบว่า มีพ่อจำนวนมากที่ไม่ได้มีบทบาทในการดูแลอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยเท่าที่ควร ต่างให้เหตุผลว่าเพราะขาดความรู้เกี่ยวกับการทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก โดยส่วนใหญ่มักดูแลเรื่องการสร้างระเบียบวินัย มากกว่าการกระตุ้นพัฒนาการ เพราะถือเป็นเรื่องยาก สำหรับรูปแบบการจัดโปรแกรมให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูหลัก ที่เหมาะสมกับสังคมไทย ควรมีลักษณะผสมผสานทั้งแบบไม่เป็นทางการและเป็นทางการ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาความรู้ที่ต้องการให้ และขนาดของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีอยู่ 5 ลักษณะ คือ

- **จัดเป็นรายบุคคล**ส่วนใหญ่จัดแบบไม่เป็นทางการ เช่น การเยี่ยมบ้าน การสนทนาซักถาม
- **จัดเป็นกลุ่มย่อย**ส่วนใหญ่จัดแบบไม่เป็นทางการ เช่น การสนทนาพูดคุย การประชุมกลุ่มย่อย การระดมสมอง
- **จัดเป็นกลุ่มใหญ่** สามารถจัดได้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การบรรยาย การอภิปราย การประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดงานปฐมนิเทศ ปัจฉิมนิเทศ การจัดกิจกรรมสันหนนาการค่ายครอบครัว
- **จัดในระดับชุมชน** เช่น การบรรยาย การปาฐกถา การอภิปรายกลุ่ม การโต้วาที การจัดโครงการพิเศษ การจัดบริการพิเศษ
- **จัดในระดับมวลชน** เช่น วิทยุ วิทยุทัศน์ อินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดีย สื่อสิ่งพิมพ์

ทั้งนี้การจัดฐานในการจัดกิจกรรมให้
ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง
สามารถจัดได้ 3 ลักษณะ คือ

1

การใช้บ้านเป็นฐาน (Home based)

เป็นการจัดกิจกรรมให้ความรู้พ่อแม่
ผู้ปกครองที่บ้าน เช่น การเยี่ยมบ้าน
การส่งจดหมาย/เอกสารถึงบ้าน การจัด
กิจกรรมที่บ้าน

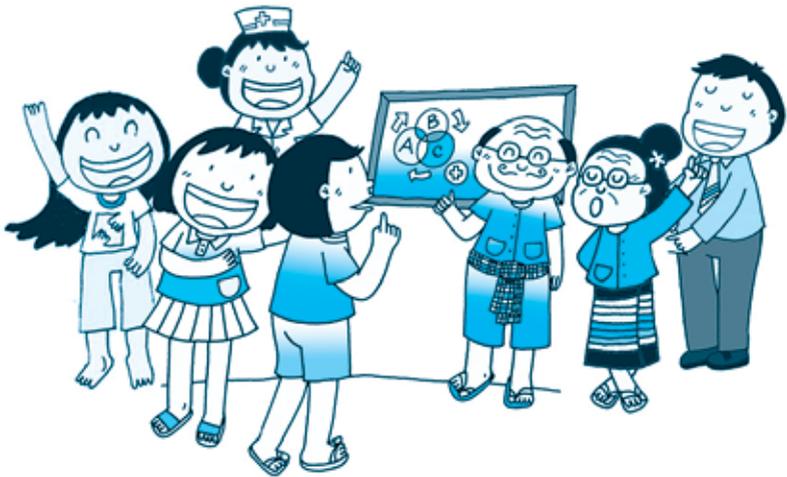
2

การใช้สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นฐาน (School based)

เป็นการจัดกิจกรรม
ให้ความรู้พ่อแม่ ผู้ปกครองที่สถานพัฒนา
เด็กปฐมวัย เช่น การจัดแสดงผลงานเด็ก
การจัดบอร์ดสื่อสาร การจัดมุมผู้ปกครอง
เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดประชุม
ผู้ปกครอง การจัดอบรม การจัดสัมมนา
การจัดกิจกรรมกีฬาที่ สถานพัฒนา
เด็กปฐมวัย

3

การใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community based) เป็นการจัดกิจกรรมให้ความรู้พ่อแม่ ผู้ปกครองโดยการเผยแพร่ความรู้ผ่านชุมชน เช่น หมู่บ้าน วัด โบสถ์ มัสยิด แหล่งเรียนรู้ในชุมชน วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ โดยจัดเป็นกิจกรรม หรือบริการพิเศษ ซึ่งผู้ปกครองสามารถเลือกเรียนรู้ได้ตามความสนใจสอดคล้องกับสภาพครอบครัว สังคม และวัฒนธรรม

รูปแบบของการจัดโปรแกรมการให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก
แก่พ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้เลี้ยงดู

หลักการและแนวคิด	<ul style="list-style-type: none"> • การส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนในการทำงานร่วมกันระหว่างสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยกับ พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูหลัก และการมีข้อตกลงในการทำงานร่วมกันระหว่างสถานพัฒนาเด็ก หรือสถานศึกษาปฐมวัยกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูหลัก
วัตถุประสงค์	<ul style="list-style-type: none"> • เพื่อพัฒนาเด็ก • เพื่อพัฒนาผู้ปกครอง • เพื่อพัฒนาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง	แบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ
การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง	<ul style="list-style-type: none"> • ร่วมกิจกรรม ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผล
บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง	<ul style="list-style-type: none"> • ด้านการอบรมเลี้ยงดูในฐานะผู้ปกครอง บทบาท หน้าที่ของผู้ปกครอง • ด้านการติดต่อสื่อสาร ระหว่างผู้ปกครองและเด็ก • ด้านการอาสาสมัคร • ด้านการเรียนรู้ของเด็กที่บ้าน • ด้านการตัดสินใจ • ด้านการร่วมมือกับชุมชน

2.1.2 แนวทางการจัดโปรแกรมการ ให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง

การจัดโปรแกรมการให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรมีการเตรียมการและการดำเนินการอย่างเหมาะสม โดยการวางแผนการดำเนินการ การประเมินผล และการสรุปรายงาน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

การวางแผน

- การกำหนดวัตถุประสงค์ในการให้ความรู้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้เลี้ยงดูหลัก
- การเลือกรูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม สื่อ การมีส่วนร่วม ของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดูหลัก
- การจัดทำกำหนดการ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และ สถานที่

การดำเนินการ

- การประชาสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสารให้พ่อแม่ ผู้ปกครองและ ผู้เลี้ยงดูหลัก เข้าร่วม
- การจัดดำเนินงานตามที่ได้วางแผน

การประเมินผลและ การสรุปรายงาน

- เลือกวิธีการประเมินแบบไม่เป็นทางการ เช่น การสังเกต การสนทนาพูดคุย หรือประเมิน แบบเป็นทางการ เช่น การใช้แบบสอบถาม
- สิ่งที่ประเมิน คือ การบรรลุวัตถุประสงค์ ความพร้อม การจัดดำเนินการ
- การจัดทำสรุปรายงาน

2.2 หลักการจัดกิจกรรม เพื่อสื่อสารกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง

21

ในการจัดโปรแกรมให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยนอกจากครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กจะต้องมีความเข้าใจเนื้อหาของเรื่องที่จะสื่อสารแล้วกิจกรรมหรือกระบวนการที่ดำเนินการกับพ่อแม่ ผู้ปกครองก็ เป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ พ่อแม่ ผู้ปกครองมีความเข้าใจและนำเนื้อหา ไปปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยได้ การอบรมที่ให้ผู้เข้าร่วมมานั่งฟังบรรยาย ไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร โดยจากการวิเคราะห์ งานวิจัยเกี่ยวกับโครงการการอบรม ผู้ปกครอง จำนวน 32 แห่งในประเทศ ที่มีรายได้สูง พบว่า ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่

ความสำเร็จของโครงการเหล่านี้ ได้แก่ การมีหลักสูตรการอบรมที่เป็นระบบ การอบรมผู้นำกระบวนการ และการใช้ เทคนิคที่ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้น การเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การให้ข้อเสนอแนะ (feedback) การโค้ช (coaching) การใช้บทบาทสมมติ (role play) และการถ่ายวิดีโอพฤติกรรมระหว่างพ่อแม่ กับลูก เพื่อให้ พ่อแม่ได้ดูในภายหลัง (video interaction)

ดังนั้น ครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็กควรคำนึงถึงประเด็นเหล่านี้ในการจัดโปรแกรมอบรม หรือในการให้คำปรึกษากับพ่อแม่ผู้ปกครองเพื่อช่วยให้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน

การสื่อสาร ไม่ใช่แค่การให้ข้อมูล การสื่อสารที่ผ่านมามักจะมุ่ง ‘ส่ง’ ข้อมูลความรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย โดยใช้วิธีการสื่อสารทางเดียว เช่น การบรรยาย หรือใช้อักษรแผ่นพับ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายอาจจะได้รับข่าวสารโดยไม่มี ความเข้าใจ ไม่สามารถตีความหรือจับใจความได้ หรือไม่ได้ให้ความสนใจ เพราะวิธีการนำเสนอไม่น่าสนใจ นอกจากนี้ หากข้อมูลใหม่ขัดแย้งกับเจตคติและความเชื่อดั้งเดิม ก็อาจจะไม่ได้รับการตอบสนองที่ดี กระบวนการสื่อสารเช่นนี้ ไม่ได้คำนึงว่ากลุ่มเป้าหมายอาจต้องการการสนับสนุนอื่นๆ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

¹Strategies for reducing inequalities and improving developmental outcomes for young children in low-income and middle-income countries. Engle, Patrice L et al. The Lancet , Volume 378 , Issue 9799 , 1339 - 1353

ดังนั้น การสื่อสารให้ได้ผลดี จึงไม่ใช่เพียงการป้อนข้อมูลจากผู้ส่งสารถึงผู้รับสาร แต่ต้องเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ได้แสดงความคิดเห็น ทบทวนความเข้าใจ ระบายความกังวล และแสดงสิ่งที่ยังหวัง เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติพฤติกรรม มีแรงจูงใจในการเริ่มทำ และมีวิธีสนับสนุนเมื่อเกิดปัญหาหลังจากเริ่มทำแล้ว

การมีส่วนร่วม ช่วยสร้างความเข้าใจ กิจกรรมหรือกระบวนการมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมแสดงได้ความคิดเห็น หรือทดลองทำจะช่วยให้เกิดพฤติกรรมที่ยั่งยืนมากขึ้นเพราะสามารถช่วยให้ผู้เข้าร่วมจดจำได้ดี มีความเข้าใจมากขึ้น และสามารถทดลองทำพฤติกรรมใหม่ในสถานการณ์จำลองก่อน วารสารการแพทย์

The Lancet ได้ยกตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับโปรแกรมการอบรมกลุ่มพ่อแม่ในประเทศตุรกี ว่าในโครงการนั้นจัดให้แม่ได้ทดลองฝึกเล่นกับลูก

ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการของ
 เด็กทั้งระยะสั้นและระยะยาว แต่
 โครงการอบรมพ่อแม่ในประเทศบังกลาเทศ
 ซึ่งใช้การอบรมเนื้อหาความรู้อย่างเดียว
 โดยไม่มีการให้พ่อแม่ได้ฝึกทักษะ ผลที่
 ได้คือ พ่อแม่มีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการ
 เด็กเพิ่มขึ้น แต่ที่ไม่มีผลต่อพัฒนาการ
 ของเด็ก ดังนั้น ถ้าอยากให้พ่อแม่ใช้
 คำพูดเชิงบวกกับลูก ก็ควรจัดกิจกรรม
 ที่ให้พ่อแม่ได้ลองคิดและพูดคำพูดเหล่านั้น
 ออกมาจริงๆ ไม่ใช่เพียงแค่ฟังว่าทำ
 อย่างไร

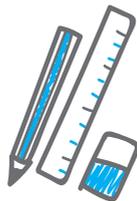
พฤติกรรมไม่ได้เกิดขึ้นหลังจากได้รับข้อมูลเพียงครั้งเดียวการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลา หากต้องการส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ทำพฤติกรรมใด จะต้องนึกไว้ว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองเหล่านั้น จะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ ในระยะแรก ถึงแม้ว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองอาจจะเห็นด้วยกับสิ่งที่เราพูด แต่ก็อาจจะไม่เริ่มทำในทันที เพราะรู้สึกว่าตัวเองคงทำไม่ได้ หรือลองทำแล้วแต่ไม่สำเร็จเลยล้มเลิกความตั้งใจ ดังนั้น ครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็ก จึงต้องใจเย็น และแสดงความเข้าอกเข้าใจ และเสริมแรงสนับสนุนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง ทั้งผ่านกิจกรรมต่างๆ เป็นกลุ่ม หรือ การพูดคุยให้คำปรึกษาแบบตัวต่อตัว

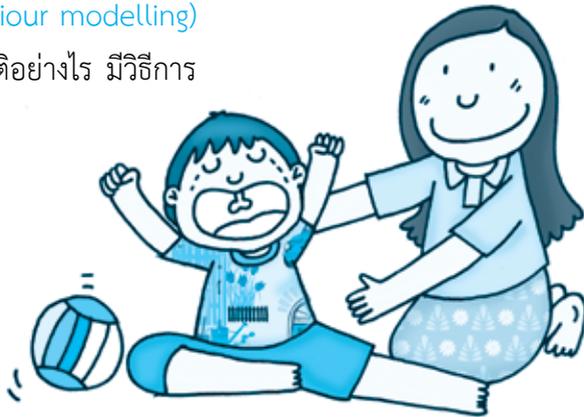
ส่งเสริมความเชื่อมั่นในความสามารถ
ของตัวเอง ในการส่งเสริมให้พ่อแม่
ปฏิบัติตามแนวทางการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
ที่เหมาะสม นอกจากพ่อแม่จะต้องมี
ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติที่ถูกต้อง
แล้ว ยังต้องมีความมั่นใจ

²Strategies to avoid the loss of developmental potential in more than 200 million children in the developing world. Engle, Patrice L et al. The Lancet , Volume 369 , Issue 9557 , 229 - 242

ในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) และมีความมุ่งมั่นที่จะทำ (motivation) ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมให้พ่อแม่ ใช้เทคนิคการเลี้ยงลูกเชิงบวก นอกจากพ่อแม่จะต้องรู้ว่าทำอะไรแล้ว จะต้องรู้สึกเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถทำได้ด้วย หากพ่อแม่เข้าใจเนื้อหาของ การเลี้ยงลูกเชิงบวก แต่คิดว่าเป็นสิ่งที่ยากเกินกำลัง พ่อแม่ ผู้ปกครองก็จะไม่ทดลองปฏิบัติ ดังนั้น การสื่อสารของครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็ก จะต้องช่วยกระตุ้นความมั่นใจของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ไปพร้อมๆ กับการให้เนื้อหา โดยใช้วิธีการที่ไม่ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองรู้สึกว่าสิ่งที่กำลังเรียนรู้ อยู่ นั้นยากเกินกำลัง

การส่งเสริมการเรียนรู้จากคนอื่น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) เชื่อว่า คนเราสามารถเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น และผลลัพธ์ของพฤติกรรมนั้นๆ เช่น ถ้าครอบครัวหนึ่งอ่านหนังสือให้ลูกฟังเป็นประจำ และคนอื่นๆ สังเกตได้ว่าลูกของครอบครัวนั้นมีพัฒนาการที่ดี คนอื่นๆ ก็สามารถเรียนรู้จากตัวอย่างของครอบครัวนั้นได้ว่า การอ่านหนังสือกับลูกจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการที่ดีของเด็กได้ และทำตามตัวอย่างนั้น ดังนั้น ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็ก สามารถใช้ตัวอย่างของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่มีการปฏิบัติได้สำเร็จ เพื่อเป็นต้นแบบให้คนอื่นได้เรียนรู้ (Behaviour modelling) เช่น มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร มีวิธีการแก้ไขปัญหายังไง

เราไม่จำเป็นต้องเป็นคนให้คำตอบเสมอ
ไปในการจัดกิจกรรมให้พ่อแม่ หรือการ
ให้คำปรึกษา ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กไม่
จำเป็นต้องสวมบทบาท “ผู้เชี่ยวชาญ”
ที่สามารถให้คำตอบในทุกเรื่อง แต่ควร
มีหน้าที่ในการชักชวนให้ผู้ร่วมกลุ่ม หรือ
ผู้ที่กำลังพูดคุยด้วยได้ค้นหาคำตอบ
ด้วยตัวเอง กระตุ้นให้ผู้ร่วมกลุ่มได้แสดง
ความคิดเห็นและแบ่งปันประสบการณ์ของ
ผู้ปกครอง และสามารถจัดการปัญหา
อุปสรรคของเขา และร่วมค้นหาทางออก
ร่วมกัน โดยครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็ก
สามารถสรุปประเด็นสำคัญในตอนท้ายได้

การเตรียมตัวที่ดี จะช่วยให้เราสื่อสาร
อย่างมั่นใจ ในการสื่อสารทุกครั้ง ไม่ว่าจะ
จะใช้กิจกรรมการมีส่วนร่วมแบบกลุ่ม
หรือการให้คำปรึกษาแบบตัวต่อตัว
ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กควรมีการเตรียมตัว
ให้พร้อม ซึ่งรวมถึง การทบทวนเนื้อหา
การซักซ้อมกระบวนการที่จะใช้กับกลุ่ม
หรือคำถามที่ชวนสนทนากับพ่อแม่
ผู้ปกครอง และการเตรียมประเด็นสำคัญ
เพื่อสรุป เป็นต้น

3

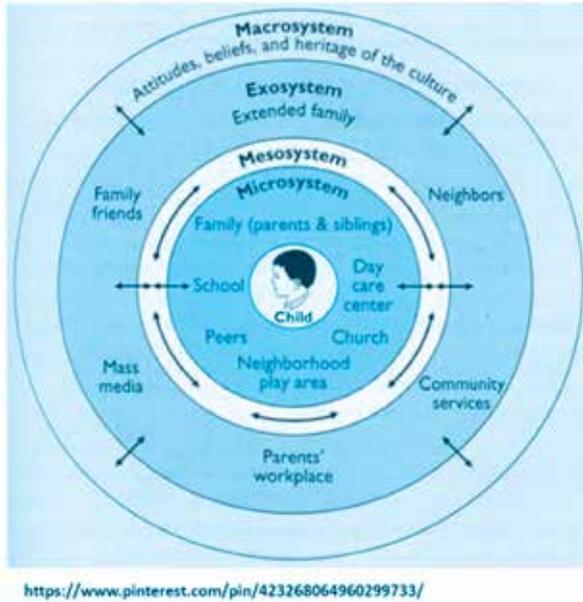
การให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูในการดูแลและเลี้ยงดูเด็ก
ปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการตามวัย

3.1 การเตรียมตัวให้คำปรึกษา

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดูหลักหรือครอบครัว จะทำให้รู้จักเด็กปฐมวัยได้มากขึ้น ส่งผลดีต่อการดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัย การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็กกับครอบครัวของเด็กปฐมวัย ทั้งสองฝ่ายต้องเคารพซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันแบ่งปันความรับผิดชอบและมีการเจรจาตกลงกันในเรื่องความขัดแย้ง เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จและเป้าหมายร่วมกัน มีการสื่อสารสองทางระหว่างกัน ให้ครอบครัวมีส่วนร่วม

ในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย โปรแกรมเกี่ยวกับการดูแลและการให้การศึกษาแก่เด็กและให้ผู้ปกครองแหล่งเรียนรู้ หรือการให้คำปรึกษาครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็ก และครอบครัว ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กผ่านการสื่อสารในแต่ละวัน และการสัมมนาที่มีการวางแผนไว้อย่างต่อเนื่อง

ครอบครัวดูเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดและประหยัดสำหรับการอุปถัมภ์และสนับสนุนพัฒนาการที่มั่นคงของเด็ก

หากปราศจากการมีส่วนร่วมของครอบครัว การใช้วิธีการใดๆ มีแนวโน้มที่จะไม่ประสบความสำเร็จ และส่งผลกระทบต่อทบน้อย โดยมีแนวโน้มที่จะหายไปเมื่อหยุดใช้วิธีการนั้นแล้ว
(-UrieBronfenbrenner)

โดยปกติ ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กมักพบปะพ่อแม่ ผู้ปกครองในหลายกรณี เช่น การมาส่งลูกตอนเช้า และมารับกลับตอนเย็น การจัดงานปฐมนิเทศ ปัจฉิมนิเทศก์ การเยี่ยมบ้าน การจัดงานวันสำคัญ หรือแม้แต่การนัดพบพ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อพูดคุย ให้คำปรึกษารายบุคคล โดยส่วนใหญ่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยมักจะจัดการให้คำปรึกษารายบุคคลน้อยมาก เนื่องจากเวลาที่จำกัดของทั้งครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง และการที่ครูอาจขาดทักษะในการให้คำปรึกษาอย่างมีคุณภาพ

สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ การสร้างความรู้สึกว่าการพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งที่ต้องทำแบบมีส่วนร่วม และเป็นหุ้นส่วนกัน (Partner) โดยประเด็นของการให้คำแนะนำจากครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กไม่ได้เป็นการบังคับ แต่เป็นการให้ความคิดเห็นว่าการให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมเด็กควรทำแต่เนิ่นๆ คือ ก่อนพบปัญหา และหากพบปัญหาแล้วควรมีการช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน

(Early Intervention) ทั้งนี้ พ่อแม่ผู้ปกครองต้องเข้าใจก่อนว่า มีความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งเด็กปฐมวัยก็เช่นเดียวกัน เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ดังนั้น ความคาดหวังที่พ่อแม่ผู้ปกครองมีจากลูกหลายคนก็ไม่ควรมองจากพื้นฐานเดียวกัน แต่ควรช่วยเหลือให้ลูกได้มีพัฒนาการตามวัย และตามขีดความสามารถสูงสุดของแต่ละบุคคล

กระบวนการสำคัญในการให้คำปรึกษา
แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองในการดูแลและ
เลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการตามวัย
มีการวางแผนดังนี้

3.1.1 การเตรียมสถานที่

การจัดสถานที่และบรรยากาศ
ที่เหมาะสมแก่การให้คำปรึกษา ซึ่งลำดับ
ขั้นวางแผนนี้ ควรรวมถึงแผนของ
การจัดบันทึกการพูดคุย และการวางแผน
การนำข้อมูลจากการแนะแนวไปใช้ต่อ
ในบางสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยมีการใช้
แบบฟอร์มจากสำนักงานการศึกษาขั้น
พื้นฐานอยู่แล้ว ซึ่งสามารถนำไปใช้ต่อ
ในการเยี่ยมบ้าน แต่หากการจัดการ
ให้คำปรึกษาเป็นการจัดที่สถานพัฒนา
เด็กปฐมวัยเอง ควรมีการใช้แบบฟอร์ม
ซึ่งมีอยู่ในเอกสารแนบในส่วนหลังของ
คู่มือนี้ด้วย

3.1.2 การพักทหายและสร้าง

บรรยากาศ

ในขั้นตอนการพักทหายและการสร้างบรรยากาศเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่สามารถเรียกการเปิดรับจากพ่อแม่ ผู้ปกครองได้มาก โดยการพักทหายต้องทำด้วยความอ่อนโยน มีการจัดสถานที่อย่างเหมาะสม และเป็นส่วนตัว ไม่ควรเป็นสถานที่ที่มีเสียงอึกทัก โดยขั้นตอนการพักทหายควรประกอบด้วย

- ก่อนที่จะจัดการให้คำปรึกษา ครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็กควรหาข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กไว้ก่อน โดยสิ่งที่ครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็กควรทำไว้อยู่แล้วคือ การสังเกตพัฒนาการพฤติกรรมและการแสดงออกของเด็ก การจดบันทึกบัญชีสมรรถนะเชิงพฤติกรรม และนำมาทบทวนถึงสิ่งที่เด็กทำ (กิจกรรม/ กิจวัตร) ได้และไม่ได้ ตามวัย โดยควรมีการดึงเอา พฤติกรรมต่างๆ ที่ยังไม่สามารถทำได้เพื่อเป็นประเด็นในการพูดคุยในการหาแนวทางการส่งเสริมและการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน

- การสวัสดีและต้อนรับ โดยให้พ่อแม่ ผู้ปกครองนั่งในที่ที่เตรียมไว้ให้ และอาจ มีน้ำดื่มจัดเตรียมไว้ ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็ก ควรมั่นใจก่อนที่จะเริ่มให้คำปรึกษา ว่า บรรยากาศรอบข้าง สงบ อากาศดี ปลอดภัยโปร่ง จึงเริ่มกล่าวทักทายและ ขอบคุณที่มาร่วมรับฟังการปรึกษาในวันนี้ ในกรณีที่เป็นการจัดขณะเยี่ยมบ้าน ควรมีการเลือกสถานที่สำหรับการให้ คำแนะนำที่สงบไม่มีคนรบกวน

- กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดดำเนินการให้คำปรึกษา หรือ การคำแนะนำ โดยที่ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กสามารถเลือกวัตถุประสงค์การดำเนินการให้คำปรึกษา เช่น
 - เพื่อเข้าใจถึงพัฒนาการของเด็กตามวัย และเข้าใจถึงพัฒนาการของเด็กที่อาจมีความล่าช้า
 - เพื่อรับทราบถึงกิจกรรมที่พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถจัดให้เด็กสามารถทำที่บ้านได้ (กิจกรรม/ กิจวัตร) เพื่อเสริมให้เกิดพัฒนาการสมวัย
 - เพื่อพูดคุยถึงปัญหาที่พ่อแม่ ผู้ปกครองพบเจอและหาแนวทางการแก้ปัญหา ร่วมกันกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

- อธิบายให้พ่อแม่ ผู้ปกครองได้ทราบว่า การให้คำปรึกษานี้ ครูปฐมวัย ผู้ดูแล เด็กนำข้อมูลจากการสังเกตพัฒนาการ พฤติกรรมและการแสดงออก การสังเกต สมรรถนะเชิงพฤติกรรมตามวัย และ นำมาประมวล พร้อมทั้งให้คำแนะนำ ถึง กิจกรรมต่างๆ ที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ทำร่วมกับเด็กปฐมวัยได้ เพื่อช่วยเสริมแรง ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาที่ตัวเด็ก มากกว่า การกล่าวถึงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็ก

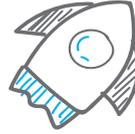
- ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กควรเตรียมแบบฟอร์มหรือสมุดโน้ตไปด้วย เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการเตรียมแล้วจึงสามารถนำไปสู่ขั้นตอนถัดไป

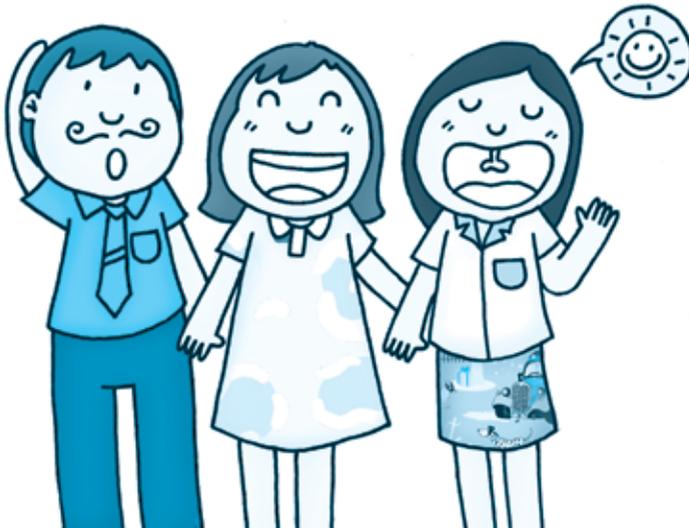
3.2 คู่มือถาม และ ฟัง – เทคนิคง่ายๆ ที่ปฏิบัติได้ผลในการดูแล และอบรมเลี้ยง ดูเด็กปฐมวัย

3.2.1 เทคนิคการดูแลและสังเกตเด็ก

การดูแลและอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กให้ไปในทางที่ดี พ่อแม่ ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูหลัก ตลอดจนครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กควรมีเทคนิคต่างๆ ในการดูแลและอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เทคนิคง่ายๆ ที่ปฏิบัติได้ผล โดยการดู ถาม และ ฟัง ในการสังเกต พฤติกรรม และการแสดงออกของเด็ก ด้วยวิธีการต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ เทคนิคสำคัญที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในตัวเด็ก สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กและพบถึงปัญหาหรือสิ่งผิดปกติที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กเป็นสิ่งสำคัญ

“ดูและค้นหา” คือ การสังเกต และ
พิจารณาข้อมูลต่างๆ จากการพูดคุย
โดยบทบาทของครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็ก
ในช่วงของการดู คือ การสังเกตและ
สามารถ

- กระตุ้นการพูดคุย โดยนำเสนอหัวข้อในการคุยที่ชัดเจน
- แจ้งเตือนให้พ่อแม่ ผู้ปกครองทราบถึงประเด็นที่พูดคุยโดยให้มีเด็กเป็นศูนย์กลาง จะไม่มีการคุยปัญหาอื่นที่นอกเหนือจากเด็ก
- พยายามปรับคำพูดต่างๆ ให้มั่นใจว่าพ่อแม่ผู้ปกครองเข้าใจจุดประสงค์การให้คำปรึกษา
- พยายามยกตัวอย่างเป็นลักษณะพฤติกรรมของเด็กที่ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กสังเกตเห็น
- ถามคำถามเปิด และหลีกเลี่ยงการถามเพื่อได้คำตอบปิด เช่น ใช่ ไม่ใช่

สิ่งที่ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กควรดูแลและ
ค้นหาเป็นครั้งแรก คือ สังเกตว่าพ่อแม่
ผู้ปกครองที่คุยด้วยมีความสัมพันธ์กับ
เด็กมากน้อยแค่ไหน โดยการสอบถาม
ด้วยคำถามดังต่อไปนี้ เพื่อดูความ
สัมพันธ์ที่ผู้ตอบมีกับเด็กพร้อมทั้งสังเกต
พฤติกรรมของผู้ตอบ และนำเอาคำตอบ
จากคำถามพื้นฐานไปใส่ไว้ในแบบบันทึก
ตามตารางข้างล่างนี้คำถามพื้นฐาน

- คุณใกล้ชิดกับเด็กมากแค่ไหน?
- ใครเป็นคนเตรียมอาหารเช้า เย็นให้เด็ก?
- ใครเป็นคนดูแลเด็กก่อนออกจากบ้าน เช่น ช่วยอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟันแต่งตัว?
- ใครพาเด็กไปส่ง ไปรับที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย?
- บทบาทของคุณในการดูแลเด็ก? เช่น เป็นผู้ดูแลหลัก เป็นผู้ดูแลแต่มีการทำกิจกรรมต่างๆกับเด็ก ดูแลความปลอดภัย เมื่อผู้ดูแลหลักไม่อยู่ ญาติต่างๆ
- คุณเป็นพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด และอยู่กับเด็กหรือไม่?

ดูและค้นหา

แบบบันทึก

1. ผู้บันทึกสามารถระบุระดับความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับคำปรึกษากับเด็กกว่ามีความใกล้ชิดกันมากแค่ไหน

3 สนับสนุนมากเป็นผู้ดูแลหลักของเด็ก โดยมีบทบาทในการดูแลเด็กตลอดเวลา โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมาอย่างน้อย 4 กิจกรรม

2 เป็นผู้ดูแลเด็ก โดยส่วนมากดูแลเรื่องอาหาร ความปลอดภัย แต่ไม่ได้ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อเกิดพัฒนาการเด็ก

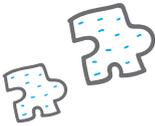
1 ไม่มีส่วนในการดูแลความเป็นอยู่ หรือทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก แต่ช่วยเหลือดูแลความปลอดภัยจากอันตรายบ้าง

2. คุณมีการให้ความรักกับเด็กหรือไม่? พฤติกรรมอะไรที่คุณรู้สึกว่าเป็นการให้ความรัก? เช่น กอด อุ้ม เล่นกับเด็ก ทำอาหารให้

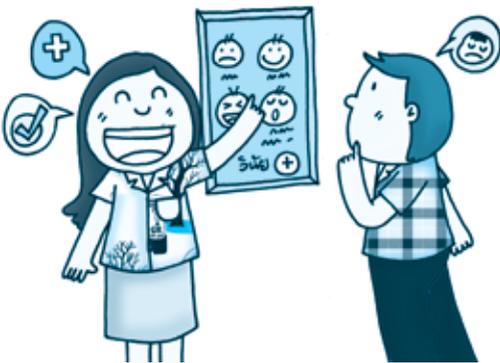
3. คุณมีความรู้เรื่องเหล่านี้มากน้อยแค่ไหน?

	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่สนใจ
1. จิตวิทยาเด็ก				
2. พัฒนาการเด็กตามวัย				
3. วินัยเชิงบวก				
4. การสื่อสารกับเด็กให้ได้ผล				
5. เด็กกับการพัฒนาสมองให้พร้อมกับการเรียนรู้				

3.2.2 เทคนิคการถามและการใช้ คำถามกับเด็ก

“ถาม” คือ การสร้างคำถามเชิงลึก เพื่อให้พ่อแม่ ผู้ปกครองระบุปัญหาด้านพฤติกรรม เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนหากครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็กเริ่มการให้คำปรึกษาโดยนำเอาปัญหาของเด็กเป็นที่ตั้ง อาจมีแรงตอบสนองในทางลบจากพ่อแม่ ผู้ปกครองได้ ควรมีการถามคำถามทั่วไปต่อเนื่องกันเป็นลำดับสู่คำถามที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของเด็กปฐมวัย ดังนี้

ถามและฟัง

แบบบันทึก

1. คุณทำกิจกรรมอะไรบ้างกับลูก/ หลานเมื่ออยู่บ้านใน 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา

- 1) อ่านหนังสือกับลูก หรือหลาน
- 2) เล่นกับลูก หรือหลาน
- 3) เรียนรู้คณิตศาสตร์กับลูก หรือหลาน
- 4) พาไปนอกบ้าน
- 5) เล่นิทาน
- 6) ร้องเพลง
- 7) ชวนเด็กทำอาหาร
- 8) ชวนเด็กช่วยงานบ้าน
- 9) อื่น ๆ (โปรดระบุ.....)

2. ในอีก 3 เดือนคุณอยากให้ลูก/ หลานของคุณมีพฤติกรรม หรือมีความสามารถที่ทำอะไรได้บ้าง?
(ในตอนนี้ ครู ผู้ดูแลเด็กควรทราบถึงสมรรถนะเชิงพฤติกรรมตามวัยและรอบด้าน โดยส่วนมาก พ่อแม่ ผู้ปกครองมักมีความคาดหวังกับเด็กให้เด็กสามารถทำในกิจกรรมและกิจวัตรต่างๆ เกินวัยครูปฐมวัย/ ผู้ดูแลเด็กควรจดบันทึกคำตอบเพื่อการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเบื้องต้น)

ถามและฟัง

3. คุณคิดว่าคุณอยากให้ลูก หรือหลานของคุณทำกิจกรรม กิจกรรมด้านไหนให้ดีขึ้นบ้าง?

	ดีอยู่แล้ว	อยากให้ปรับปรุง
1. พฤติกรรมตีมือถือ/ คอมพิวเตอร์/ แท็บเล็ต		
2. การควบคุมอารมณ์		
3. การช่วยเหลือตัวเองตามวัย		
4. การพูดและการใช้ภาษา		เช่นพูดซ้ำ พูดไม่เพราะ
5. การตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้ใหญ่พูดด้วย		
6. การช่วยผู้ใหญ่ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ และมีสังคมกับเพื่อนเด็ก		
7. การอ่านออก เขียนได้		
8. การทำกิจกรรมเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์		
9. อื่น ๆ (โปรดระบุ.....)		

4. คุณคิดว่าคุณมักทำอะไรที่ทำให้เด็กยิ้ม หัวเราะได้?

5. เมื่อลูกแสดงพฤติกรรม ... (ยกตัวอย่างพฤติกรรมที่ครูสังเกตว่าเด็กไม่มีพัฒนาการตามวัย) คุณรู้สึกอย่างไรบ้าง?

3.2.3 เทคนิคการฟังและการตอบสนองอย่างเหมาะสม

การฟังอย่างมีสติการฟังอย่างลึกซึ้ง การฟังอย่างใส่ใจและมีเมตตาโดยไม่ตัดสินหรือขัดกับสิ่งที่ได้ฟัง มีลักษณะดังนี้

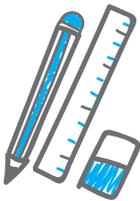
- เป็นการฟังด้วยความเคารพและยอมรับในตัวตนของผู้เล่าหรือพ่อแม่ ผู้ปกครอง
- ขณะที่ฟัง จิตของผู้ฟังจะอยู่กับผู้เล่าตลอดเวลาให้ผู้เล่าเป็นคนสำคัญที่สุด เรียกว่าเป็นการใช้หัวใจฟังรับความรู้สึกและอารมณ์ของผู้เล่า
- ขณะที่ฟังไม่ควรมีการจดบันทึกไม่ซักถาม ไม่ชวนสนทนาแต่สามารถใช้คำพูดหรือถ้อยคำสั้นๆ สะท้อนความรู้สึกของผู้เล่าเพื่อทำให้ผู้เล่าเห็นอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดและเห็นของตัวเองได้ชัดเจน

- การฟังอย่างลึกซึ้งกับเด็กจะส่งผลต่อตัวเด็กคือเด็กมีความมั่นใจสบายใจเด็กได้ระบายปลดปล่อยอารมณ์ให้พื้นที่ปลอดภัยกับเด็กเป็นการใช้อำนาจร่วมกับเด็กและเป็นการเพิ่มอำนาจให้เด็กเข้าถึงเด็กได้ความสัมพันธ์ดีขึ้นเด็กมีความไว้วางใจเด็กมีความสุข
- สามารถให้ข้อมูลเพิ่มเติมกับเด็ก หรือให้ข้อมูลป้อนกลับได้หลังจากฟังเด็กแล้ว

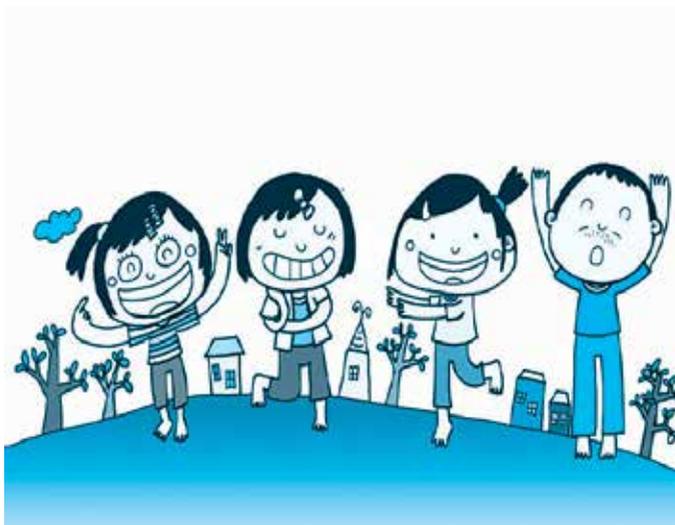

ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กต้องฟังอย่างเอาใจใส่สำหรับการคำตอบของพ่อแม่ ผู้ปกครอง โดยอย่าเพิ่งด่วนสรุปและให้คำแนะนำจนกว่าจะฟังความคิดเห็นทั้งหมดเสร็จ ทั้งนี้ เมื่อทำการให้คำปรึกษาและแนะนำควรคำนึงถึงพัฒนาการและสมรรถนะเด็กปฐมวัยตามวัยไปด้วยระหว่างฟังเพื่อการให้ข้อมูลย้อนกลับหรือคำแนะนำอย่างเหมาะสมและหากการตอบคำถามของพ่อแม่ ผู้ปกครองไม่ชัดเจน ให้ถามคำถามอื่นเพิ่มเติม สำหรับเทคนิคการฟังและการตอบสนองอย่างเหมาะสม หากครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็ก ปฏิบัติต่อพ่อแม่ ผู้ปกครองอย่างเหมาะสม จะเป็นแบบอย่างที่ดีที่พ่อแม่ ผู้ปกครองนำไปใช้ได้กับเด็ก โดยเข้าใจความรู้สึกของการรับฟังมีแบบอย่างของการใช้คำถามและการสนทนาพูดคุยกับเด็กปฐมวัย

3.3 ชื่นชม และ แนะนำ เทคนิคง่ายๆ ที่ได้ผลในการพัฒนาทักษะการดูแล และ อบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

“ชื่นชมและแนะนำ” เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาเพื่อเสริมแรงและความมั่นใจให้กับผู้รับสาร โดยเมื่อครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็ก ชื่นชมพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในขั้นแรกจะทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเกิดความไว้วางใจ โดยพ่อแม่ ผู้ปกครองจะยอมรับฟังการแนะนำแนวทางให้พ่อแม่ ผู้ปกครองทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการดูแลเด็กได้อย่างมีคุณภาพ

3.3.1 เทคนิคชื่นชม

การ “ชื่นชม” เป็นการยกย่องพฤติกรรมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง โดยเน้นเป็นการชื่นชมพฤติกรรมที่มีต่อการดูแลและพัฒนาเด็ก การชื่นชมจะช่วยให้ครอบครัวสานต่อพฤติกรรมที่ดีอยู่ให้เกิดขึ้นต่อเนื่อง เพิ่มความมั่นใจให้กับผู้ปกครอง สร้างให้เกิดกำลังใจและเป็นช่องทางให้การแนะนำที่ครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็กต้องการให้ทำต่อเนื่องที่บ้านนำไปใช้ให้เกิดผลการชื่นชมควรเป็นการชื่นชมพฤติกรรมของพ่อแม่ที่มีต่อความสนใจกับการให้ความสำคัญกับพัฒนาการลูก เช่น “ดินะที่

อยากให้ลูกได้ปรับปรุงพฤติกรรมการควบคุมอารมณ์ นิ่งเอง สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดี ขึ้นอยู่กับสถานการณ์” “ครูคิดว่าการที่คุณทำกิจกรรม... กับเด็กบ้างเป็นการใช้เวลาอย่างมีประโยชน์และสร้างความรักและความรู้สึกมั่นคงทางอารมณ์ของเด็กที่ดีมาก” “คุณ ... ลองสังเกตดูสิคะว่าลูกของคุณควบคุมอารมณ์ได้มากขึ้น เมื่อคุณหากิจกรรมอื่นๆ มาทดแทนให้เขาทำ เมื่อคุณห้ามเขาเล่นมือถือ”

การแนะนำ
สามารถแบ่งออกได้เป็น
3 ระดับ ดังนี้

1

แนะนำเพื่อป้องกันปัญหา โดยเมื่อครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กเห็นแนวโน้มว่าเด็กอาจเกิดปัญหาใดๆ อนาคต พ่อแม่ ผู้ปกครอง อาจช่วยเหลือเด็กในกิจวัตรต่าง ๆ มากจนเกินไป เช่น ช่วยเหลือในการติดกระดุม ถอด ถุงเท้า ครูอาจเห็นว่าเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาของพัฒนาการล่าช้าด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก ความแข็งแรงและการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็ก ควรแนะนำให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง อดทนรอคอยให้เด็กสามารถทำกิจวัตรต่างๆ ด้วยตนเอง เพราะสิ่งนี้เป็นสิ่งที่สามารถป้องกันได้ดีกว่า มาแก้ไขภายหลังซึ่งทำได้ยากและใช้เวลานานหรือแก้ไขไม่ได้ นอกจากจะเป็นการพัฒนากล้ามเนื้อแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการช่วยเหลือตนเองของเด็ก และการฝึกความอดทนต่อการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จอีกด้วย

2

แนะนำเพื่อแก้ปัญหา ในข้อนี้ เมื่อครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กสามารถสรุปได้แล้วว่า พฤติกรรมที่เห็นที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยพบเป็นปัญหาเดียวกับพฤติกรรมเด็กที่บ้าน ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กสามารถแนะนำและมุ่งให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กควรมีการแนะนำกิจกรรมต่างๆ ที่ทางบ้านสามารถทำร่วมกับเด็กได้ และหากเกินจะแก้ไข ควรแนะนำแนวทางเพื่อส่งต่อให้พบแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญในการให้ความช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาเฉพาะด้านของเด็กปฐมวัย

3

แนะนำเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ คือ การแนะนำเพื่อเน้นการส่งเสริม เสริมแรง การทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างให้เด็กมีพัฒนาการรอบด้านสมวัยและเต็มศักยภาพหลายๆ ด้าน อาจเป็นการทำกิจกรรมที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทำได้ยาก การแนะนำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองทำกิจกรรมบางอย่างกับเด็ก เช่น พาไปทัศนศึกษาออกสถานที่ พาทำอาหารที่บ้าน พาเล่นกีฬากลางแจ้ง อาจเป็นสิ่งที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทำได้ยาก แต่พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถทำร่วมกับเด็กได้ง่ายมากกว่า

การประมวลข้อมูลทั้งหมดจากการดูและค้นหา ถ้ามและฟังเสียงที่สะท้อนจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง โดยส่วนมากพ่อแม่ และผู้ปกครองสามารถสะท้อนความเข้าใจของตนจากการถามตอบคำถามข้างต้นถึงปัญหาจากพฤติกรรมของเด็กจากประสบการณ์ของตน ในช่วงการชื่นชมและแนะนำครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กควรนำพฤติกรรมจากการจัดบัญชีสมรรถนะ หรือการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินพัฒนาการมาใช้ก่อนจะเริ่มกระบวนการชื่นชมและแนะนำ โดยการชื่นชมนั้น ทำไปเพื่อเป็นการจุดประกายความคิดให้พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถนำสิ่งใหม่ๆ ไปทำกิจกรรมร่วมกับเด็กปฐมวัย

3.3.2 เทคนิคแนะนำ

ในกรณีที่พ่อแม่ ผู้ปกครองรู้สึกว่าคุณไม่มีเวลาเล่นกับเด็ก หรือทำกิจกรรมเสริมพัฒนาการ ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กสามารถแนะนำดังนี้

1

แนะนำให้รวมการเล่นกับกิจวัตรที่ทำกับเด็กอยู่เป็นประจำ เช่น การป้อนข้าว การอาบน้ำ และการแต่งตัว พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถทำกิจกรรมการเล่นกับเด็กได้ เช่น ร้องเพลง ท่องคำกลอน นับเลข เล่นเกม พยายามพูดกับเด็กมาก ๆ โอบกอด สัมผัส และแสดงความรักที่มีต่อเด็กให้เด็กรับรู้ได้อย่างชัดเจน

2

แนะนำพ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้เห็นความสำคัญของกิจกรรมทางกาย โดยจัดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมที่เน้นการเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้กล้ามเนื้อส่วนต่างๆ และหลากหลายเพื่อสร้างความแข็งแรง อ่อนตัว คล่องแคล่ว ยืดหยุ่น และการประสานการทำงานของกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ส่งเสริมการทรงตัวที่ดี การเคลื่อนไหวร่างกายอย่างคล่องแคล่ว การสร้างความสมดุลของระบบประสาท และกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ พ่อแม่ ผู้ปกครองควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกายต่อเนื่องอย่างน้อย 10 นาทีขึ้นไป

3

แนะนำพ่อแม่ ผู้ปกครองเกี่ยวกับความสำคัญของหนังสือเด็กและของเล่นเด็กที่มีส่วนสำคัญในการสร้างพื้นฐานการพัฒนาภาษาและการเรียนรู้ในกรณีที่พ่อแม่ผู้ปกครองอยู่ในสภาวะยากลำบาก ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กควรแนะนำการสร้างสื่อจากภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือของเล่นจากวัสดุเหลือใช้การใช้หินไม้ทรายน้ำ ทำให้เด็กเล่นได้อย่างอิสระจากสื่อและสิ่งต่าง ๆ รอบตัวจัดหาหนังสือที่มีผู้สามารถให้การอนุเคราะห์ได้ ใช้หนังสือกับเด็กเพื่อสร้างนิสัยรักการอ่านตั้งแต่วัยเยาว์

4

แนะนำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเข้าใจถึงพัฒนาการและสมรรถนะของเด็กปฐมวัย ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวัยสำหรับเด็กอายุ 0-3 ปี และ 3-5 ปี และชี้ให้เห็นถึงแนวแนะสำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กเพื่อพัฒนา ด้าน ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม สติปัญญา ภาษา จริยธรรม และความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอย่างต่อเนื่อง

5

แนะนำการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยด้วยแนวทางวินัยเชิงบวก ให้แนวทาง ชี้แนะ และเป็นแบบอย่างที่ดี ในการเลี้ยงลูกแบบด้วยความรักความเอาใจใส่ นุ่มนวล อ่อนโยน ไม่ใช้ความรุนแรง ไม่ตี ใช้คำสุภาพ ไม่ใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสม ไม่ด่า ไม่ตีตราเด็ก

3.4 บทสรุปและการกล่าวลา

หลังจากที่ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กให้คำแนะนำเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรมีการสรุปเนื้อหาจากการพูดคุย โดยควรสรุปแนวแนะให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นข้อๆ รวมถึงสร้างความเข้าใจเรื่องการติดตามผลพัฒนาการของเด็กปฐมวัย สุดท้ายครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กควรให้กำลังใจแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และย้ำว่า การดูแลเด็กอย่างมีคุณภาพ เป็นสิ่งที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยและพ่อแม่ ผู้ปกครองควรทำไปด้วยกัน ประโยชน์ที่จะเกิดทั้งหมดจะเกิดขึ้นที่ตัวเด็กและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หากมีการประสานการทำงานอย่างเป็นระบบโดยความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง

การจัดกิจกรรมกลุ่มแก่พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู
เพื่อส่งเสริมการดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

4

4.1 การเตรียมตัวจัดกิจกรรมกลุ่ม

การจัดโปรแกรมให้ความรู้ การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแก่พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นการจัดโปรแกรมมีเป้าหมาย ในการเสริมสร้างศักยภาพของพ่อแม่ ผู้ปกครองในการส่งเสริมสุขภาพของเด็ก และพัฒนาการด้านต่าง ๆ โดยมีความ หลากหลายในจุดเน้นของเนื้อหาที่ต้องการ ส่งเสริม สำหรับการจัดโปรแกรมให้ ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแก่พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถให้บริการ ส่งเสริมและ สนับสนุนได้หลายรูปแบบ สามารถจัดได้ ทั้งแบบไม่เป็นทางการ หรือเป็นทางการ ในการเตรียมตัวพ่อแม่ ผู้ปกครองในการ เลี้ยงดูเด็กปฐมวัย จึงมีความจำเป็น โดย ต้องคำนึงถึง

- **การสร้างความผูกพันรักใคร่** เป็นพื้นฐานสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย พ่อแม่ ผู้ปกครองจะต้องเริ่มสร้างความผูกพันรักใคร่ให้เกิดขึ้นตั้งแต่เด็กปฐมวัยยังอยู่ในวัยแรกเกิด โดยพ่อแม่ผู้ปกครองสัมผัสลูกอย่างอ่อนโยน อุ้มอย่างทะนุถนอม เลี้ยงดูเอาใจใส่เด็กในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดูแลความสุขสบาย พูดคุยกับเด็กด้วยเสียงที่นุ่มนวล เป็นต้น สิ่งนี้จะเป็นพื้นฐานที่จะช่วยให้การอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็กได้ผลดี อีกทั้งยังเป็นการสร้างความผูกพันรักใคร่ให้เกิดขึ้นกับเด็กอีกด้วย

- **การให้รางวัลทางด้านบวก** เป็นวิธีที่ใช้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเด็กได้กระทำพฤติกรรมที่พึงปรารถนาจะมีการให้รางวัลหรือสิ่งตอบแทน เช่น ความรัก ความสนใจ คำชมเชย ซึ่งจะส่งผลทำให้การกระทำนั้น ๆ เกิดขึ้นอีก การให้รางวัลทางบวกมีเป้าหมายเพื่อให้เด็กรู้ว่าพฤติกรรมใดเป็นสิ่งที่เหมาะสมและควรปฏิบัติและเกิดการเรียนรู้เพื่อสร้างเป็นนิสัยที่ดี

- **การมีจริยธรรมและคุณธรรมของพ่อแม่ผู้ปกครอง** โดยการเป็นแบบอย่างที่ดี ประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีงามและถูกต้องเด็กสามารถซึมซับ และเลียนแบบความคิด จิตใจ ตลอดจนการแสดงออกของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่มีจริยธรรมและคุณธรรมได้
- **การควบคุมสิ่งแวดล้อมและสร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม** พ่อแม่ ผู้ปกครองจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น การจัดให้เล่นกีฬาเพื่อเด็กจะได้รู้จักกฎเกณฑ์และการรู้แพ้รู้ชนะ การจัดหาหนังสือที่มีประโยชน์อ่านให้เด็กฟังเพื่อให้เกิดนิสัยรักการอ่าน การให้เด็กช่วยเหลืองานบ้าน ดูแลต้นไม้ ให้อาหารสัตว์เลี้ยงเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยอ่อนโยนเมตตาต่อสัตว์และมีความรับผิดชอบ

- **วิธีการให้ข้อมูลย้อนกลับ** เปิดโอกาสให้เด็กได้พูดเพื่อแสดงความรู้สึกของตนออกมาทั้งทางบวกและทางลบ เมื่อเด็กมีปัญหาพ่อแม่ ผู้ปกครองควรตัดสินใจฟังเด็กว่ากำลังพูดอะไร เมื่อเด็กพูดจบพ่อแม่ ผู้ปกครองจะต้องสะท้อนความรู้สึกที่เด็กได้แสดงออกกลับไปด้วยคำพูดของพ่อแม่ผู้ปกครองเอง ซึ่งจะทำให้เด็กรู้สึกว่าเป็นที่ยอมรับและมีคุณค่า อันจะส่งผลให้พ่อแม่ผู้ปกครองและเด็กเข้าใจได้ตรงกันและเข้าใจกัน

- การควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ พ่อแม่ ผู้ปกครองควรควบคุมพฤติกรรมเหล่านี้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับปัญหาวิธีการที่ใช้ในการแก้ปัญหา

ได้แก่

- 1) การแยกเด็กออกจากกลุ่มในช่วงเวลาสั้น ๆ
- 2) การแยกตัวของพ่อแม่ ผู้ปกครองจากเด็กในช่วงเวลาหนึ่ง
- 3) การห้ามไม่ให้เด็กทำสิ่งหนึ่งที่สำคัญสำหรับตัวเด็กในช่วงเวลาหนึ่ง

4.2 ตัวอย่างกิจกรรมให้ความรู้การอบรม เลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่

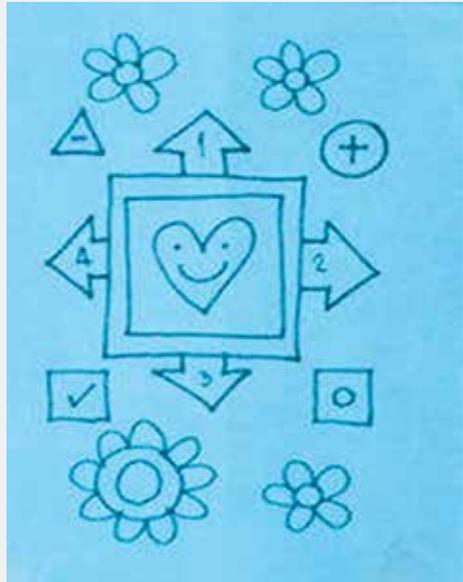
“เกมจับคู่ หินหลังवादรูป”

มีเป้าหมายเพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของการสื่อสารกับเด็กในแต่ละช่วงวัย ผู้เข้าร่วมอบรมจับคู่กัน เป็น A และ B ให้ทั้งสองคนนั่งหันหลังหากันห้ามมองกัน

- รอบที่ 1 ให้ A เป็นคนวาดรูปตามที่ B เป็นคนบอกรายละเอียดตามรูปต้นฉบับ
- รอบที่ 2 ให้ A วาดรูปต้นฉบับอีกครั้ง รอบนี้อุญาตให้ B สามารถหันไปดูรูปได้
- รอบที่ 3 ให้ A วาดรูปต้นฉบับอีกครั้ง รอบนี้อุญาตให้ B สามารถเอาแบบให้ A ดูได้

ผลจากกิจกรรม

รอบที่ 1 : ยาก

เพราะไม่เข้าใจตามที่บอก
ไม่เคยทำมาก่อน
คนวาดไม่เคยเห็น ไม่รู้รูปต้นฉบับ
สื่อสารไม่ตรงกัน
ไม่เห็นหน้า
มีเสียงคนอื่นๆ รบกวน

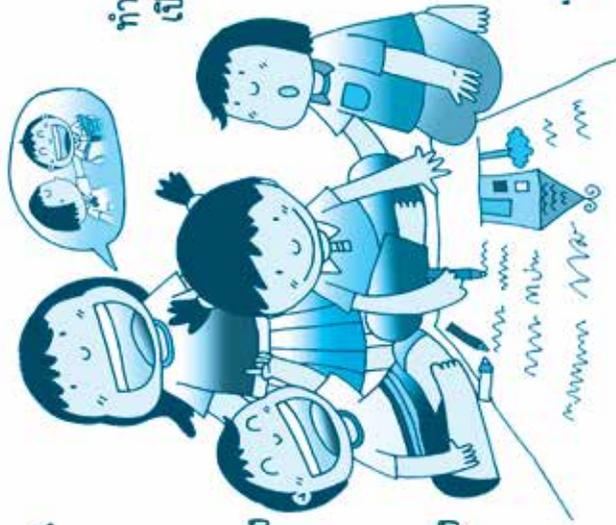

เปรียบเทียบกับการสื่อสารกับเด็ก

กดดัน เครียด
กังวลใจ ไม่เชื่อมั่น
กลัวว่าจะทำไม่ได้

พ่อ แม่

มีสติ ไม่ใช้อารมณ์
ทำเป็นตัวอย่าง / ทำไปด้วยกัน
เปิดใจฟังเด็ก ชื่นชม แนะนำ
เข้าใจพัฒนาการเด็ก

**รอบที่ 2 : พรวาดได้
สามารถสื่อสารได้บ้าง**

รอบที่ 3 : ย่างที่สุด
มีแบบอย่าง ตัวอย่าง
ฟังกับหู ดูกับตา
ทำไปด้วยกัน

การสื่อสาร

ลูก

สร้างความเชื่อมั่น
“ฉันทำได้” “ฉันถูกรัก”

รอบที่ 1 ยากที่สุด เพราะ ไม่รู้ว่าคู่จะ
เข้าใจตามที่บอกหรือไม่ ไม่เคยทำมา
ก่อน มีเสียงรบกวน ไม่เห็นหน้ากัน
คนวาดไม่รู้ว่าแบบเป็นอย่างไร ทำให้
สื่อสารไม่ตรงกัน

รอบที่ 2 สามารถสื่อสารกันได้

รอบที่ 3 ง่ายที่สุด เพราะมีแบบอย่าง
ได้ดู ได้เห็น และได้ยืนที่คู่พูด คนวาดจึง
เปรียบเทียบลูก คนบอกเปรียบเทียบ
พ่อแม่ ผู้ปกครอง โดยลูกจะเชื่อสิ่งที่พ่อ
แม่ ผู้ปกครองพูด ซึ่งไม่รู้ว่าแบบนี้
จะเป็นยังไง แบบไหนทำให้เกิดความกดดัน

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง
ในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

- มีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย
และลำดับขั้นการพัฒนาการตามวัย
- มีกลยุทธ์ในการสนับสนุนการเรียนรู้
ของเด็กปฐมวัยที่บ้าน
- เข้าใจความสำคัญของพัฒนาการและ
การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
- เรียนรู้เกี่ยวกับมาตรฐานและความคาดหวัง
ของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
- ค้นคว้ากับทิศทางของระบบสถานพัฒนา
เด็กปฐมวัย วิธีการมีส่วนร่วม และ
การสื่อสารกับครูปฐมวัย หรือ ผู้ดูแลเด็ก
- มีความมั่นใจและสนับสนุนเด็กและ
ครอบครัวทั้งที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
และในชุมชน

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

นานาสาระเพื่อความเข้าใจ
เด็ก การดูแล และเลี้ยงดู
เด็กปฐมวัย

๑๑

หน่วยการเรียนรู้นี้จะนำเสนอเนื้อหาที่สำคัญที่จะช่วยสร้างความเข้าใจหลักการดูแลและอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสม โดยเริ่มจากสิทธิเด็ก ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเด็กปฐมวัย จิตวิทยาเด็กปฐมวัย และผลการวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์ (เนื้อหาข้อ 5-8) ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยปูพื้นฐานให้เกิดความเข้าใจถึงสิ่งที่เด็กต้องการและจำเป็นต้องได้รับจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง จากนั้น จะนำเสนอวิธีการเลี้ยงดูที่พ่อแม่ ผู้ปกครองพึงใช้กับเด็กปฐมวัย (เนื้อหาข้อ 9-11) เพื่อให้เด็กปฐมวัยพัฒนารอบด้านอย่างเต็มศักยภาพ เนื้อหาเหล่านี้จะเป็นทรัพยากรที่ผู้จัดโปรแกรมนำไปใช้ในกิจกรรมให้ความรู้การอบรมเลี้ยงดูเด็กและพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือการให้คำปรึกษาได้

วัตถุประสงค์

เมื่อจบ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2
แล้วผู้รับการอบรมสามารถ

1

อธิบายความสำคัญและระบุสิทธิเด็ก
พร้อมยกตัวอย่างการปฏิบัติในการอบรม
เลี้ยงดูเด็กที่คำนึงถึงสิทธิเด็ก

2

อธิบายความหมายของพัฒนาการ
เด็กปฐมวัยและบอกลักษณะของเด็กที่มี
พัฒนาการสมวัยทั้งด้านร่างกาย
อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา

3

อธิบายเกี่ยวกับจิตวิทยาเด็กปฐมวัยและ
แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการพัฒนาเด็ก

4

ประยุกต์ใช้ผลการวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์กับการอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ

5

วิเคราะห์สถานการณ์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กในบริบทต่าง ๆ และบอกแนวทางการสร้างวินัยเชิงบวกในเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสม

6

สรุปหลักการและอธิบายวิธีการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยให้ได้ผล

7

บอกแนวทางและให้คำแนะนำพ่อแม่ผู้ปกครองเพื่อดูแลอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสมให้เกิดพัฒนาการตามวัย

เนื้อหา

1

สิทธิเด็กและการปฏิบัติในการอบรม
เลี้ยงดูเด็กที่คำนึงถึงสิทธิเด็ก

- 1.1 ความสำคัญของสิทธิเด็ก
- 1.2 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก
- 1.3 การปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก
ที่คำนึงถึงสิทธิเด็กและเน้นการ
เลี้ยงดูเชิงบวกโดยไม่ใช้
ความรุนแรงต่อเด็ก
- 1.4 การงดใช้ความรุนแรงในเด็ก

2

พัฒนาการเด็กปฐมวัย

- 2.1 ความหมาย หลักการ และองค์ ประกอบของ
พัฒนาการเด็กปฐมวัย
- 2.2 พัฒนาการทางร่างกาย ของเด็กวัย 2-5 ปี
- 2.3 พัฒนาการทางอารมณ์ ของเด็กวัย 2-5 ปี
- 2.4 พัฒนาการทางสังคม ของเด็กวัย 2-5 ปี
- 2.5 พัฒนาการทางสติปัญญา ของเด็กวัย 2-5 ปี
- 2.6 พัฒนาการทาง ภาษา ของเด็กวัย 2-5 ปี
- 2.7 พัฒนาการทางจริยธรรม ของเด็กวัย 2-5 ปี
- 2.8 พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์
ของเด็กวัย 2-5 ปี

3

จิตวิทยาเด็กปฐมวัย

- 3.1 ความต้องการทางร่างกาย
(physical needs)
- 3.2 ความต้องการทางจิตใจ
(psychological needs)
- 3.3 ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการและ
การส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้าน
ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา
ภาษา จริยธรรม
และความคิดสร้างสรรค์

4

ผลการวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์กับการ
ดูแลและอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

- 4.1 พัฒนาการทางสมองและการเจริญเติบโตของเด็กปฐมวัย
- 4.2 การทำงานของสมองและการสร้างเครือข่ายใยประสาทของสมองของเด็กปฐมวัย
- 4.3 ข้อค้นพบจากการประยุกต์ใช้ผลการวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์กับการอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ
- 4.4 สิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นสมองเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย และวิธีการเตรียมพร้อมทางสมอง

5

คำแนะนำเพื่อดูแลและเลี้ยงดู เด็กปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการตามวัย

- 5.1 แนวทางการดูแลและเลี้ยงดู
เด็กปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการ
ตามวัย
- 5.2 กรณีศึกษาในการดูแลและ
เลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้เกิด
พัฒนาการตามวัย
- 5.3 การให้คำแนะนำพ่อแม่ ผู้เลี้ยง
ดูเพื่อดูแลและเลี้ยงดูเด็ก
ปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการ
ตามวัย

6

การสร้างวินัยเชิงบวกในเด็กปฐมวัย

- 6.1 ทำไมจึงไม่ควรใช้การลงโทษ
โดยใช้ความรุนแรง
- 6.2 ความหมายและลักษณะของ
วินัยเชิงบวก
- 6.3 แนวทางการสร้างวินัยเชิงบวก
ในเด็กปฐมวัย
- 6.4 บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง
ครูและผู้ดูแลเด็กในการสร้าง
วินัยเชิงบวกในเด็กปฐมวัย

7

การสื่อสารกับเด็กปฐมวัยให้ได้ผล

- 7.1 พัฒนาการทางภาษาและ
การสื่อสารของเด็กปฐมวัย
- 7.2 หลักการและวิธีการสื่อสาร
กับเด็กปฐมวัยเพื่อ
ความเข้าใจในเด็กและการ
สร้างปฏิสัมพันธ์กับเด็ก

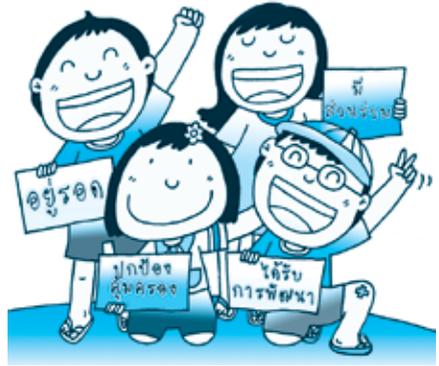
สิทธิเด็กและการปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก
ที่คำนึงถึงสิทธิเด็ก

1

1.1 ความสำคัญของสิทธิเด็ก

สิทธิเด็ก เป็นสิทธิสากล (Universal Rights) และเป็นสิทธิเด็ดขาด (Absolute Rights) ที่ต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองอนุสัญญา ฉบับนี้ไม่ได้ใช้เพื่อการเรียกร้องสิทธิเด็ก แต่ใช้เพื่อการพัฒนาเด็กทั้งร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม สติปัญญา ให้เจริญเติบโตรอบด้านเต็มศักยภาพ และไม่เลือกปฏิบัติด้วยการฉ้อโกงกำลังร่วมกันในทุกสถาบันทั่วโลก

1.2 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก คือ ข้อตกลงระหว่างประเทศที่จัดทำขึ้นโดยสหประชาชาติ (คณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชน) โดยได้รับการรับรองจากที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) ในปีพ.ศ. 2532 มีการระบุนิยามว่า “เด็ก” หมายถึง บุคคลทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และ กำหนดมาตรฐานสิทธิมนุษยชนของเด็ก เพื่อช่วยให้ประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญคุ้มครองดูแลเด็กได้อย่างเหมาะสม

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก รวมหลักการสำคัญ คือ การไม่เลือกปฏิบัติ และเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็ก โดยมีเนื้อหา 6 ด้าน ได้แก่

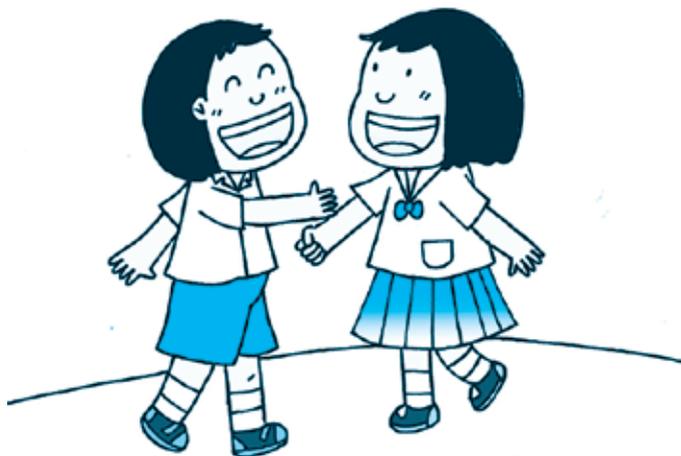
สิทธิในการอยู่รอด (Right of Survival) กล่าวคือ เด็กทุกคนเมื่อเกิดมามีสิทธิที่จะใช้ชีวิตอยู่ ไม่ว่าจะเกิดมาพร้อมกับร่างกายที่ผิดปกติหรือไม่สมบูรณ์ก็ตาม โดยที่เด็กต้องได้รับการจดทะเบียนตั้งแต่แรกเกิดและได้รับสิทธินี้ได้โดยปริยาย รวมไปถึงสิทธิที่จะได้ถูก เลี้ยงดูทั้งทางร่างกายอย่างเหมาะสม (มีสิทธิที่จะได้รับอาหารในปริมาณที่เพียงพอและสะอาด) สภาพจิตใจ ตลอดจนที่อยู่อาศัยที่ต้องให้ความสำคัญ ปลอดภัย โภชนาการและการบริการทางการแพทย์ (การได้รับสิทธิวัคซีนป้องกันโรคต่างๆ)

สิทธิที่จะได้รับการปกป้อง

คุ้มครอง (Right of Protection) เป็นสิทธิที่เด็กจะได้รับการปกป้องคุ้มครองให้รอดพ้นจากการทารุณทุกรูปแบบ เช่น การทารุณทั้งทางกาย จิตใจ ทางเพศ และการใช้แรงงาน ที่ได้รับผลประโยชน์จากการทำงานของแรงงานเด็ก ทำให้เด็กขาดการเรียนรู้และการพัฒนาไม่ว่าจะมาจากจากพ่อ แม่ หรือไม่ว่าจะมาจากผู้ใดก็ตาม เด็กควรได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และไม่กีดกัน อีกทั้งสิทธินี้ยังคุ้มครองไปถึงเด็กที่หลบภัยจากอันตรายอพยพมาในประเทศของรัฐภาคี ก็ต้องได้รับการคุ้มครองด้วยเช่นกัน

สิทธิในการมีส่วนร่วม (Right of Participation) เป็นสิทธิที่ให้ความสำคัญแก่เด็กเท่าเทียมกับผู้ใหญ่ คือ เด็กมีสิทธิแสดงออกทั้งด้านความคิดและการกระทำ สามารถเรียกร้องสิทธิในการปกป้องผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตของตนเองได้ ผู้ใหญ่ควรอนุญาตให้เด็กมีส่วนร่วมให้การตัดสินใจในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับตนเองโดยความคิดเห็นนั้นต้องไม่กระทบกับสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นด้วย และเคารพในการตัดสินใจกับเด็ก

สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา (Right of Development) เด็กทุกคนที่เกิดมา จะได้รับสิทธิให้มีสภาพความเป็นอยู่ การดูแล และการกระตุ้นที่เหมาะสมกับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา ภาษา จริยธรรม ความคิด สร้างสรรค์ ตลอดจนความพึงพอใจและความสุข ซึ่งการพัฒนาควรให้เด็กได้รับการพัฒนาจนเต็มตามศักยภาพ ไม่ว่าจะ เป็นเด็กหญิง เด็กพิการ เด็กป่วยหรือ แม้แต่เด็กชายขอบและไร้สัญชาติ โดยมีสิทธิหลักๆ ที่เด็กควรต้องได้รับ เพื่อการพัฒนา ประกอบด้วย

สิทธิที่จะได้รับการศึกษา (Right to Education) รัฐธรรมนูญได้ประกาศ ให้เด็กปฐมวัยได้รับการจัดประสบการณ์ รวม 3 ปีก่อนที่จะเข้ารับการศึกษาชั้น ปฐมวัย เพื่อให้เกิดความพร้อมการเรียนรู้ และเมื่อเข้าศึกษาชั้นประถมก็จะได้รับ การศึกษาโดยไม่มีค่าใช้จ่าย เด็กควร ได้โอกาสทำกิจกรรมร่วมกับคนใน ครอบครัวโดยการสร้างการมีส่วนร่วมโดย สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

สิทธิในการเล่น และพักผ่อน

(Right of Play and Leisure) เด็กควรได้รับโอกาสให้ได้เล่นสนุก เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการด้าน สังคม อารมณ์ การเรียนรู้ส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็กได้ในทุกสมรรถนะ และเป็นแนวทางในการเรียนรู้และสร้างทักษะอันเป็นพื้นฐานแก่เด็ก นอกจากนี้ เด็กควรได้รับพักผ่อนที่เพียงพอ ซึ่งไม่ได้หมายถึงการนอน แต่ผู้ใหญ่ควรจัดเวลาให้เด็กได้พักผ่อนหย่อนใจและไม่คาดหวังกับเด็กจนเกินไป

ในกฎหมายของประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กไว้หลายประการ ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กตามที่กล่าวไว้ในตอนแรก การปกป้องคุ้มครองเด็ก กฎหมายได้ทำการกำหนดหน้าที่ของผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเอาไว้อย่างชัดเจน ในมาตรา 23 ว่าผู้ปกครองต้องให้การอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนตามสมควรแก่ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำตามที่กำหนดในกฎกระทรวงและต้องคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนมิให้ตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ

⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ กฎกระทรวง กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแล พ.ศ.2549

นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดไว้ว่า
ผู้ใดที่ทำการฝ่าฝืนย่อมมีโทษทั้งทาง
ปกครองและทางอาญา โดยผู้ปกครอง
ต้องไม่กระทำการดังต่อไปนี้

- การทอดทิ้งเด็กไว้ในสถานที่รับเลี้ยง หรือสถานพยาบาล หรือไว้กับบุคคลที่รับจ้างเลี้ยงเด็ก หรือ ในที่สาธารณะ หรือ สถานที่ใดๆ ก็ตามแต่โดยมีเจตนาที่จะไม่รับเด็กกลับ
- ละทิ้งเด็กไว้ในสถานที่ใดๆ โดยไม่จัดให้มีการป้องกันดูแลความปลอดภัย หรือให้การเลี้ยงดูที่เหมาะสม

⁴ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ กฎกระทรวง กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแล พ.ศ.2549

- จงใจที่จะละเลยไม่ให้สิ่งที่เป็นแก่การดำรงชีวิต สุขอนามัยจนอาจทำให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของเด็ก
- ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เป็นการขัดขวางการเจริญเติบโต หรือ พัฒนาการของเด็ก
- ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เป็นการเลี้ยงดูโดยมิชอบ

แนวทางการแก้ไขการละเมิด สิทธิของเด็ก กล่าวถึงทำให้ครอบครัว เกิดความอบอุ่นโดยการให้ความรัก การดูแลที่ดี การปลูกฝังความคิดที่ดี จริยธรรมให้กับคนในสังคม เพราะเด็ก อยู่ในบรรยากาศที่แตกต่างกัน การ ที่ตัวเด็กจะเติบโตเป็นเด็กที่ดีได้นั้น ต้องมีผู้ใหญ่ที่ไม่ทอดทิ้ง เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กได้ เช่น การพูดจาอ่อนโยน ใช้หลักเหตุและผลในการพูดคุย ไม่ใช่ อารมณ์และพร้อมที่จะยื่นเคียงข้างเด็ก ให้กำลังใจเด็กที่กำลังเจอปัญหา หน้าที่ เหล่านี้ไม่ใช่แค่เฉพาะพ่อแม่ แต่ควรจะเป็น ผู้ใหญ่ทุกคน และคนในสังคมเอง ก็ควรจะช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยสามารถแจ้งเบาะแสการเลี้ยงดู ที่ไม่เหมาะสม หรือการทารุณเด็กให้กับ เจ้าหน้าที่ที่ทราบ

1.3 การปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ คำนึงถึงสิทธิเด็ก และเน้นการเลี้ยงดู เชิงบวก โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อเด็ก

ให้ความมั่นใจ (Confidence)

สร้างความมั่นใจให้เด็กเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจ และจะประสบความสำเร็จในการทำสิ่งต่าง ๆ โดยเปลี่ยนจากการใช้วิธี “จับผิด” มองหาแต่ส่วนบกพร่องของเด็ก มาเป็นการ “จับถูก” มองหาสิ่งดี เมื่อเห็นเด็กทำได้ดีก็แสดงความชื่นชม เมื่อเด็กผิดพลาดก็ให้กำลังใจไม่ซ้ำเติม เด็กจะมั่นใจ และภูมิใจในตนเองมากขึ้น

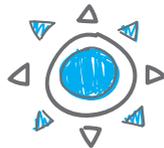

ให้ความไว้วางใจ (Trust)

ไม่ตัดสินใจแทนเด็กตลอดเวลา แต่ช่วยให้เด็กได้คิดหาทางเลือกต่างๆ ในการแก้ปัญหาอย่างฉลาด รวมถึงเปิดโอกาสให้เด็กได้ตัดสินใจทำในสิ่งที่เขาอยากทำในบางเรื่อง เพื่อให้เขาได้เติบโตขึ้นเป็นคนที่เชื่อมั่นใจตนเอง และกล้าตัดสินใจ

ให้ความเข้าใจ(Understanding)

พยายามเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากมุมมองของเด็ก และหาวิธีต่อรองตกลงกับเด็กโดยไม่บังคับ เช่น หากเด็กต้องการของเล่นราคาแพง ร้องไห้แสดงความอยากได้ แทนที่จะดุด่า โหมโท ควรแสดงให้เด็กเห็นถึงเหตุผล ความจำเป็น ขอฟังเหตุผลจากเด็ก แสดงความเข้าใจ และให้แนวทางเด็กในการหาของเล่นอย่างอื่นมาทดแทนเช่น การใช้วัสดุใกล้ตัวมาสร้างของเล่นเพื่อให้เด็กมีแนวทางในการเลือกใหม่

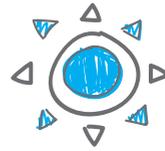

ให้ความเห็นใจ(Empathy)

รู้จักเข้าใจถึงความคิดและความรู้สึกของเด็ก มองสถานการณ์จากมุมมองของเด็ก เพราะเด็กทุกคนก็คือมนุษย์คนหนึ่งที่มีความคิดและความรู้สึกเหมือนคนทั่วไป ผู้ใหญ่จึงควรปฏิบัติต่อเด็กอย่างให้เกียรติ และเคารพในศักดิ์ศรีของเด็ก เสมือนเขาคือผู้ใหญ่คนหนึ่งเช่นกัน

1.4 การงดใช้ความรุนแรงในเด็ก

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการใช้ชีวิตและครอบครัว ปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อเด็กมีเพิ่มจำนวนสูงขึ้น โดยเฉพาะการถูกกระทำโดย พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูหรือบุคคลในครอบครัวทั้งโดยที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งอาจเกิดจากการขาดการควบคุมอารมณ์ รวมถึงการขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมตามวัย ซึ่งอาจเป็นผลจากการใช้ชีวิตแบบครอบครัวเดี่ยว

การหย่าร้าง พ่อแม่อยู่ในวัยรุ่นและมีปัญหาภาวะเศรษฐกิจ ปัจจัยดังกล่าวทำให้เด็กได้รับการดูแลที่ไม่เหมาะสม มีโอกาสนำไปสู่การปล่อยปละละเลยและการใช้ความรุนแรง ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาของเด็กทั้งทางด้านสมอง ร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งกระทบต่อความปลอดภัยของเด็ก ทำให้ไม่สามารถเติบโตได้อย่างมีคุณภาพ โดยรูปแบบของความรุนแรงต่อเด็กสามารถแบ่งออกได้เป็น

ความรุนแรงต่อร่างกาย⁵ ไม่ว่าจะกระทำด้วยความรุนแรงซึ่งอาจส่งผลต่อชีวิตหรือไม่ก็ตาม ย่อมหมายความว่าความรวมถึง

- การลงโทษด้วยการทำร้ายทุกแบบ การทรมานแบบต่างๆ การปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้า
- การลงโทษทางร่างกาย และการลงโทษอย่างอื่นที่มีลักษณะโหดร้าย หรือต่ำช้า
- การกลั่นแกล้ง ข่มเหงรังแก
- การลงโทษทางกาย หมายถึง การลงโทษอย่างใดๆ โดยใช้กำลังและประสงค์จะให้เกิดความเจ็บปวดหรือความไม่สบายทางกาย ไม่ว่าจะรุนแรงมากน้อยเพียงใดก็ตาม การลงโทษทางร่างกายส่วนใหญ่จะเป็นการทุบตี การตบหรือการเขี่ยนตีเด็กโดยใช้มือหรือใช้วัสดุอื่นใด ไม่ว่าจะ เป็นแส้ ไม้เรียว เข็มขัด รองเท้า ช้อน ไม้ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การทำร้ายทางร่างกายยังอาจหมายรวมถึงการ

ตะ การเขย่า หรือการทุ้มเด็ก การช่วน
การหยิก การกัด การกระชากผมหรือ
การตบที่กักหู การเขี่ยน การบังคับให้
เด็กอยู่ในท่าทางที่ไม่สบาย การเผา
การนวดด้วยของร้อน การลวกด้วยน้ำร้อน
หรือการบังคับให้กลืนสิ่งของ รวมถึง
การขลิบ/ตัดอวัยวะเพศ

- ความรุนแรงทางกายยังรวมถึงการปฏิบัติ
ตามจารีตประเพณี เช่น การให้แต่งงาน
ก่อนวัยอันสมควร, การบังคับให้สมรส
การขลิบ ตัดเฉือนอวัยวะเพศหญิง หรือ
สิ่งที่เรียกว่าอาชญากรรมเพื่อเกียรติยศ
การทรมาน หรือการปฏิบัติที่โหดร้าย
ไร้มนุษยธรรม ดูหมิ่นศักดิ์ศรี การลงโทษ
ในลักษณะลดทอนคุณค่า

ความรุนแรงต่อจิตใจ^๕ หมายถึง การปฏิบัติโดยมีชอบต่อจิตใจ การทำร้ายจิตใจ การทำร้ายทางวาจา หรือการละเลยไม่เอาใจใส่รวมถึงการล่วงละเมิดทางอารมณ์ ทั้งนี้ ความรุนแรงทางจิตใจ หมายความว่ารวมถึง

- การมีปฏิสัมพันธ์ทุกรูปแบบในลักษณะที่เป็นอันตรายต่อเด็กอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น การกล่าววาจาต่อเด็กซ้ำๆ ว่าเด็กนั้นไม่มีคุณค่า ไม่ได้รัก ไม่ได้เป็นที่ต้องการ หรือมีค่าเพียงแค่สนองความต้องการอย่างเดียวหนึ่งของผู้กล่าววาจาเท่านั้น

^๕ยุทธศาสตร์คุ้มครองเด็กแห่งชาติ 2560-2564

- การขู่เชิญให้เด็กกลัว ชมเชยคุกคาม การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบและการฉ้อฉลในการปกครองดูแล (เช่น กำหนดให้เด็กต้องรับหน้าที่ดูแลน้องๆ ทั้งที่ตนเองยังมีอายุน้อยเกินไป ควร ต้องช่วยทำงานหารายได้ ฯลฯ) การกดดัน (เช่น การตั้งเป้าหมายเกินความสามารถของเด็กในด้านต่างๆ โดยบังคับให้เด็กทำได้) และการแสดงอาการรังเกียจ การโดดเดี่ยวและไม่ยอมรับ การละเลยไม่เอาใจใส่ และการเลือกที่รักมักที่ชังรวมทั้งไม่ยอมรับการเป็นสมาชิกผู้หนึ่งของครอบครัว ชุมชน และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

- การไม่ตอบสนองทางอารมณ์ การละเลยความต้องการให้เป็นที่พึ่งทางใจ ละเลยทั้งที่มีความจำเป็นต้องได้รับการรักษาพยาบาลและไม่ถ่ายทอดการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ หรือการพัฒนาทักษะชีวิต
- การดูหมิ่นเหยียดหยาม การเรียกชื่อเด็กในลักษณะดูถูกดูหมิ่น การทำให้เด็กอับอายรู้สึกว่าตนเป็นคนต่ำต้อย การล้อเลียนทำให้เป็นตัวตลกและการทำร้ายจิตใจของเด็กอื่นๆ เช่น การใส่ร้ายป้ายสี การตราหน้าว่าเป็นคนไม่ดี เหยาะเหยียดกลาง ประชดประชัน เปรียบเปรยหรือนำเด็กไปเปรียบเทียบกับเด็กผู้อื่นไล่ออกจากบ้าน ฯลฯ

- การใช้ความรุนแรงในครอบครัวต่อหน้าเด็ก
- การขังเดี่ยว การแยกให้เด็กอยู่อย่างโดดเดี่ยว การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือการกักขังที่ลดชั้นหรือสถานะ
- การข่มเหงรังแกจิตใจโดยผู้ใหญ่หรือเด็กด้วยกัน รวมถึงการกระทำเช่นว่าด้วยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์มือถือ และอินเทอร์เน็ต (ที่เรียกว่า “การรังแกทางไซเบอร์”) รวมถึงการปฏิเสธและเป็นปฏิปักษ์

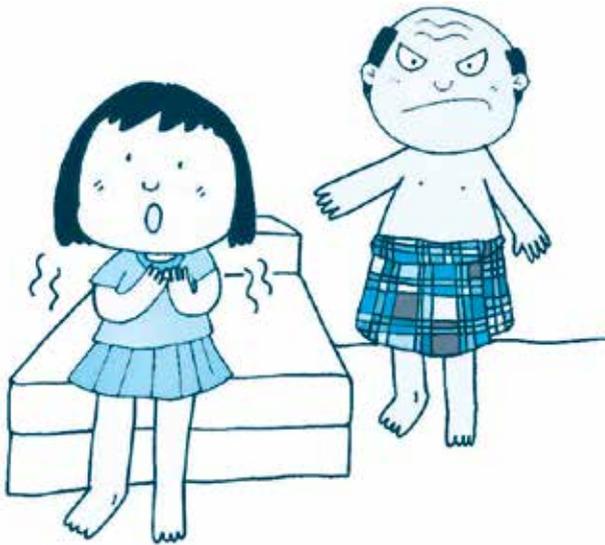
ความรุนแรงทางเพศ หรือการล่วงเกินทางเพศ⁷ หมายถึง กิจกรรมทางเพศใดๆ ที่เหยียบย่ำสู่เด็ก รวมถึง

- การชักจูงล่อลวงหรือการบังคับให้เด็กเข้าร่วมในกิจกรรมทางเพศที่ผิดกฎหมายหรือเป็นอันตรายต่อจิตใจ

⁷ ยุทธศาสตร์คุ้มครองเด็กแห่งชาติ 2560-2564

- การแสวงประโยชน์ทางเพศจากเด็กโดยการค้าหรือการนำเด็กมาค้าประเวณี
- การใช้เด็กสำหรับผลิตสื่อลามกเด็กไม่ว่าจะเป็นภาพการล่วงเกินทางเพศต่อเด็กหรือเป็นภาพคล้ายเด็ก
- การให้เด็กค้าประเวณี บำเรอทางเพศ การแสวงประโยชน์ทางเพศจากเด็กในวงการท่องเที่ยว การค้ามนุษย์ (ไม่ว่าจะภายในหรือระหว่างประเทศ) การขายเด็กเพื่อประโยชน์ทางเพศและการบังคับแต่งงาน แม้ว่าเด็กจำนวนมากอาจตกเป็นผู้เสียหายดังกล่าวข้างต้นโดยปราศจากการบีบบังคับหรือการควบคุม แต่ก็ส่งผลกระทบต่อเด็ก มีลักษณะของการชู้ตริตเอารัดเอาเปรียบและสร้างความชอกช้ำทางจิตใจแก่เด็ก

ทั้งนี้กิจกรรมทางเพศที่เกิดขึ้น
อาจเป็นการหยีบยิ่นโดยผู้ใหญ่สู่เด็ก หรือ
เป็นกิจกรรมระหว่างเด็กกับเด็กซึ่งอาจ
พิจารณาว่าเป็นการล่วงละเมิดได้
หากผู้กระทำให้มีการใช้อำนาจ การข่มขู่
หรือวิธีการอื่นๆ ในการกดดัน

- การทอดทิ้ง หรือ การปล่อยปละละเลย หมายถึง การไม่ตอบสนองต่อความต้องการทางร่างกายและจิตใจของเด็ก การไม่ปกป้องเด็กให้พ้นจากอันตราย หรือไม่จัดให้เด็กได้รับบริการอื่นๆ แม้ว่าบุคคลผู้มีหน้าที่ รับผิดชอบในการเลี้ยงดูเด็กนั้นมีความสามารถ รวมทั้งความรู้ที่จะกระทำเช่นนั้น อีกทั้งสามารถเข้าถึงบริการดังกล่าวได้ การทอดทิ้ง หมายความว่ารวมถึง

- การทอดทิ้งหรือการปล่อยปละละเลยทางกาย หมายถึง การไม่ปกป้องเด็กจากอันตราย (ไม่ดูแลให้เด็กมีความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน) รวมทั้งไม่ถ่ายทอดทักษะต่างๆ หรือไม่ให้สิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เพียงพอแก่เด็ก ได้แก่ อาหาร ที่พักอาศัย เครื่องนุ่งห่ม และการดูแลรักษาสุขภาพ

- การทอดทิ้งหรือการปล่อยปละละเลยทางจิตใจ หมายถึง การไม่สามารถเป็นที่พึ่งด้านจิตใจและไม่ให้ความรัก ปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่ต่อเด็กอย่างต่อเนื่อง ผู้ดูแลเด็กไม่ให้ความใส่ใจต่ออารมณ์จิตใจของเด็กไม่เข้าใจสิ่งที่เด็กเล็กต้องการ จะบอกหรือส่งสัญญาณร้องขอ ตลอดจนมีการใช้ความรุนแรงระหว่างคู่สามีภรรยา การใช้ยาเสพติดหรือการเสพยาขณะที่อยู่กับเด็ก
- การละเลยไม่เอาใจใส่สุขภาพร่างกายและจิตใจของเด็ก หมายถึง การไม่ให้การรักษายาบาลที่จำเป็นแก่เด็ก
- การละเลยเกี่ยวกับการศึกษาของเด็ก หมายถึง การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนดให้ผู้ดูแลเด็กต้องจัดให้เด็กได้รับการศึกษาโดยเข้าเรียนในโรงเรียนหรือการศึกษาแบบอื่น
- การทิ้งเด็ก ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความน่ากังวลอย่างยิ่งในบางพื้นที่ ที่มีแนวคิดหรือความเชื่อเกี่ยวกับเด็กที่เกิดนอกสมรส หรือเด็กพิการ

การแสวงประโยชน์⁹ หมายถึง กิจกรรมใดๆ ที่เป็นการเก็บเกี่ยวประโยชน์จากเด็ก และเป็นผลร้ายต่อสวัสดิภาพของเด็กไม่ว่าในด้านใด หมายรวมถึง การชักจูง ใช้ จ้างวาน บังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้เด็กต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบโดยผู้ปกครองหรือผู้ดูแลได้รับประโยชน์รวมถึงการค้าเด็ก การใช้แรงงานเด็ก การใช้เด็กขายบริการทางเพศ การใช้เด็กในการผลิตสื่อลามก การบังคับให้แต่งงาน การบังคับเด็กให้เข้าร่วมในการสู้รบและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต การเรียนรู้จิตวิญญาณ ศีลธรรมหรือพัฒนาการทางจิตสังคมของเด็ก

⁹ยูทศาสตร์คุ้มครองเด็กแห่งชาติ 2560-2564

การปฏิบัติต่อเด็กที่มีการคำนึงถึงสิทธิเด็ก และการงดใช้ความรุนแรงในเด็ก จำเป็นต้องมีการสร้างความเข้าใจ และให้ความรู้กับพ่อแม่ ผู้ปกครองเพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อเด็ก การทราบถึงสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติต่อเด็ก และควรเสริมด้วยแนวทางการดูแล และอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสม ให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเกิดความเข้าใจและปฏิบัติต่อเด็ก ซึ่งจะส่งผลดีต่อเด็กอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

พัฒนาการเด็กปฐมวัย

2

เด็กปฐมวัยเป็นช่วงวัยที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วในชีวิตของมนุษย์ เด็กแต่ละคนมีการพัฒนาในอัตราของตนเอง และมีการพัฒนาตามลำดับขั้น ในการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมสติปัญญา ภาษา จริยธรรมและ ความคิดสร้างสรรค์ แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย มีพื้นฐานมาจากความเป็นจริงที่ได้รับการพิสูจน์ว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการตอบสนองอย่างดี เมื่อผู้เลี้ยงดูเด็กมีเทคนิคเฉพาะที่ออกแบบเพื่อส่งเสริมและกระตุ้นความก้าวหน้าของเด็กในลำดับขั้นต่อไปของพัฒนาการ (World Bank, 2015) โดยมีความหมาย องค์ประกอบ และรายละเอียดของพัฒนาการแต่ละด้านดังต่อไปนี้

2.1 ความหมาย หลักการ และองค์ประกอบของพัฒนาการเด็กปฐมวัย

ความหมายของพัฒนาการ

พัฒนาการของเด็กปฐมวัย เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่มีผลจากพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อตัวเด็ก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ในแต่ละช่วงวัย โดยมีรายละเอียดที่จะ เสนอดังต่อไปนี้

สมาคมปฐมวัยแห่งชาติของประเทศ สหรัฐอเมริกา (National Association for the Education of Young Children: NAEYC) (Bredekamp, S., & Copple, 1997) ได้ระบุว่า เด็กปฐมวัย คือเด็กแรกเกิดถึงแปดปี โดยแบ่งเป็น ช่วงวัยต่าง ๆ ได้ดังนี้

- เด็กวัยทารก (Infant) ช่วงวัยระหว่างแรกเกิดถึงหนึ่งปี
- เด็กวัยเตาะแตะ (Toddler) ช่วงวัยระหว่างหนึ่งปีถึงสามปี
- เด็กวัยอนุบาล (Preschooler) ช่วงวัยระหว่างสามถึงห้าปี
- เด็กวัยก่อนประถมศึกษา (Kindergartener) ช่วงวัยระหว่างห้าปีถึงหกปี
- เด็กประถมศึกษาตอนต้น (Primary Grades) ช่วงวัยระหว่างหกปีถึงแปดปี

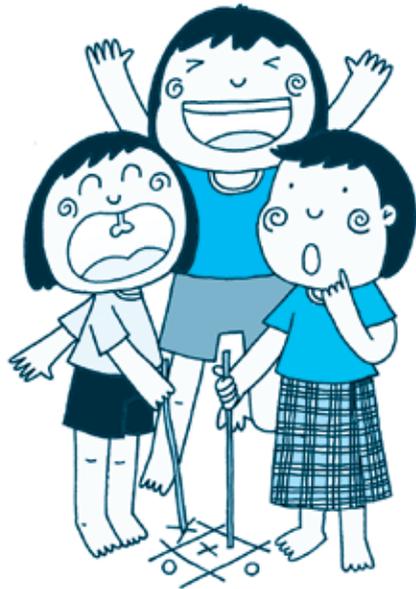

สำหรับเด็กที่มีอายุระหว่าง 3-6 ปี
ที่เรียกว่า เด็กวัยอนุบาล หรือ เด็ก
ก่อนประถมศึกษาเป็นวัยที่ชอบความ
เป็นอิสระในการเคลื่อนไหว และเข้า
สังคมมากขึ้น อย่างไรก็ตามพัฒนาการ
และการเรียนรู้ของเด็กในช่วงปฐมวัย
ตั้งแต่แรกเกิดถึงแปดปี ยังคงเป็น
หลักการเดียวกันและเป็นสากล

สมรรถนะของเด็กปฐมวัย คือ
พฤติกรรมบ่งชี้ของเด็กซึ่งแบ่งตามพัฒนาการ
ส่วนหลัก 7 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์
สังคม สติปัญญา ภาษา จริยธรรม และ
ความคิดสร้างสรรค์ โดยมีพฤติกรรม
บ่งชี้ทั้งหมด 419 ข้อสำหรับการพัฒนาเด็ก
ตามวัย 3-6 ปี ที่สำคัญคือ สมรรถนะ
ไม่ใช่รายการในการประเมินเด็ก แต่เป็น
แนวทางช่วยแนะแนวทางว่า เด็กมีสมรรถนะ
โดยแสดงพฤติกรรมต่างๆ ได้เมื่ออายุ
เท่าใด หากสังเกตแล้วเด็กทำไม่ได้
ครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็ก และพ่อแม่
ผู้ปกครองควรช่วยทำกิจกรรมเสริมแรงขึ้นนะ
แนวทางและจัดประสบการณ์ที่หลากหลาย
หลายได้ตามธรรมชาติ ตามวัย และตาม
ศักยภาพ

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาและประเมินมาตรฐานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย (Early Learning Development Standards) มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ซึ่งเริ่มต้นมาจากการแนะนำขององค์การยูนิเซฟ สำนักงานใหญ่ ในการจัดประชุมระดับภูมิภาคว่าด้วยการพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยเน้นย้ำว่าเพื่อให้ประเทศต่าง ๆ สามารถสร้างให้เด็กทุกคนมีพัฒนาการรอบด้าน ตามวัย

สภาการศึกษาได้เห็นชอบกับหลักการและเหตุผล และทำโครงการศึกษาสมรรถนะตามวัยของเด็กอายุ 0-3 และ 3-5 ปี ร่วมกับประเทศอื่นๆ อีก 12 ประเทศ ศึกษาพฤติกรรมบ่งชี้และทำการวิจัยสมรรถนะโดยจัดกลุ่มพัฒนาการตามวัยโดย “นักวิจัย” ที่ทำสอบเด็ก 600 คนอย่างเป็นระบบ

หลักการของพัฒนาการและ
การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
(Bredekamp and Copple, 1997)

ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้
มีพัฒนาการสมวัย หรือเกิดสมรรถนะ
พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็ก
จำเป็นต้องเข้าใจหลักการของพัฒนาการ
และการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย เพื่อปฏิบัติ
ต่อเด็กอย่างเหมาะสม ดังนี้

- 1) พัฒนาการด้านต่างๆ ด้านร่างกาย ด้าน
อารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้าน
สติปัญญา มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด
และมีผลกระทบซึ่งกันและกัน
- 2) พัฒนาการเกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับขั้น
อย่างสัมพันธ์กัน ความสามารถ ทักษะ
และ ความรู้เกิดขึ้นจากความพร้อมทาง
พัฒนาการเหล่านั้น

- 3) พัฒนาการของเด็กแต่ละคนเกิดขึ้นในอัตราที่แตกต่างกันและไม่สม่ำเสมอกันในแต่ละด้าน
- 4) ประสบการณ์เริ่มแรกมีผลต่อการเพิ่มขึ้นและความล่าช้าทางพัฒนาการ โดยที่พัฒนาการและการเรียนรู้จะเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่เหมาะสม
- 5) พัฒนาการเกิดขึ้นในทิศทางที่สามารถทำนายไปสู่ความซับซ้อน และการสังสมลักษณะนิสัยส่วนตัว
- 6) พัฒนาการและการเรียนรู้เกิดขึ้น และมีผลจากบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่หลากหลาย

- 7) เด็กเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติโดยใช้ประสบการณ์ทางกายภาพและสังคมโดยตรง รวมทั้งความรู้ที่ถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ในการสร้างความเข้าใจโลกรอบๆ ตัวของเด็กด้วยตนเอง
- 8) พัฒนาการและการเรียนรู้เป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวุฒิภาวะทางชีววิทยาและสิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วยโลกทางกายภาพและทางสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
- 9) การเล่นเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม และสติปัญญา อีกทั้งเป็นการสะท้อนพัฒนาการของเด็ก
- 10) พัฒนาการก้าวหน้ามากขึ้นเมื่อเด็กได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติทักษะที่เด็กเริ่มทำได้ใหม่ และเมื่อเด็กมีโอกาสได้รับประสบการณ์ท้าทายมากขึ้นจากสิ่งที่เด็กสามารถทำได้แล้ว เพื่อให้ความสามารถคงอยู่

- 11) เด็กๆแสดงให้เห็นถึงวิธีการในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน และแสดงออกในสิ่งที่ได้รู้ต่างกันด้วย
- 12) เด็กพัฒนาและเรียนรู้ได้ดีที่สุดในบริบทของกลุ่มที่ได้รู้สึกลดภัย และมีคุณค่ารวมถึงการได้รับการตอบสนองความต้องการทางกายภาพ และการมีความมั่นคงทางจิตใจ

2.2 พัฒนาการทางร่างกายของเด็กวัย 2 - 5 ปี

เด็กวัยนี้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในเรื่องความสูงและน้ำหนัก แม้ว่าอัตราการเจริญเติบโตของเด็กวัยนี้จะช้ากว่าวัยทารกหรือวัยเตาะแตะก็ตาม กล้ามเนื้อที่ใช้ในการเคลื่อนไหว เช่น กล้ามเนื้อมือ กล้ามเนื้อขา ยังทำงานไม่ประสานกันดีพอ โดยเฉพาะการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อและกล้ามเนื้อตา และความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ ทำให้เด็กยังไม่สามารถเขียนหนังสือได้ดี แต่สามารถเริ่มต้นจับดินสอ ขีดเขียน วาดภาพ และเขียนคำที่คุ้นเคย โดยเฉพาะชื่อของตนเองได้ เด็กวัยนี้ยังเป็นวัยที่ชอบเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง มีความคล่องแคล่วว่องไวในการเดิน การวิ่ง การหยิบจับ และการช่วยเหลือตนเอง สามารถควบคุมร่างกาย และบังคับการทรงตัวได้ดี ทำให้เด็กวัยนี้พร้อมที่จะออกกำลังและเคลื่อนไหวในลักษณะต่างๆ โดยการสัมผัสหรือการใช้มือมีความละเอียดขึ้นตามวัย

2.3 พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัย 2 - 5 ปี

เด็กวัยนี้มีการแสดงออกทางอารมณ์ชัดเจนกว่ามากขึ้น เมื่อเกิดอารมณ์แบบใดก็จะแสดงออกอย่างเต็มที่ ไม่มีการปิดบังซ่อนเร้น แต่จะเกิดเพียงชั่วครู่แล้วหายไป การที่เด็กเปลี่ยนแปลงอารมณ์ง่าย เพราะมีความสนใจระยะสั้น ไม่สนใจอะไรนาน เมื่อมีสิ่งใดน่าสนใจก็จะเปลี่ยนอารมณ์ไปตามสิ่งนั้น ๆ มีผู้กล่าวว่าเด็กวัยนี้เป็นวัยเจ้าอารมณ์ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเด็กเล่นนานและหัดโหมเกินไป ชัดขึ้น ไม่ยอมนอนกลางวัน ห่วงเล่น เด็ก

ส่วนมากรู้สึกว่าคุณสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้มากกว่าที่ผู้ใหญ่อนุญาตให้ทำ และชัดเจนที่จะอยู่ในขอบเขตที่ผู้ใหญ่ไว้วางไว้ นอกจากนี้ยังโกรธ เมื่อไม่สามารถทำสิ่งที่ตนเองคิดว่าจะทำให้สำเร็จ รู้สึกผิดหวังและเกรี้ยวกราด แต่เมื่อมีโอกาสได้เล่นกับเพื่อนหรือทำกิจกรรมกับบุคคลอื่นมากขึ้นและเมื่อมีอายุมากขึ้นระดับความรุนแรงและการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของเด็กจะลดน้อยลงเด็กสามารถเรียนรู้การควบคุมอารมณ์และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น

2.4 พัฒนาการทางสังคมของเด็กวัย 2 - 5 ปี

เด็กเริ่มสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมครั้งแรกในครอบครัว โดยมีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ และญาติพี่น้องเมื่อโตขึ้น ต้องไปสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เด็กเริ่มเรียนรู้การติดต่อสื่อสารและการมีสัมพันธ์กับบุคคลนอกครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในวัยเดียวกัน เด็กได้เรียนรู้การปรับตัวให้เข้าสังคมกับเด็กอื่นพร้อมกับรู้จักร่วมมือในการเล่นกับกลุ่มเพื่อน ซึ่งเจตคติและพฤติกรรมทางสังคม

ของเด็กจะก่อขึ้นในวัยนี้ และจะฝังแน่นยากที่จะเปลี่ยนแปลงในวัยต่อไป การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีในวัยนี้จะส่งผลดีต่อเด็ก ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยนี้มี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกนั้นเป็นความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ และลักษณะที่สองเป็นความสัมพันธ์กับเด็กในวัยใกล้เคียงกัน

2.5 พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัย 2-5 ปี

ความคิดของเด็กวัยนี้มีลักษณะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ยังไม่สามารถเข้าใจความรู้สึกของคนอื่น เด็กก็มีความคิดเพียงแต่ว่า ทุกคนมองสิ่งต่างๆ รอบตัวและรู้สึกต่อสิ่งต่างๆ เหมือนตนเอง ความคิดของตนเองเป็นใหญ่ที่สุด เมื่อเด็กมีอายุ 4-5 ปี เด็กสามารถโต้ตอบหรือมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบตัวได้ สามารถจำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้กระทำซ้ำกันบ่อย ๆ ได้ดี เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้น แต่ยังอาศัยการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ แก้ปัญหาการลองผิดลองถูกจากการรับรู้มากกว่าการใช้เหตุผล ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวพัฒนาอย่างรวดเร็วตามอายุ

ที่เพิ่มขึ้น ในส่วนของพัฒนาการทางภาษา เด็กวัยนี้เป็นระยะเวลาของการพัฒนาภาษาอย่างรวดเร็ว โดยมีการฝึกฝนการใช้ภาษาจากการทำกิจกรรมต่างๆ ในรูปของการพูดคุย การตอบคำถาม การเล่าเรื่อง การเล่านิทาน และการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย เด็กปฐมวัยสามารถใช้ภาษาแทนความคิดของตน และใช้ภาษาในการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่นได้ คำพูดของเด็กวัยนี้อาจทำให้ผู้ใหญ่บางคนเข้าใจว่าเด็กรู้มากแล้ว แต่ที่จริงเด็กยังไม่เข้าใจความหมายของคำและเรื่องราวลึกซึ้งนัก

2.6 พัฒนาการทางภาษา

พัฒนาการด้านภาษาในเด็กวัยนี้ อธิบาย พูดในสิ่งที่ตนเองต้องการ ตามความรู้สึก ตามเหตุและผลให้เวลา เมื่อเด็กพูดซ้ำ หรือพูดไม่ทันความคิด ผู้ใหญ่ ควรตั้งใจฟังจนกว่าเด็กพูดจบ ประโยค ใช้นิทาน เกมส์ช่วยในการฝึกภาษา ผู้ใหญ่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งมารยาทในการพูด การใช้คำควบกล้ำ การใช้ภาษาสุภาพ ชี้นำให้เด็กอ่านคำ อ่านป้ายที่พบในชีวิตประจำวัน ให้คำแนะนำเมื่อเด็กต้องการความช่วยเหลือ การฝึกให้เด็กรู้จักการจำแนก เช่น การตัวพยัญชนะที่มีรูปร่างเหมือนกัน หรือต่างกัน เล่นเกมส์เขียนตัวอักษรบนพื้นผิวที่ต่างกัน จะช่วยเด็กในการเสริมสมรรถนะด้านภาษา

2.7 พัฒนาการทางจริยธรรม

การสร้างจริยธรรมของเด็กวัยนี้ เป็นการส่งเสริมให้เด็กสร้างวินัยในตนเอง พัฒนาความรู้ความเข้าใจต่อการทำความดี ตัวอย่างของกิจกรรมในวัยนี้คือ การชวนสนทนาพูดคุยสถานการณ์ที่เป็นแบบอย่างที่ดี การตัดสินใจเลือกซื้อสิ่งของตามคุณประโยชน์ การปฏิบัติที่แสดงให้เห็นถึงการเคารพคนอื่นและเคารพตนเอง ไม่เอาเปรียบผู้อื่น การแบ่งปันความรู้สึก เมื่อเหตุการณ์ที่ทำให้เสียใจและวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ เมื่อเหตุการณ์ไม่ดีขึ้น การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ใหญ่เป็นสิ่งสำคัญ ที่ทำให้เด็กเข้าใจจากการกระทำที่ชัดเจนในการทำสิ่งที่ดี ตลอดจนการเล่าเรื่องราวจากนิทานที่เป็นตัวแบบให้เด็กได้เข้าใจ

2.8 พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์

การส่งเสริมพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ในเด็กวัยนี้ มี 2 ส่วนที่สำคัญ คือ ศิลปะการละครและทัศนศิลป์

กิจกรรมที่ส่งเสริมสมรรถนะด้านนี้เด็กช่วงวัยนี้ คือ การฟังเพลง การร้องเพลง การเล่นเครื่องดนตรี เต้นรำ การเล่นบทบาทสมมุติ การอ่านนิทาน

บทบาทของพ่อแม่ในการส่งเสริมชื่นชมเมื่อเด็กได้มีโอกาสแสดงความสามารถ การเตรียมสภาพแวดล้อม สิ่งของเครื่องใช้ที่เด็กจะเล่นกิจกรรม การสนทนาในสิ่งที่เด็กๆคิดและทำระหว่างคนในครอบครัว และควรมีรูปภาพ ถ่ายเก็บผลงานของเด็กและเพื่อน ส่งเสริมการได้รับคำชมเมื่อมีการสร้างผลงานที่ดีและการร่วมแสดงความชื่นชมผลงานของบุคคลอื่น

พัฒนาการตามวัยของเด็ก 2 ขวบ (12 - 23 เดือน)

พัฒนาการด้านร่างกาย (กัว้นเน็อมโตใหญ่/เล็ก)

1. ใช้นิ้วชี้สิ่งของ (13 เดือน)
2. ก้าวเดิน 2-3 ก้าว จากหนึ่งไปอีกที่หนึ่ง (จากโต๊ะ หรือมุดมุด (13 เดือน)
3. เปลี่ยนจากก้าวขึ้นตอนตัวมุดมุด (15 เดือน)
4. เดินเตาะตุ๋นได้ 2-3 ก้าว แต่ไม่ถ่วง (17 เดือน)
5. ก้มลงหยิบของที่พื้นและลุกขึ้นโดยไม่ล้ม (18 เดือน)
6. เดินเร็วๆ ฝ่ามือข้าง (18 เดือน)
7. ถือถ้วยน้ำดื่มเองได้ (18 เดือน)
8. เดินก้าวสั้นๆ หลายก้าว (19 เดือน)
9. ใช้นิ้วมือหยิบของจากถาด (19 เดือน)
10. เดินและหยุดโดยไม่มี (20 เดือน)

พัฒนาการความสามารถในการรับรู้

1. ต่อมือไม้ 2 ชิ้นได้ (15 เดือน)
2. จัดเรียงเข้าช่องๆได้ (17 เดือน)
3. ต่อมือไม้ 4 ชิ้นได้ (18 เดือน)
4. หาของที่ซ่อนไว้ที่ซับซ้อนขึ้น
ได้แก่ การย้ายที่ซ่อน 2 ครั้งเพื่อให้เด็กหาของที่ซ่อน (18 เดือน)
5. ระวังลูกบอลใหญ่ได้ 5 ลูก (22 เดือน)
6. วางแนวสิ่งของจากตามแบบได้แต่ไม่ตรง (22 เดือน)

พัฒนาการด้านภาษาและการสื่อสารความหมาย

1. ทำตามคำบอกได้ว่าๆ ซึ่งเป็นเรื่องในชีวิตประจำวัน โดยไม่ต้องทำใจ (13 เดือน)
2. ใช้นิ้วชี้บอกความต้องการหรือปฏิเสธ เช่น ไม่ไป หรือ เมา ไม่เอา (15 เดือน)
3. ชี้อวัยวะตัวเองได้ 2 ส่วน (18 เดือน)
4. พูดเป็นคำที่มีความหมายอย่างง่าย 10 คำ (18 เดือน)
5. แยกประเภทสิ่งของตามกลิ่นได้ 2 รูปจาก 4 รูป (18 เดือน)
6. พยัญชนะของถาดตัวเองที่เอียง (18 เดือน)
7. พูดคำสองคำคิดต่ออย่างมีความหมาย เช่น กินข้าว (19 เดือน)
8. สนใจสิ่งที่น่าสนใจๆ (22 เดือน)

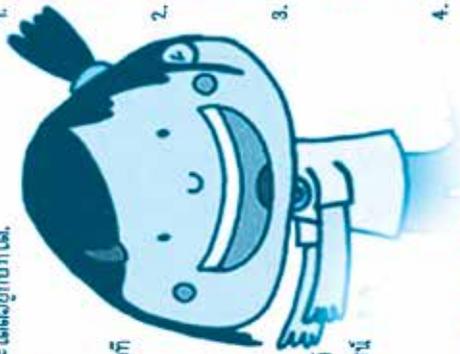
พัฒนาการด้านอารมณ์และสังคม

1. ยืนคนเดียวได้ (14 เดือน)
2. รู้จักทำปฏิกิริยากับ เช่น ฮาๆ โบกมือ ขาขาบอบ ส่งจูบ (18 เดือน)
3. รู้จักปฏิเสธด้วยท่าทางหรือพูด (18 เดือน)
4. เริ่มร้องขอความช่วยเหลือจากผู้เลี้ยงดู เช่น ร้องเรียกให้มาเล่นด้วย หรือจะพาทำอะไรจะเรียกพ่อ แม่มาดู (22 เดือน)

พัฒนาการตามวัยของเด็ก 3 ขวบ ๔5 - ๖6 เดือน

พัฒนาการด้านร่างกาย (กล้ามเนื้อใหญ่/เล็ก)

1. เดินทรงตัวได้ดี, ร้องตะโกนโห่ร้อง หยุดได้เอง, กระโดดอยู่กับที่, เดินและวิ่งตามเส้นทาง, ขึ้นบันไดสองขั้นก็ได้, ข้างอุกบดไปด้านหลังและรับได้, กระโดดข้ามสิ่งกีดขวางโดยไม่สะดุด 3 วินาที
2. ใช้มือจับดินสอ อุ้งกิ้ง, ขีดขีด, วาดวงกลมตามตัวอย่าง จับและใช้กรรไกรปลายมนได้, สามารถปักหมุดในช่องและร้อยลูกปัด (1 ชม)
3. ร้องบ๊อบบี้โดยไม่ชน, ใช้น้ำใส่ขวดไม่หก เดินถือถ้วยน้ำทรงตัวได้ ขึ้นมือรับถ้วยแล้วส่งต่อได้
4. มีการพัฒนาการกินอาหารที่หลากหลายมีประโยชน์ เข้าใจเรื่องความปลอดภัยแบบเบื้องต้น
5. แปร่งฟัน, ทำความสะอาดหลังเข้าห้องน้ำ สะระยมแบบมีฟันช่วย ดื่มน้ำและทานอาหาร น้ำสะอาด ใสรองทำได้เอง

พัฒนาการด้านสติปัญญา

1. ร้องเพลงได้จนจบ ร้องคำคล้องจองสั้นๆได้ บอกเหตุผลการทำกิจวัตรประจำวันได้ บอกความสัมพันธ์เกี่ยวกับปรากฏการณ์ จัดกลุ่มของตามประเภท หรือเกณฑ์ได้
2. แก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน จดจำกติกากิจกรรมตามตัวอย่างได้ 3-5 นาที จดจำสิ่งคนอื่นได้
3. หูด 4-10 ได้โดยไม่ต้องทราบบทความหมาย บอกชื่อสัตว์อย่างน้อย 3 ชื่อ บอกชื่อพ่อแม่ พี่น้อง ใช้คำเปรียบเทียบที่ภายในประโยคสั้นๆได้ แยกแยะชาย หญิงได้ บอกชื่อครู ซึ่งชาติไทยได้
4. จับถายเป็นทั้งและใช้สิ่งของได้ถูกวิธี
5. แสดงพฤติกรรมมารวม

พัฒนาการด้านอารมณ์

1. แสดงท่าทาง บอกความรู้สึกผูกพันกับพ่อแม่ คนใกล้ชิด แสดงว่าชอบหรือไม่ชอบอะไร ควบคุมอารมณ์ได้เมื่อไม่พอใจ ไม่แสดงอารมณ์กลัวหรือวิตกกังวล ไม่สนิทสนมกับคนแปลกหน้า ไม่แสดงอารมณ์โกรธเมื่อไม่พอใจ
2. แสดงความเชื่อมั่นในตนเองเมื่อทำอะไรสำเร็จ

พัฒนาการด้านสังคม

1. รักภักดี ห่วงใยขอความช่วยเหลือโดยอยู่ให้ช่วยเหลือ มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเหมาะสม, ไม่ก้าวร้าว, สนใจบทบาทงาน
2. สนใจเล่นกับเพื่อนเด็ก ทำกิจกรรมกลุ่มได้ แบ่งปัน

พัฒนาการตามวัยของเด็ก 4 ขวบ (37 - 48 เดือน)

พัฒนาการด้านร่างกาย (กล้ามเนื้อใหญ่/เล็ก)

1. เด็กจะเริ่มทำไปข้างหน้าโดยไม่กางแขน, ขึ้นไปเขย่งเครื่องเล่น, เดินลงบันไดส่วนที่ 1 ได้, กระโดดขาเดียวอยู่ที่ที่ และก้าวไปข้างหน้าได้
2. วาดรูปสี่เหลี่ยมตามแบบ, วาดรูปสามเหลี่ยมประกอบ 5 ส่วน, ใช้กรรไกรตัดเป็นเส้นตรงยาว 6 นิ้วอย่างอ่อนแอ, ดึงเชือกเป็นเส้นและเก็บไม่ได้
3. รับลูกบอลที่กระดอนจากพื้นได้, จัดวางของให้เป็นรูปต่างๆ ตามตัวอย่างหรือชิ้นเป็นชิ้นได้ 3 ชิ้น
4. มีการพัฒนาการทากาอาหารที่หลากหลายมีประโยชน์ เข้าใจเรื่องความปลอดภัย เสียนและบอกผู้ใหญ่
5. แปร่งฟัน ท้าความสะอาดตนเองเข้าห้องน้ำ สระผมแบบมีผู้ใหญ่ ดักอาหาร ใส่ของเข้าปากอาหาร น้ำที่สะอาด ไม่เสียดังกระดุมได้เอง

พัฒนาการด้านสังคม

1. ทักทาย พูดคุย ขอความช่วยเหลือด้วยตนเอง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ปรับเข้าเสียงตามสถานการณ์
2. ซอยหลอ แบ่งปัน ท้ากิจกรรมกลุ่มจนพอใจ
3. ปฏิบัติตามกฎ ป้อนเนื้อได้ ใช้ทำงานและภาษาที่เหมาะสม

พัฒนาการด้านสติปัญญา

1. บอกชื่อในสิ่งต่าง ๆ ที่มองเห็นแล้วเอาไปห่อสิ่งแปลกๆ ทำอะไรที่โรงเรียนได้ แยกกลางวัน/กลางคืน
2. ถามทำไม อย่างไร บอกเหตุผลด้านความสอดคล้อง การรักษาสื่อแวดล้อม
3. จับภาพที่สัมพันธ์กัน บอกความหมายตรงข้าม แก้ไขปัญหาโดยใช้อุปกรณ์ช่วย
4. ชุด 1-20 ได้โดยไม่ต้องทรวบความหมาย จำนวน 1-10 ได้ หยี่ของจำนวน 1-5 ได้ ทักสมมติใช้เงิน 5 นิ้วได้ บอกจำนวนมากกว่า น้อยกว่า
5. บอกชื่อต้นไม้ ผลไม้ของเนื้อสัตว์ อธิบายของทำจากวัสดุอะไร การแปรสภาพของน้ำรู้จักอุปกรณ์ต่างๆ
6. บอกอาหารประจำท้องถิ่นได้ บอกผลจากการทำอาหารสิ่งแวดล้อมได้ รู้จักใช้เข้าไปอย่างเหมาะสม

พัฒนาการด้านอารมณ์

1. บอกความรู้สึกตื้นถึงทางบวกและลบ บอกความรู้สึกตนเองพูดการนี้ แสดงความผูกพันกับสิ่งต่างๆ
2. อาสาทำกิจกรรมเพื่อแสดงความสามารถ หรือบอกความสามารถของตนเองได้

พัฒนาการตามวัยของเด็ก 5 ขวบ (49 - 60 เดือน)

พัฒนาการด้านร่างกาย (กล้ามเนื้อใหญ่/เล็ก)

1. วิ่งแบบก้าวกระโดด หรือวิ่งแบบส่ายลงบนเส้น แล้วเข้ากอดย่นซึ่งเป็นเส้นตรงโดยไม่กางแขน
2. วาดรูปสามเหลี่ยมตามแบบ.
วาดรูปคนมีส่วนประกอบ 6-10 ส่วน.
ใช้กรรไกรตัดเป็นเส้น มีร่องอย่างชัดเจน
3. วางสิ่งของซ้อนกันเป็นรูปต่างๆตามตัวอักษร หรือซ้อนเป็นบันได 4 ชั้น
4. มีพัฒนาการทางอาหารที่หลากหลาย และบอกประโยชน์ วิ่งต่อเนื่อง เข้าใจเรื่องความปลอดภัย ไม่ข้ามถนน ตามคำสั่งและปฏิบัติตามกิจวัตร
5. แปร่งฟัน ทำความสะอาดตนเองเข้าห้องน้ำ สระผมแบบมีต้นช่วย ตักอาหาร ใส่อง่ายๆ ทานอาหาร น้ำที่สะอาด ใส่เสื้อผ้ากระดุมได้เอง ใช้ช้อนเขี่ยกินอาหารเอง

พัฒนาการด้านสติปัญญา

1. บอกสิ่งเดือน นิ่งนิทานแล้วเล่ารายละเอียดได้
เล่าว่าทำอะไรที่โรงเรียนได้ รู้จักวันนี้ เมื่อวาน
พรุ่งนี้ ซ้าย ขวา
2. เรียงลำดับเหตุการณ์ได้ เก็บความแตกต่าง เช่น ไข่ดิบ ไข่ต้ม เข้าใจเนื้อหาของเรื่องซ้ำกัน
3. แยกแยะความเหมือน แตกต่าง
บอกความผิดเพี้ยนของตามตามลักษณะที่พบ
4. แก้ไขปัญหาได้หลายวิธี รู้จักเลือกวิธีที่เหมาะสม
5. อธิบายอย่างละเอียด 10-15 นาที
หรือทำกิจกรรมต่อเนื่องได้มากขึ้น
6. จับเวลาของสิ่ง รวม/หักจำนวนสิ่งของจากการใช้ตัวเลขเขียนตัวเลขได้ จับเวลาเป็นคู่ คี่
7. บอกชื่ออย่างละเอียด 3 ชื่อ บอกชื่อและอธิบายส่วนต่างๆของร่างกายได้ แยกของมีชีวิตและไม่มีชีวิต ความแตกต่างคน สัตว์ หีพ บอกสิ่งที่เห็นบนหน้าจออย่างน้อย 3 อย่าง
8. บอกลักษณะบางประการของคนในบ้าน วาดรูปครอบครัวได้
แยกแยะหญิงได้

พัฒนาการด้านสังคม

1. ขวนเข็มน่าสนใจโดยที่พูดภาษาที่ บอกพฤติกรรมเด็กคนอื่น
บอกว่าการกระทำมีผลอย่างไร หรือพฤติกรรมคนอื่นอย่างไร
2. ปฏิบัติอย่างสุภาพกับทุกคน เช่นกับคนแก่คนชรา
บอกความชอบที่เหมือนและต่างได้

พัฒนาการด้านอารมณ์

1. บอกความรู้สึกตามทั้งทางบวกและลบ บอกความรู้สึกตนเองเหตุการณ์
แสดงอารมณ์กับสิ่งมีชีวิต
2. อาสาทำกิจกรรมเพื่อแสดงความสามารถ หรือบอกความสามารถของตนเองได้

3

จิตวิทยาเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัยมีความต้องการหลากหลายแต่ความต้องการขั้นพื้นฐานเด็กทุกคนจำเป็นต้องได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม มีความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เด็กต้องการกับสิ่งที่จำเป็นสำหรับเด็กที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กหลายคนอาจจะสับสน เด็กหลายคนอาจแสดงความต้องการในสิ่งที่ไม่เหมาะสม ซึ่งในฐานะพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กเด็กมีบทบาทหน้าที่ตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กที่จะได้รับการตอบสนองและได้รับการเอาใจใส่เป็นอย่างดี สำหรับความต้องการ

ของเด็กแบ่งได้เป็นความต้องการทางร่างกาย (physical needs) ความต้องการทางจิตใจ (psychological needs) โดยคำแนะนำเพื่อดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการตามวัย รวมทั้งทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการและการส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่ทำให้เข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการตามวัยของเด็กปฐมวัยได้มากขึ้นจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

โปรแกรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ผู้ปกครองควรสะท้อนและตอบสนองต่อความต้องการตามพัฒนาการที่แตกต่างกันของเด็กในแต่ละช่วงวัย และตอบสนองต่อความต้องการของครูปฐมวัย/ผู้ดูแลเด็ก สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กควรสอดคล้องกับลำดับขั้นของพัฒนาการเด็กตามวัย

เพื่อที่จะให้โภชนาการที่เหมาะสม การกระตุ้น และการปกป้องที่จำเป็นในแต่ละช่วงเวลา คุณภาพของสภาพแวดล้อมของเด็กมีความสัมพันธ์กับผลของพัฒนาการ และตอบสนองกับจิตวิทยาและองค์ประกอบของการพัฒนาในวัยเด็กช่วงปฐมวัย ไม่ว่าจะเป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

3.1 ความต้องการทางร่างกาย (physical needs)

- โภชนาการที่เหมาะสม

สิ่งสำคัญที่เด็กต้องการและจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อการเจริญเติบโตทางร่างกายและการพัฒนาสุขภาพที่ดีของเด็กนั้น เด็กๆ จะต้องได้รับอาหารที่ดีเพียงพอ และเหมาะสมต่อสุขภาพและมีคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งประกอบด้วยโปรตีน แคลเซียม วิตามินและแร่ธาตุมากมาย นอกจากนี้เด็กต้องดื่มน้ำปริมาณมาก พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูควรมองหาทางเลือกที่มีสุขภาพดีเมื่อพูดถึงอาหารว่าง เช่น ผลไม้สด แทนขนมกรุบกรอบหรือขนมหวาน เด็กหลายคนต้องทนทุกข์ทรมานจากสิ่งที่เรียกว่า โภชนาการย่อย คนส่วนใหญ่เคยได้ยินเรื่องภาวะทุพโภชนาการ แต่ไม่ทราบ

ว่าโภชนาการย่อยหมายถึงอะไรซึ่งโภชนาการย่อยหมายความว่าเด็กจะได้รับปริมาณของอาหารที่เพียงพอ แต่คุณภาพของอาหารไม่เป็นไปตามความต้องการของร่างกาย ตัวอย่างเช่น เด็กที่รับประทานอาหารที่มีแต่แป้งและน้ำตาลตามความชอบของเด็กในปริมาณที่เพียงพอจนอ้วน ทำให้เด็กไม่มีความต้องการอาหารประเภทอื่นที่มีโปรตีน วิตามิน และเกลือที่ครบคุณค่าทางโภชนาการที่จำเป็นต่อร่างกาย ทำให้เด็กขาดสารอาหารที่สำคัญส่งผลต่อการเจริญเติบโตของเด็ก

- การออกกำลังกายและการพักผ่อนที่เพียงพอ

เด็กหลายคนในปัจจุบันกำลังทุกข์ทรมานจากโรคอ้วนในวัยเด็ก แพทย์ส่วนใหญ่กล่าวถึงเทคโนโลยีและความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา เทคโนโลยีมีส่วนเกี่ยวข้องกับโรคอ้วนในวัยเด็ก ในปัจจุบันเด็กใช้เวลาอยู่ในห้องนั่งเล่น เล่นวิดีโอเกมและเล่นบนคอมพิวเตอร์มากกว่าที่จะเล่นและเคลื่อนไหวร่างกาย เด็กมีโอกาสน้อยที่จะเคลื่อนไหวร่างกาย เล่นเครื่องเล่นสนามและขี่จักรยาน ในความเป็นจริงเด็ก ๆ ควรออกกำลังกายเป็นประจำทุกวันเพื่อให้หัวใจแข็งแรงและป้องกันโรคอ้วนในวัยเด็ก นอกจากนี้เด็กที่กินอาหารที่มีไขมันสูงและไม่ได้รับการออกกำลังกายมากพอจะนำไปสู่ปัญหาเกี่ยวกับโรคอ้วนต่อไปในวัยผู้ใหญ่ได้ การมีกล้ามเนื้อแข็งแรงและสุขภาพที่ดีต้องอาศัยการออกกำลังกายและการพักผ่อนที่เพียงพอ

3.2 ความต้องการทางจิตใจ (psychological needs)

- สภาพแวดล้อมที่มั่นคง

หนึ่งในความต้องการที่สำคัญที่สุดที่เด็กมีคือสภาพแวดล้อมที่มั่นคงที่ไม่ใช่การอยู่อาศัยในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งอย่างยาวนาน หรือหมายถึงการโยกย้ายของครอบครัวเนื่องจากอาชีพและงานของพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูหลัก ความจำเป็นที่ต้องฝากเด็กไว้กับปู่ย่า ตายาย และผู้เลี้ยงดูอื่น แต่หมายรวมถึงความมั่นคงของความสัมพันธ์ของพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูหรือคนในครอบครัว ไม่ว่าจะสถานการณ์ภายในครอบครัวจะเป็นอย่างไร

พ่อแม่ที่ต้องหย่าร้างแยกทางกัน พ่อแม่มีลูกไม่พร้อม เช่น หน้าที่การงานฐานะไม่มั่นคง มีลูกเร็วก่อนวัย แต่สิ่งสำคัญคือบ้าน และความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มั่นคง สงบ ปลอดภัยที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของเด็ก การมีผู้เลี้ยงดูหลัก ที่รักและเอาใจใส่ เด็กหลายคนแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อันเป็นผลมาจากการใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อมที่ไม่มั่นคงของเด็ก

- ระเบียบวินัยที่มีโครงสร้างชัดเจน

วินัยไม่ใช่ข้อห้ามในการปฏิบัติ หรือการลงโทษเมื่อไม่ปฏิบัติตาม คำว่า ระเบียบวินัยนั้นมีความลึกซึ้งและมีความหมายมากกว่านั้น วินัย หมายถึง กฎ หรือข้อตกลงที่มีการยอมรับและปฏิบัติ ร่วมกัน เด็กที่ได้รับการปลูกฝังระเบียบ วินัยที่เหมาะสม จะเข้าใจว่าผลของ การกระทำนั้นหมายถึงอะไร ตัวอย่าง เช่น การกำหนดข้อตกลงหรือกฎสำหรับ ครอบครัวและเด็ก เด็กจะไม่ลังเลใจที่จะ ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือกฎเหล่านั้น วิธีที่ดี ในการจัดระเบียบวินัยที่เหมาะสม เช่นการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ใหญ่ การ ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือกฎเหล่านั้นร่วม กัน การใช้เหตุผลหรือการเจรจาด้วยความ เข้าใจโดยไม่ใช้การลงโทษด้วยความ รุนแรง หรือการดูว่ากล่าว โดย สิ่งสำคัญต้องมีการบอกเด็กล่วงหน้าใน สิ่งที่คาดหวังจากเด็กและสิ่งที่จะส่งผลให้ พฤติกรรมเด็กเป็นที่ไม่พึงประสงค์

3.3 ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการและการส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ภาษา จริยธรรม และความคิดสร้างสรรค์

ทฤษฎีพัฒนาการด้านร่างกาย

ทฤษฎีวุฒิภาวะและความพร้อมของ กีเซล (Gesell)

อาร์โนลด์กีเซล (Arnold Gesell, 1880-1961) เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ผู้เริ่มก่อตั้งสถาบันพัฒนาการเด็ก (Institute of Child Development) ณ มหาวิทยาลัยเยลระหว่างปี ค.ศ. 1930-1940 ได้อธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับการเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็กว่า การเจริญเติบโตของเด็กทางร่างกาย เนื้อเยื่อ อวัยวะ การทำหน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ และ

พฤติกรรมที่ปรากฏขึ้นเป็นรูปแบบที่แน่นอนและเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้น ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมเป็นองค์ประกอบรองที่ต่อเติมเสริมพัฒนาการต่าง ๆ กีเซล เชื่อว่าวุฒิภาวะจะถูกกำหนดโดยพันธุกรรม และมีในเด็กแต่ละคนมาตั้งแต่เกิด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กแต่ละวัย มีความพร้อมทำสิ่งต่าง ๆ ได้ ถ้าวุฒิภาวะหรือความพร้อมยังไม่เกิดขึ้นตามปกติในวัยนั้น สภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก กีเซลได้สร้างเกณฑ์มาตรฐานสำหรับวัดพฤติกรรมของเด็กในแต่ละระดับ เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งเขาได้แบ่งพัฒนาการของเด็กที่ต้องการวัดและประเมินออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่

1

พฤติกรรมทางการเคลื่อนไหว (Motor Behavior) ครอบคลุมการบังคับอวัยวะต่างๆ ของร่างกายและความสัมพันธ์ทางด้านการเคลื่อนไหว

2

พฤติกรรมทางการปรับตัว (Adaptive Behavior) ครอบคลุมความสัมพันธ์ของการใช้มือและสายตา การสำรวจ ค้นหา การกระทำต่อวัตถุ รวมทั้งการแก้ปัญหาในการทำสิ่งต่าง ๆ

3

พฤติกรรมทางการใช้ภาษา (Language Behavior) ครอบคลุมการใช้ภาษาของเด็ก ทั้ง การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน

4

พฤติกรรมส่วนตัวและสังคม (Personal-Social Behavior) ครอบคลุมการฝึกปฏิบัติส่วนตัว เช่น การกินอาหาร การขับถ่าย และการฝึกต่อสภาพสังคม เช่น การเล่น การตอบสนองผู้อื่น

จากแนวความคิดของกีเซล สามารถนำมาอธิบายพัฒนาการของมนุษย์ในด้านการเจริญเติบโตพัฒนาการทางร่างกาย และสามารถนำไปเชื่อมโยงกับพัฒนาการทางสติปัญญาได้อีกด้วย นอกจากนี้ กีเซล ได้เขียนหนังสือขึ้น 2 เล่ม คือ *The First Five Year of Life* และ *The Child from Five to Ten* ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้มีบทบาทต่อการจัดกลุ่มเด็กเข้าศึกษาในชั้นอนุบาลศึกษาและชั้นประถมศึกษา ได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานโดยใช้เป็นแบบทดสอบมาตรฐานในการทำนายพฤติกรรม วิเคราะห์กลุ่ม และทำวิจัยเพื่อบอกลักษณะพัฒนาการของเด็ก โดยใช้อายุทางปฏิทินเป็นเกณฑ์ นอกจากนี้มีบทบาทมากในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยการจัดกิจกรรมนั้นต้องให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็กแต่ละคน และความพร้อมของเด็กที่เกิดขึ้นตามวัย

ทฤษฎีพัฒนาการทางด้านอารมณ์จิตใจ ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพของอิริค สัน (Erikson)

อิริคอิริคสัน (Erik Erikson)

เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มจิตวิเคราะห์ มีอาชีพเป็นจิตแพทย์ในปี 1955 ได้รับการเลือกตั้งเป็นประธานของ The Division of Development Psychology อิริคสัน ได้เน้นความสำคัญของเด็กปฐมวัย ว่าเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกใหม่และน่าตื่นเต้น สำหรับเด็ก บุคลิกภาพจะสามารถพัฒนา ได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละช่วงของ อายุเด็ก ประสบสิ่งที่พึงพอใจตาม ขั้นตอนพัฒนาการต่าง ๆ ของแต่ละวัยมากน้อย เพียงใด ถ้าเด็กได้รับการตอบสนองต่อ สิ่งที่ตนพอใจในช่วงอายุนั้น เด็กก็จะมี พัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ดีและเหมาะสม และพัฒนาครอบคลุมถึงวัยผู้ใหญ่ด้วย ซึ่งพัฒนาการของมนุษย์มี 8 ขั้น คือ

1

ขั้นความเชื่อใจหรือขาดความเชื่อใจ

(Trust Versus Mistrust) อายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 1 ปี ในขั้นนี้เด็กจะพัฒนาความรู้สึกว่าตนเป็นที่ยอมรับและสามารถให้ความเชื่อใจเป็นมิตรแก่คนอื่น วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ไม่ว่าจะเป็นการอุ้ม การให้อาหาร หรือวิธีการเลี้ยงดูต่าง ๆ จะส่งผลไปสู่บุคลิกภาพของความเป็นมิตร เปิดเผย และเชื่อถือไว้นับเชื่อใจต่อสภาพแวดล้อมและบุคคลต่าง ๆ ถ้าเด็กไม่ได้รับความรักและความอบอุ่นอย่างเพียงพอ เด็กก็จะพัฒนาบุคลิกภาพของความตระหนี่ ปกปิดไม่ไว้วางใจ และมักมองโลกในแง่ร้าย

2

ขั้นการควบคุมด้วยตนเองหรือสงสัย

อายุ (Autonomy Versus Doubt or

Shame) อยู่ในช่วงอายุ 2-3 ปี เด็กวัย

นี้เริ่มเรียนรู้ที่จะช่วยตนเอง สามารถ

ควบคุมตนเอง และสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้

เด็กจะสามารถทำงานง่าย ๆ เหมาะสม

กับวัยของเด็กให้สำเร็จด้วยตนเอง เช่น

การหยิบอาหารเข้าปาก เดิน วิ่ง หรือ

เล่นของเล่น ถ้าพ่อแม่บังคับหรือห้าม

ไม่ได้เด็กจะกระทำได้ด้วยตนเอง หรือเข้ม

งวดเกินไปจะทำให้เด็กเกิดความสงสัย

ในความสามารถของตนเอง เกิดความ

ละอายในสิ่งที่ตนกระทำ ซึ่งจะทำให้

เด็กรู้สึกว่าคุณไม่สามารถทำอะไรได้อย่าง

ถูกต้องและได้ผล เกิดความย่อท้อชอบพึ่ง

ผู้อื่น

3

ขั้นการริเริ่มหรือรู้สึกผิด (Initiative Versus Guilt) อยู่ในช่วงอายุ 3-6 ปี เป็นขั้นพัฒนาการความคิดริเริ่ม หรือความรู้สึกผิด (Sense of VS. of Guilt) เด็กจะมีความกระตือรือร้นที่จะเรียกสิ่งต่างๆ รอบตัวเอง เด็กมีการเลียนแบบผู้อยู่ใกล้ซัดหรือสิ่งแวดล้อมที่ตนรับรู้ เด็กเริ่มเรียนรู้และยอมรับค่านิยมของครอบครัว และสิ่งถ่ายทอดสู่เด็ก ถ้าเด็กไม่มีอิสระในการค้นหา ก็จะส่งผลไป สู่ความคับข้องใจที่ไม่สามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ตนอยากรู้ ซึ่งจะส่งผลต่อจิตใจของเด็กและความรู้สึกผิดติดตัว

4

ขั้นการประสบความสำเร็จ ความขยันหมั่นเพียรหรือรู้สึกด้อย (Mastery Versus Inferiority) อยู่ในช่วงอายุ 6-12 ปี เป็นขั้นที่ขยัน เพียร เพื่อให้เกิดความสำเร็จ ชอบแข่งขันร่วมกับเพื่อนกับกลุ่ม

5

ขั้นการรู้จักตนเองหรือความสับสนไม่รู้
สึกตนเอง (Identity Versus Diffusion:
Fidelity) อยู่ในช่วงอายุ 13-17 ปี (The
College Years) เป็นขั้นการค้นหาความ
เป็นตนเอง สร้างความเป็นตนเองโดย
ผู้ใหญ่และสังคมมีอิทธิพล

6

ขั้นรู้สึกโดดเดี่ยว (Intimacy Versus
Isolation) อยู่ในช่วงอายุ 18-22 ปี (Early
Adolescence and Self Comment)
เป็นขั้นความรับผิดชอบ เป็นผู้ใหญ่สร้างตัว

7

ขั้นความรับผิดชอบแบบผู้ใหญ่หรือความ
รู้สึกเฉื่อยชา (Cenerativity Versus
Aborption) อยู่ในช่วงอายุ 22-40
ปี เป็นขั้นสร้างความปักแผ่น สืบวงศ์
ตระกูล รู้บทบาทหน้าที่ รับผิดชอบ
ครอบครัวและลูก

8

ชั้นความมั่งคั่ง สมบูรณ์ หรือหมดหวัง
ทอดอาลัยชีวิต (Integrity Versus
Despair) อยู่ในช่วงอายุ 40 ปีถึงวัยชรา
เป็นขั้นมีความภูมิใจในความสำเร็จ
ของชีวิต หรือเกิดความอาลัยท้อแท้สิ้นหวัง
ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพ
ที่เกิดขึ้น

พัฒนาการบุคลิกภาพทั้ง 8 ขั้น
ของอีริคสัน ในขั้นพัฒนาการที่ 1-3 มี
ความเกี่ยวข้องกับวัยของเด็กปฐมวัย
เด็กมีความสัมพันธ์กับพ่อแม่ และครอบครัว
ดังนั้น พ่อแม่ เป็นบุคคลที่มีความสำคัญ
ต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพเด็กในวัย
นี้เป็นอย่างมาก เด็กมีพัฒนาการทาง
บุคลิกภาพที่สมบูรณ์ในวัยผู้ใหญ่ได้ขึ้น
อยู่กับรากฐานพัฒนาการในวัยนี้เป็น
สำคัญ

ทฤษฎีพัฒนาการทางด้านสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

(Social Learning Theory) ของแบนดูรา (Bandura)

อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura, 1986) นักจิตวิทยาร่วมสมัย (An Contemporary Psychologist) ณ มหาวิทยาลัยแสตนฟอร์ด (Stanford University) แบนดูรา กล่าวว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ นั้นเกิดจากพฤติกรรมบุคคลนั้นมีการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) อย่างต่อเนื่องระหว่างบุคคลนั้น (Person) และสิ่งแวดล้อม (Environment) ซึ่งทฤษฎีนี้เน้นบุคคลเกิดการเรียนรู้ โดยการให้ตัวแบบ (Learning through Modeling) โดยผู้เรียนจะเลียนแบบจากตัวแบบ และการเลียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

โดยอาศัยการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ การสังเกตการณ์ตอบสนอง และปฏิภิกิริยาต่าง ๆ ของตัวแบบ สภาพแวดล้อมของตัวแบบผลการกระทำ คำบอกเล่า และความน่าเชื่อถือของตัวแบบได้ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจึงเกิดขึ้นได้ ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ ของการเลียนแบบของเด็ก ประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือ

1

กระบวนการดึงดูดความสนใจ

(Attentional Process) กิจกรรมการเรียนรู้ที่เด็กได้สังเกตตัวแบบ และตัวแบบนั้นดึงดูดให้เด็กสนใจที่จะเลียนแบบ ควรเป็นพฤติกรรมง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน ง่ายต่อการเอาใจใส่ของเด็กที่เกิดการเลียนแบบและเกิดการเรียนรู้

2

กระบวนการคงไว้ (Retention Process)

คือ กระบวนการบันทึกหรือเก็บเป็นความจำ การที่เด็กจะต้องมีความแม่นยำในการบันทึกสิ่งที่ได้เห็นหรือได้ยินเก็บเป็นความจำ ทั้งนี้ เด็กดึงข้อมูลที่ได้จากตัวแบบออกมาใช้กระทำตามโอกาสที่เหมาะสม เด็กที่มีอายุมากกว่าจะเรียนรู้จากการสังเกตการกระทำที่ฉลาดของบุคคลอื่น ๆ ได้มากกว่า โดยประมวลไว้ในลักษณะของภาพพจน์ (Imaginal Coding) และในลักษณะของภาษา (Verbal Coding) และเด็กโตขึ้น นำประสบการณ์และสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาเชื่อมโยงและต่อมาจะใช้การเรียนรู้มีเทคนิคที่นำมาช่วยเหลือความจำ คือ การท่องจำ การทบทวน หรือการฝึกหัด และการรวบรวมสิ่งที่เกี่ยวพันกันในเหตุการณ์ ซึ่งจะช่วยให้เขาได้เก็บสะสมความรู้ไว้ในระดับซึ่งสามารถนำมาใช้ได้เมื่อต้องการ

3

กระบวนการแสดงออก (Motor Reproduction Process) คือ

การแสดงผลการเรียนรู้ด้วยการกระทำ คือ การที่เด็กเกิดผลสำเร็จในการเรียนรู้ จากตัวแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความแม่นยำ เด็กจะต้องแสดงพฤติกรรมได้จากการเรียนรู้ด้วยการเคลื่อนไหวออกมา เป็นการกระทำออกมาในรูปแบบของการใช้กล้ามเนื้อความรู้สึกด้วยการกระทำครั้งแรกไม่สมบูรณ์ ดังนั้น เด็กจำเป็นต้องลองทำหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ลักษณะพฤติกรรมที่ต้องการ แล้วเขาก็จะได้รับทราบผลของการกระทำจากประสบการณ์เหล่านั้น เพื่อนำมาแก้ไขพฤติกรรมที่ยังไม่เข้ารูปเข้ารอย สิ่งนี้จะทำให้เกิดพัฒนาการในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เด็กที่มีอายุมากกว่าจะมีกล้ามเนื้อที่แข็งแรงและสามารถควบคุมได้ดีกว่าเด็กที่มีอายุน้อยกว่า

4

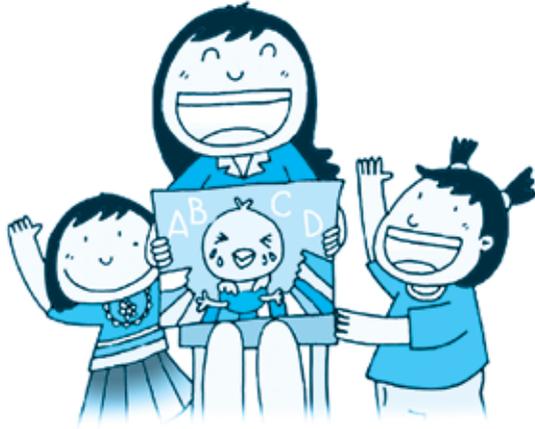
กระบวนการจูงใจ (Motivational Process) คือ กระบวนการเสริมแรงให้ กับเด็กเพื่อแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ ได้ถูกต้อง โดยเด็กเกิดการเรียนรู้จากการ เรียนรู้จากการเลียนแบบตัวแบบที่จะมา จากบุคคลที่มีชื่อเสียงมากกว่าบุคคลที่ ไม่มีชื่อเสียง จากการเลียนแบบตัวแบบ ที่มาจากบุคคลที่เป็นเพศเดียวกับเด็ก มากกว่าจะเป็นเพศตรงข้ามกัน จากการ เลียนแบบตัวแบบที่เป็นรางวัล เช่น เงิน ชื่อเสียง สถานภาพทางเศรษฐกิจสูง จากพฤติกรรมของบุคคลที่ถูกลงโทษ มีแนวโน้มที่จะไม่ถูกนำมาเลียนแบบ และจากการที่เด็กได้รับอิทธิพลจาก ตัวแบบที่มีความคล้ายคลึงกับเด็ก ได้แก่ อายุ หรือสถานภาพทางสังคม

แนวคิดของแบนดูรา เน้น
พฤติกรรมใดๆ ก็ตามสามารถปรับหรือ
เปลี่ยนได้ ตามหลักการเรียนรู้ เป็นการ
กระตุ้นเด็ก มีการเรียนรู้พัฒนาการทาง
ด้านสังคม โดยการใช้การสังเกตตัวแบบที่
เด็กเห็น เด็กมีระดับการเรียนรู้แล้ว เด็ก
จะมีทางเลือกใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น เพื่อ
เก็บสะสมพฤติกรรมที่เป็นไปได้เอาไว้
และยิ่งกว่านั้น ตัวแปรจะช่วยให้เขาเลือก
สถานการณ์ที่ดีที่สุด ไว้ใช้ปฏิบัติต่อไป

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

ลอเรนส์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) จบปริญญาโทและเอกที่มหาวิทยาลัยชิคาโก (Chicago University) และเป็นอาจารย์สอนที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เขาได้รับทุนทำวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งเขาได้ศึกษาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นตอนต้นและวัยรุ่นผู้ใหญ่ โดยเป็นการศึกษาแบบระยะยาว (Longitudinal Study) และได้ตั้งทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ประกอบด้วยขั้นพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น มีระดับความคิดทางจริยธรรม 3 ระดับ ดังนี้

1

ระดับเริ่มมีจริยธรรม (2-10 ปี)

ขั้นที่ 1 เด็กจะเคารพกฎเกณฑ์ เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหา รางวัล เลือกทำแต่สิ่งที่น่าสนใจ ให้อัตนเท่านั้น การมองความสัมพันธ์ ของคนยังแคบ มีลักษณะการแลกกัน ถือเกณฑ์กรรมสนองกรรมอย่าตีคนอื่น เพราะเขาจะตีเราตอบ

2

ระดับมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์

มีลักษณะคล้ายตามประเพณีนิยม (10-16 ปี)

ขั้นที่ 3 เกณฑ์การตัดสินใจความ ถูกผิดอยู่ที่ผู้อื่นเห็นชอบการทำดี คือ ทำสิ่งที่ทำให้ผู้อื่นพอใจ ช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้สังคมยอมรับ

ขั้นที่ 4 เกณฑ์การตัดสินใจความ ถูกผิดอยู่ที่ความเป็นระเบียบของสังคม และการกระทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม ทำตามหน้าที่ของตน รักษากฎเกณฑ์

3

ระดับมีจริยธรรมของตนเอง มีลักษณะ
พยายามกำหนดหลักการทางจริยธรรม
ที่ต่างไปจากกฎเกณฑ์ของสังคม
(16 ปีขึ้นไป)

ขั้นที่ 5 คิดถึงกฎที่จะเป็น
ประโยชน์สังคม คำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคล
ยอมรับกฎเกณฑ์ส่วนรวม

ขั้นที่ 6 คำนึงถึงหลักจริยธรรม
ตัดสินความถูกผิดจากจริยธรรมที่ตน
ยึดถือจากสามัญสำนึกของตนเองจาก
เหตุผล คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนไม่คล้อย
ตามสังคม

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา
ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพีย
เจท์ (Piaget)

ฌองเพียเจท์ (Jean Piaget, 1967) ได้แบ่งลำดับขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้น ซึ่งในที่นี้กล่าวเพียง 3 ขั้น ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย ดังนี้

1

ขั้นประสาทรับรู้และการเคลื่อนไหว

(The Sensori Motor Period) ขั้นนี้

เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ปี พฤติกรรมของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับ การเคลื่อนไหว เป็นส่วนใหญ่ เช่น การไขว่คว้า การเคลื่อนไหว การมอง การดูด ในวัยนี้ เด็กแสดงออกเพื่อให้เห็นว่า มีสติปัญญา ด้วยการกระทำ เด็กสามารถแก้ปัญหาได้ แม้ว่าจะไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำพูด เด็กจะต้องมีโอกาที่จะปะทะกับสิ่งแวดล้อม ด้วยตนเองซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาทางสติปัญญา และความคิด ในขั้นนี้ เด็กจะมีความคิดความเข้าใจ ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เช่น สามารถประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อและสายตา เด็กวัยนี้จะทำอะไรซ้ำๆ บ่อยๆ เป็นการเลียนแบบ พยายามแก้ปัญหา โดยการเปลี่ยนวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ แต่กิจกรรมการคิดของเด็กในวัยนี้ส่วนใหญ่ยังคงอยู่เฉพาะสิ่งที่สามารถสัมผัสได้เท่านั้น

2

ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด

(Preoperational period) ขั้นนี้เริ่มตั้งแต่อายุ 2 - 7 ปี แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อยคือ

2.1

ขั้นก่อนเกิดสัจกับ (Preconceptual

Thought) เป็นขั้นพัฒนาการของเด็กอายุ 2 - 4 ปี เป็นช่วงที่เด็กเริ่มมีเหตุผลเบื้องต้น สามารถโยงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์สองเหตุการณ์หรือมากกว่ามาเป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน แต่เหตุผลของเด็กวัยนี้มีขอบเขตจำกัดอยู่ เพราะเด็กยังคงยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง คือ ถือความคิดของตนเองเป็นใหญ่และมองไม่เห็นเหตุผลคนอื่น ความคิดและเหตุผลของเด็กวัยนี้จึงไม่ค่อยถูกต้องตามความจริงมากนัก นอกจากนี้ความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ ยังอยู่ในระดับเบื้องต้น เช่น เข้าใจว่าเด็กหญิงสองคนซึ่งเหมือนกันจะมีทุกอย่างเหมือนกันหมด แสดงว่าความคิดรวบยอดของเด็กวัยนี้ยังไม่พัฒนาเต็มที่ แต่พัฒนาการทางภาษาของเด็กเจริญรวดเร็วมาก

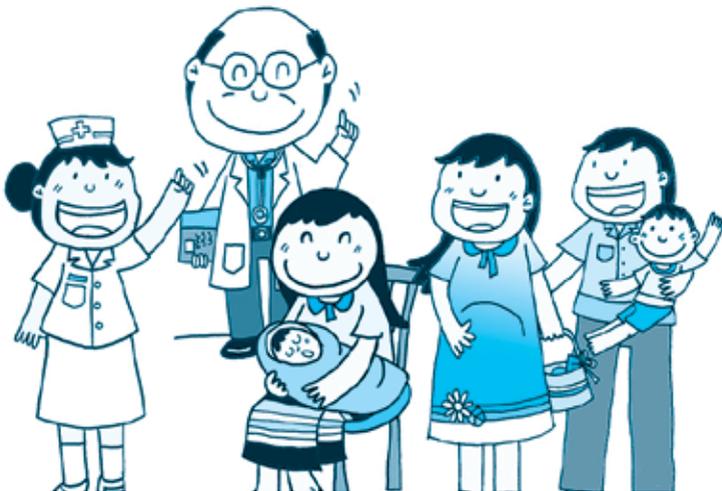
2.2

ขั้นการคิดแบบหยั่งรู้หรือแบบสัญชาตญาณ (Intuitive Thought) เป็นขั้นพัฒนาการของเด็กอายุ 4 - 7 ปี ขั้นที่เด็กจะเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวดีขึ้น รู้จักแยกประเภทและรู้จักชิ้นส่วนของวัตถุ เข้าใจความหมายของจำนวนเลข เริ่มมีพัฒนาการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ แต่ไม่แจ่มชัดนัก สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้โดยไม่คิดเตรียมล่วงหน้าไว้ก่อน รู้จักนำความรู้ในสิ่งหนึ่งไปอธิบายหรือแก้ไขปัญหาอื่นและสามารถนำเหตุผลทั่ว ๆ ไปมาสรุปแก้ปัญหา โดยไม่ต้องวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนเสียก่อน การคิดหาเหตุผลของเด็กขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนรับรู้หรือสัมผัสจากภายนอก

3

ขั้นปฏิบัติการคิดค้นด้านรูปธรรม (The Concrete Operational period) ขั้นนี้เริ่มจากอายุ 7 - 11 ปี พัฒนาการทางด้านสติปัญญาและความคิดของเด็กวัยนี้สามารถสร้างกฎเกณฑ์และตั้งเกณฑ์ในการแบ่งสิ่งแวดล่อมออกเป็นหมวดหมู่ได้ เด็กวัยนี้สามารถที่จะเข้าใจเหตุผลรู้จักแก้ปัญหาสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมได้สามารถที่จะเข้าใจในเรื่องความคงตัวของสิ่งต่าง ๆ โดยที่เด็กเข้าใจว่าของแข็งหรือของเหลวจำนวนหนึ่ง แม้ว่าจะเปลี่ยนรูปร่างไปก็ยังคงมีน้ำหนักหรือปริมาตรเท่าเดิม สามารถที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ของส่วนย่อย ส่วนรวม ลักษณะเด่นของเด็กวัยนี้ คือ ความสามารถในการคิดย้อนกลับ นอกจากนี้ความสามารถในการจำของเด็กในช่วงนี้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถสนทนากับบุคคลอื่นและเข้าใจความคิดของคนอื่นได้ดี

จากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ เด็กเรียนรู้จากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาการของเด็กเกิดจากความพร้อมในตัวเอง การเรียนรู้ของเด็กเกิดจากการที่เด็กได้สำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และค้นพบเป็นความรู้ ลำดับขั้นตอนในการคิดตามทฤษฎีพัฒนาการคิดเป็นไปอย่างเหมาะสมกับวัยของเด็กปฐมวัย จะข้ามขั้นไม่ได้ การเตรียมสำหรับให้เด็กปฐมวัย เกิดทักษะการคิดขั้นพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์จึงเป็นสิ่งจำเป็น

4

ผลการวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์กับการ
ดูแลและอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

วิธีการที่เด็กได้รับการเลี้ยงดู หรือการดูแลเอาใจใส่ในช่วงขวบปีแรกๆ มีผลกระทบต่อการทำงานของสมองเด็กไปตลอดชีวิต และอาจจะมีผลต่อบุตรหลานรุ่นต่อไปในอนาคตด้วย

4.1 พัฒนาการทางสมองและการเจริญเติบโตของเด็กปฐมวัย

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสมอง:
ธรรมชาติ พัฒนาการและกระบวนการทำงานของสมอง

สมองประกอบด้วย เซลล์สมองจำนวนมากกว่า 1 แสนล้านเซลล์ ลักษณะของเซลล์สมองแต่ละเซลล์จะมีส่วนที่ยื่นออกไปเป็นเส้นใยสมองแตกแขนงออกมามากมายเป็นพันๆ เส้นใยและเชื่อมโยงต่อกับเซลล์สมองอื่นๆ เส้นใยสมองเหล่านี้ เรียกว่า แอกซอน (Axon) และเดนไดรต์

(Dendrite) จุดเชื่อมระหว่างแอกซอนและเดนไดรต์ เรียกว่า ซินแนปส์ (Synapses) เส้นใยสมองแอกซอนทำหน้าที่ส่งสัญญาณกระแสประสาทไปยังเซลล์สมองที่อยู่ถัดไป ส่วนเส้นใยสมองเดนไดรต์เป็นเส้นใยสมองที่ยื่นออกไปอีกทางหนึ่ง ทำหน้าที่รับสัญญาณกระแสประสาทจากเซลล์สมองข้างเคียง เป็นส่วนที่เชื่อมติดต่อกับเซลล์สมองตัวอื่นๆ เซลล์สมองและเส้นใยสมองเหล่านี้จะมีจุดเชื่อมต่อหรือซินแนปส์ (Synapses) เชื่อมโยงติดต่อกันเป็นโครงข่ายใยประสาท

การทำงานของสมองเริ่มมีการพัฒนาตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ เมื่อคลอดออกมาจะมีเซลล์สมองเกือบทั้งหมดเมื่อเทียบกับผู้ใหญ่ สมองยังคงเติบโตไปได้อีกมากในช่วงแรกเกิดถึง 3 ปี เด็กวัยนี้จะ มีขนาดสมองประมาณ 80% ของผู้ใหญ่ หลังจากวัยนี้ไปแล้วจะไม่มี การเพิ่มเซลล์สมองอีกแต่จะเป็นการพัฒนาของโครงข่ายเส้นใยประสาท ในวัย 10 ปี สมอง จะไม่มีการสร้างเซลล์สมองมาทดแทนใหม่อีก สมองของเด็กเรียนรู้มากกว่า สมองของผู้ใหญ่เป็นพันๆ เท่า เด็กเรียนรู้ทุกอย่างที่เข้ามาปะทะล้วนเป็นข้อมูลเข้าไปกระตุ้นสมองเด็ก ทำให้เซลล์ต่างๆ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เส้นใยสมอง และจุดเชื่อมต่อต่างๆ อย่างมากมาย ซึ่งจะทำให้เด็กเข้าใจและเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น จากนั้นหลังจาก 10 ปี สมองจะ เริ่มจัดข้อมูลที่ไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวันทิ้งไปเพื่อใช้ส่วนที่เหลือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

เด็กปฐมวัยจึงเป็นวัยที่มีความสำคัญยิ่งของมนุษย์เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่สมองมีการเติบโตและพัฒนาสูงที่สุด เพราะจากการทำงานของเซลล์สมองในส่วนต่างๆ ทำให้คนเราสามารถเรียนรู้ เก็บเกี่ยวข้อมูลรอบตัว และสร้างความรู้ขึ้นมาได้ โดยเกิดการคิด กระบวนการคิด และความคิดขึ้นในสมอง ซึ่งหลังเกิดความคิดทำให้มีการคิดค้นและมีผลผลิตเกิดขึ้น ยิ่งถ้าเด็กปฐมวัยมีการใช้สมองเพื่อการเรียนรู้และการคิดมากเท่าไร ก็จะทำให้เซลล์สมองสร้างเครือข่ายเส้นใยสมองใหม่ๆ

แตกแขนงเชื่อมติดต่อกันมากยิ่งขึ้น ทำให้สมองมีขนาดใหญ่ขึ้นโดยไปเพิ่มขนาดของเซลล์สมอง จำนวนเส้นใยสมอง และจุดเชื่อมต่อระหว่างเซลล์สมอง โดยสมองของเด็กพัฒนาจากการทำงานของกล้ามเนื้อเล็ก และพบว่า การที่เด็กมีทักษะความคล่องตัวของกล้ามเนื้อเล็กของนิ้วมือ จะทำให้สมองสร้างเครือข่ายเส้นใยสมอง และจุดเชื่อมต่อและสร้างไขมันล้อมรอบเส้นใยสมองและเซลล์สมองที่ทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อเล็กได้มาก ทำให้เกิดทักษะการใช้กล้ามเนื้อเล็กได้มากขึ้น

4.2 การทำงานของสมองและการสร้างเครือข่าย ใยประสาทของสมองของเด็กปฐมวัย

โครงสร้างและหน้าที่ของสมอง

สมองมีการพัฒนาโครงสร้างและหน้าที่ตามอายุ การพัฒนาจะรวดเร็วอย่างยิ่งในวัยทารกและวัยเด็ก และค่อยๆ ลดลงในวัยผู้ใหญ่ สมองจะพัฒนาสมบูรณ์ในอายุหลังวัย 20 ปีไปแล้วและเมื่อเร็วๆ นี้ก็ยังมี การค้นพบว่าหลังอายุ 20 ปีไปแล้วสมองก็ยังคงพัฒนาอยู่ สมองมนุษย์มีส่วนที่ทำหน้าที่การรู้คิดขนาดใหญ่ มีศักยภาพที่ใช้ในการคิดได้สูง เป็นอวัยวะที่โดดเด่นมากที่สุดของร่างกายทางด้านโครงสร้าง สามารถป้องกันภัยอันตรายจากภายนอกเพราะสมองลอยอยู่ในน้ำ ยึดติดกับกะโหลกศีรษะซึ่งเป็นของแข็ง สมองแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1

ก้านสมอง (Brain Stem) เป็นศูนย์ควบคุมการหายใจ มีเครือข่ายระบบประสาทที่เกี่ยวกับการหลับ ตื่น เป็นที่อยู่ของประสาทสมองที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อ ไบหน้า ลิ้น กล่องเสียง การกลืน

2

สมองเล็ก (Cerebellum) ทำหน้าที่เกี่ยวกับระบบการทำงานของกล้ามเนื้อ รักษาสมดุลการเคลื่อนไหว การกะระยะ การประสานให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ละเอียด และแม่นยำของกล้ามเนื้อแขนขา

3

สมองใหญ่ (Cerebrum)

แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

สมองส่วนหน้า (Frontal lobe) มีหน้าที่

3.1 เกี่ยวกับการคิด วางแผน ตัดสินใจสมองส่วนนี้เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

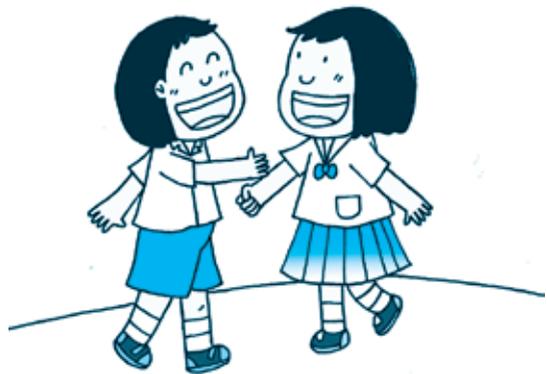
3.2 สมองส่วนกลาง (Parietal lobe) ทำงานเกี่ยวกับการรับรู้และแปลผลข้อมูลที่มาจกประสาทสัมผัสที่มาจากแขนขา ลำตัว และผิวหนังทั่วร่างกาย เช่น อุณหภูมิ ความร้อน ความเย็น หนัก เบา ความหยาบ ละเอียดของผิว และมิติทางเรขาคณิตต่างๆ ของสิ่งต่างๆ

3.3 สมองส่วนขมับ (Temporal lobe) ทำงานเกี่ยวกับการรับรู้ การได้ยิน แปลผลและตัดสินข้อมูลเสียงที่เข้ามาทางหู ทั้งหมดที่อยู่รอบๆ ตัวเด็ก มี Hippocampus ที่ฝังตัวอยู่ด้านใน ทำหน้าที่เกี่ยวกับความทรงจำระยะยาวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ main memory circuit ของสมอง

3.4 สมองส่วนหลัง (Occipital lobe) ทำต่นเกี่ยวกับการรับรู้ แปลผลและตัดสินข้อมูลที่ผ่านมาทางสายตาทั้งหมดทั้งหมดจากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเด็ก

สมองมีหลายส่วนทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่ทำงานประสานกัน เช่น สมองส่วนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับความจำและรับรู้ การเคลื่อนไหว สี รูปร่าง หลายส่วนทำหน้าที่ประสานกันเพื่อรับรู้เหตุการณ์หนึ่ง เช่น การมองเห็นลูกเทนนิสลอยมา สมองส่วนที่รับรู้การเคลื่อนไหว สี และรูปร่าง อยู่ในตำแหน่งแยกห่างกัน แต่ทำงานร่วมกันเพื่อให้เรามองเห็นภาพได้ จากนั้นสมองหลายส่วนทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงให้เราเรียนรู้และคิดว่าเป็นอะไร เป็นอย่างไรทำไมถึงเป็นเช่นนั้น สมองสามารถเรียนรู้กับสถานการณ์หลายๆ แบบพร้อมๆ กัน โดยการเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน เช่น สมองสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ทางประวัติศาสตร์และคณิตศาสตร์เชื่อมโยงกันได้ การทำเช่นนี้ได้เป็นเพราะระบบการทำงานของสมองที่ซับซ้อน

มีหลายชั้น หลายระดับและทำงานเชื่อมโยงกันเนื่องจากมีเครือข่ายในสมองที่เชื่อมโยงเซลล์สมองถึงกันหมด เครือข่ายเส้นใยสมองเหล่านี้เมื่อถูกสร้างขึ้นแล้ว ดูเหมือนว่าจะอยู่ไปอีกนาน ช่วยให้สมองสามารถรับรู้และเรียนรู้ได้ทั้งในส่วนย่อยและส่วนรวม สามารถคิดค้นหาความหมาย คิดหาคำตอบให้กับคำถามต่างๆ ของการเรียนรู้และพัฒนาความคิดใหม่ๆ ออกมาได้อีกด้วย

หน้าต่างแห่งโอกาสในการเรียน

รู้ (Window of Opportunity)

ช่วงเวลาในการพัฒนาสมองนั้นสำคัญ เพราะสมองที่ดีเริ่มพัฒนาตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิ จนถึงเวลาที่เด็กเกิด สมองมีความซับซ้อนและพัฒนาอย่างรวดเร็ว โอกาสทองแห่งการพัฒนาในช่วงตั้งแต่อายุในครรภ์จนถึงอายุประมาณ 3 ขวบ ดังนั้นหากอยากพัฒนาสมองของเด็กไม่ควรรีรอ และสร้างพื้นฐานที่ดีตั้งแต่เริ่มต้นในวัยแรกเกิดถึงสามปี ก่อนที่จะสายเกินกว่าจะแก้ ยิ่งถ้าต้องการสร้างให้สมองพัฒนาความคิดระดับสูง และจินตนาการเรายิ่งต้องสร้างพื้นฐานที่ดีก่อน เพราะสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ การปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม และสร้างสถานะทางจิตใจให้ทนทานกับภัยหุ่ยนปรับตัวได้เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่หน้าต่างแห่งโอกาสตามวัยมี ดังนี้

หน้าตาแห่งโอกาส(เวลาทอง)ในการพัฒนาสมอง

ใน ครรภ์	แรก เกิด	1 ปี	2 ปี	3 ปี	4 ปี	5 ปี	6 ปี	7-10 ปี	11- 23 ปี
	กล้ามเนื้อ		กล้ามเนื้อเล็ก						
	การมองเห็น								
	พัฒนาการด้าน								
	สิ่งอิม		การควบคุมอารมณ์						
	ภาษา								
	ภาษาที่สอง								
		คณิตศาสตร์และความคิดเชิงเหตุผล							
			ดนตรี						

ปัจจัยที่ควรคำนึงในการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการทำงานของสมองตามธรรมชาติ

ปัจจัยการจัดการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการการทำงานของสมองของเด็กเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและต้องการการใส่ใจดูแลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถตามความสนใจและช่วยจัดกิจกรรมและการมีปฏิสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับพัฒนาการของสมอง มีดังต่อไปนี้

1

การเรียนรู้ในขณะที่เด็กอยู่ในภาวะอารมณ์ที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ (State) เช่น รับประทานอาหารในปริมาณที่พอเหมาะ ไม่อึดหรือหิวจนเกินไป ได้รับการพักผ่อนอย่างเพียงพอ และมีทัศนคติทางบวกต่อการเรียนรู้

2

การเรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิตหรือเชื่อมโยงชีวิตจริงของเด็ก (Meaning) เช่น การสร้างประสบการณ์ ถ้าเป็นเด็กๆ อาจพาไปเที่ยว ไปทัศนศึกษา ให้เด็กรู้จักได้สัมผัสสิ่งที่จะเรียนรู้ ซึ่งเด็กจะเชื่อมโยงสิ่งที่เห็นสัมผัสเข้ากับสิ่งที่เรียนรู้จากห้องเรียนได้ดีกว่าการไม่เคยมีประสบการณ์ถึงสิ่งนั้นมาก่อน ถ้ามองลึกลงไปในสมองจะพบว่า สมองประกอบด้วยความจำ 2 แบบ คือ ความจำที่เกิดจากการท่องจำ (rote memory) เช่น การจำข้อมูลเพื่อนำไปสอบหรือแข่งขัน ความเชื่อมโยงของเส้นใยประสาทจะเกิดขึ้นเพียงชั่วคราว เมื่อผ่านไป 5-10 ปี เส้นใยประสาทนี้จะขาดออก เพราะความจำดังกล่าวไม่ได้เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้คนนั้น อีกรูปแบบหนึ่งคือ ความจำจากการเรียนรู้และทำความเข้าใจ (spatial memory) เป็นความจำที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิต ซึ่งจะติดตัวคนเราไปตลอด

3

การเรียนรู้ที่ทำให้เด็กมีใจจดจ่อหรือมีสมาธิกับการเรียน (Attention) กล่าวคือ มีการกระตุ้นเด็กอย่างสม่ำเสมอ ขณะเดียวกันควรมีเวลาพักและทบทวนสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้วด้วย

4

การเรียนรู้ที่ทำให้เด็กจดจำได้ (Retention) วิธีกระตุ้นให้ความจำอยู่ได้นาน ด้วยการกระตุ้นซ้ำภายใน 10 นาที อาจเป็นการซักถามหรือให้อธิบายสิ่งที่เพิ่งเรียนรู้ไป ให้ทดลองลงมือทำแล้วสอนคนอื่น และการใส่ข้อมูลผ่านช่องทางการรับสารหลายทาง เช่น ภาพ เสียง

5

การเรียนรู้ที่เด็กสามารถนำไปใช้ได้ สถานการณ์อื่นๆ (Transfer) โดยการยกตัวอย่างที่หลากหลาย แล้วให้เด็กถกเถียงกันเพื่อหาหลักการสำคัญของเรื่องนั้น เมื่อเด็กจับหลักการได้ประกอบกับตัวอย่างที่ครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กยกมา เด็กจะสามารถนำหลักการที่เรียนรู้ไปปรับใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตจริงได้

นอกจากนั้น อีกปัจจัยที่สำคัญคือ ความเครียดเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำลายสมอง(และเด็กๆ รู้จักความเครียดได้จริงหรือ?) เป็นที่น่าสนใจว่าเด็กๆ ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีปัญหาทางสังคม โดนกระทำความรุนแรงโดนทำร้าย โดนทอดทิ้ง เด็กที่มีความกลัว เด็กที่หิว และไม่ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการที่เพียงพอ เหล่านี้จะทำให้เด็กอยู่ในสภาวะเครียดอย่างรุนแรง ซึ่งร่างกายจะหลั่งฮอร์โมนที่เรียกว่า “คอร์ติซอล” และฮอร์โมนนี้เองส่งผลให้เกิดการทำลายระบบการเจริญเติบโตของสมอง และหากเด็กเกิดได้รับแรงกดดันทางร่างกาย (หิว หนาว ร้อน โดนตี) และจิตใจ (โดนละเลย โดนดูต่ำ โดนตีตรา)

เด็กจะเกิดความเครียดซึ่งจะก่อให้เกิดผลเสียเป็นโรคต่างๆ เช่น โรคหัวใจ เบาหวาน โรคอ้วน เสี่ยงต่อการเกิดภาวะจิตสังคม โดยเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าการลงทุนในการพัฒนาปัญหาสังคมเพื่อให้การช่วยเหลือเด็กอย่างเร่งด่วนนั้นคุ้มค่าในระยะยาว เพราะสามารถช่วยให้เด็กๆ สามารถสร้างการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต อีกทั้งช่วยลดปัญหาด้านสุขภาพ สร้างความยุติธรรมในสังคม และสร้างระบบการปกป้องเด็กและสังคมและช่วยลดภาระด้านค่าใช้จ่ายในเรื่องต้นทุนโอกาสที่จะเกิดจากปัญหาประสิทธิภาพการผลิตที่ต่ำลงในอนาคตได้

ข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการพัฒนาสมอง

กรอบรากฐานของสมองมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์ประสาทถึง 86,000 ล้านเซลล์
ที่ก่อตัวรอบๆจุดประสาทต่างๆถึง 1 พันล้านล้านจุด
แต่ก่อตัวเป็นรหัสทางพันธุกรรมใบเพียง 10,000 ยีนส์ (Harculana-Hauzal/2009)

ในช่วงขวบแรกปีแรกๆ ของชีวิต เซลล์ประสาทต่างๆ
จะพัฒนาก่อตัวประสานเชื่อมโยงกับชิ้นใหม่ในอัตราสูง
อย่างน้อยอัจฉริยภาพประมาณ 700-1,000 ครั้ง
ต่อวินาที (Shonkoff/2009)
ซึ่งอัตราการส่งข้อความชีวิตในกวีตเตอร์
ในช่วงการประกาศผลรางวัลออสการ์ยังไม่เร็วเท่า

เมื่อเด็กอายุ 7 ปี ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงของเซลล์สมองต้นคอกจากเนื้อเยื่อชนิดหนึ่งไปเป็นเซลล์
ชนิดจำเพาะของเนื้อเยื่อชนิดอื่นกลับลดลงมาประมาณร้อยละ 50 ของระดับก่อนหน้านั้น(Nalson,2000)

เมื่ออายุ 3 ปี สมองของเด็กจะทำงานไวเป็นสองเท่าของสมองผู้ใหญ่(Brotharson/2009)

เมื่ออายุ 3 ปี น้ำหนักสมองของเด็กจะเพิ่มขึ้น
เป็นร้อยละ 87 ของน้ำหนักสมองมนุษย์โดยปกติ
(1,100 กรัม: Dakaban,1978)

ร้อยละ 50-75 ของการเผาผลาญพลังงาน
ในร่างกายในช่วง 2-3 ปีแรกของเด็กนำไปใช้
เพื่อการพัฒนาสมอง (Staan,2007)

ในบรรดาสายพันธุ์มนุษย์ทั้งหมดที่มีประวัติศาสตร์
พัฒนาการแต่ดั้งเดิมมา สายพันธุ์ของมนุษย์ปัจจุบัน
คือ โฮโม ซาเปียน (Homo sapiens) เท่านั้น
ที่มีชีวิตรอดมาได้ เนื่องจากพัฒนาการทางสมอง
ที่ปรับตัวได้ในช่วงวัยเด็ก (Water,2013)

4.3

ข้อค้นพบจากผลการวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์ กับที่ประยุกต์ ใช้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสม และมีคุณภาพ

การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของโครงสร้างและการทำงานของสมองที่ว่าตราบใดที่สมองยังไม่หยุดทำงานการเรียนรู้ก็ยังคงเกิดขึ้นอยู่เรื่อยไป คนเรามักจะพูดว่าทุกคนมีโอกาที่จะเรียนได้ แต่ในความจริงแล้วทุกคนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทุกคนเกิดมาพร้อมกับสมองที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากอย่างจนเหลือเชื่อ การเรียนการสอนแบบดั้งเดิมมักจะขัดขวางการทำงานของสมอง โดยการขัดขวางไม่สนับสนุน หรือการเหมินเฉย หรือลงโทษต่อขบวนการต่างๆ ใน

การทำงานตามปกติของสมองซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ การเรียนรู้ที่ดีในวัยเด็กคือการให้เด็กได้เล่น ลงมือปฏิบัติ และมีประสบการณ์ตรงในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้สมองของเด็กได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมตามวัยนำไปสู่การคิด การมีทักษะในการบริหารจัดการชีวิต และเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.4

สิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นสมองเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย และวิธีการเตรียมความพร้อมทางสมอง

สิ่งที่สำคัญในการพัฒนาสมอง เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นสมอง ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย และวิธีการเตรียมความพร้อมทางสมอง โดยมียุทธศาสตร์ดังต่อไปนี้

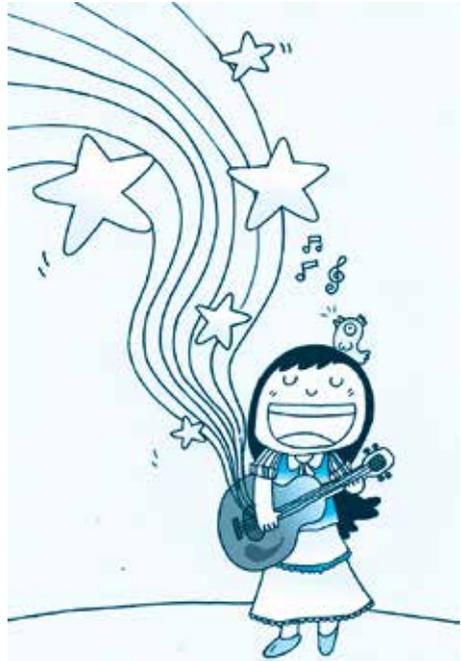
1) สิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นสมองเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

การกระตุ้นด้วยการอ่านและใช้ภาษา เพื่อให้สมองเด็กได้รับการพัฒนาพ่อแม่ ผู้ปกครองควรอ่านหนังสือให้ลูกฟังตั้งแต่เล็กๆ โดยอาจใช้รูปภาพให้เห็นบ่อยๆ เพราะเด็กเล็กต้องเรียนรู้ช้าๆ เพื่อการเรียนรู้ภาษาและคำศัพท์ เด็กต้องอ่าน ฟัง พูด บ่อยๆ แต่ไม่ควรกดดันเด็กเร็วเกินไปเพราะช่วงเวลาที่เด็กแต่ละคนชอบที่จะอ่านจะแตกต่างกันแต่สิ่งสำคัญคือการอ่านหนังสือกับลูกอย่างสม่ำเสมอจะช่วยส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและมีพัฒนาการทางภาษาที่ดี

การกระตุ้นด้วยการออกกำลังกาย เต็มร่างกาย และเคลื่อนไหว ไข้กล้ามเนื้อต่าง ๆ เด็กควรได้รับการส่งเสริมให้เด็กออกกำลังกายด้วยความสนใจ การเคลื่อนไหวร่างกายของเด็กจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก โดยเด็กควรได้รับโอกาสให้คิด ให้ทำสิ่งใหม่ๆ ทำกิจกรรมทางกายหลายๆ รูปแบบ เช่น กระโดด โยนบอล ปีนป่าย การหมุน เต็มร่างกาย ตามใจชอบ และควรให้มีการเคลื่อนไหวประกอบการทำกิจกรรม การเรียนรู้ต่าง ๆ

การกระตุ้นด้วยการคิดและแก้ปัญหา นับเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะทำให้สมองเจริญเติบโต เพราะการฝึกคิดแก้ปัญหาจะสร้างใยสมองให้เพิ่มขึ้น แต่ควรเน้นที่กระบวนการต่างๆ ให้สมองได้คิด ไม่ใช่เน้นไปที่คำตอบหรือผลลัพธ์ ว่าถูกหรือผิด เด็กๆ จะชอบแก้ปัญหาที่ซับซ้อนและท้าทาย โดยอาจจะให้ฝึกคิดผ่านการวาดภาพ การจำลองเหตุการณ์ หรือให้ถกเถียงกัน การฝึกคิดแก้ปัญหาควรเริ่มกระตุ้นตั้งแต่ 1-2 ปี เช่น สอนให้เด็กเก็บของ กินอาหารเอง ซึ่งอาจจะเลอะเทอะบ้างแต่ต้องปล่อยให้ หรือ อาจจะฝึกให้เด็กช่วยงานบ้านเล็กๆ น้อยๆ เช่น ช่วยเก็บจาน เช็ดโต๊ะ กวาดบ้าน

การกระตุ้นสมองซีกขวาและสมองซีกซ้าย การกระตุ้นสมองซีกขวาทำได้ด้วยการฝึกเพิ่มจินตนาการ เช่น การเล่นเกมต่างๆ เล่นบทบาทสมมติ เล่นสร้างบ้านแต่งตัวตุ๊กตา ต่อตัวรถยนต์ หรือทำของเล่นเอง เช่น ก้านกล้วย กะลามะพร้าว วาดภาพ ระบายสีตามจินตนาการ และควรเพิ่มสาระการเรียนรู้ให้กับสมองซีกซ้าย เมื่ออายุ 9-12 ปี แต่ก็ไม่ควรมากเกินไป และต้องมีกระบวนการกระตุ้นสมองทั้งสองด้านอย่างสม่ำเสมอ สำหรับสมองซีกขวาเป็นส่วนจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้มากในช่วงวัย 4-7 ปี ส่วนสมองซีกซ้ายเป็นส่วนของการคิดที่เป็นเหตุผล จะพัฒนาในช่วงวัย 9-12 ปี และสมองทั้งสองด้านจะเจริญเติบโตเต็มที่เมื่อเด็กอายุ 11-13 ปี

การกระตุ้นด้วยศิลปะและดนตรี การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็กปฐมวัยควรจัดอย่างหลากหลาย และเน้นการลงมือปฏิบัติผ่านประสบการณ์ตรง โดยเฉพาะให้แก่เด็กในวัยนี้ หากได้รับการกระตุ้นสมองผ่านศิลปะและดนตรีแล้ว จะทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ สมาธิ การคิดแก้ปัญหา เรียนภาษาได้ดีขึ้น เพราะสมองจะตื่นตัว เรียนรู้และจดจำได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงมีการพัฒนาทางสังคม มีทัศนคติที่ดีต่อโลก เพราะการร้องเพลง เล่นดนตรีหรือศิลปะนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้สมองได้หลั่งสารแห่งความสุขออกมา ทำให้สนุกสนานและมีความสุข นอกจากนี้การขับร้องเพลง เล่นดนตรีหรือศิลปะยังสามารถทำให้ความสามารถทางสติปัญญาหรือไอคิวของเด็กเพิ่มขึ้นได้รวมทั้งการเรียนรู้ทางคณิตศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์

การกระตุ้นผ่านสิ่งแวดล้อม
รอบตัว ด้วยการให้เด็กได้เรียนรู้สิ่ง
ต่างๆ ที่ทำให้เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตจาก
สิ่งแวดล้อมที่ตีรอบตัว เช่น บรรยากาศ
ที่ดีในครอบครัว การเรียนที่สนุกสนาน
ได้ลงมือทำลงมือปฏิบัติจากการใช้สื่อ
ของเล่น วัสดุอุปกรณ์รอบตัว การสำรวจ
ทดลอง การทำกิจกรรมกับเพื่อนวัย
เดียวกัน เพื่อนต่างวัย ผู้ใหญ่ มีการ
ย้ายสถานที่ทำกิจกรรมทั้งในห้องเรียน
นอกห้องเรียน หรือแหล่งเรียนรู้ใกล้ๆ
ภายนอกสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย
จะทำให้สิ่งแวดล้อมมีความน่าสนใจสำหรับ
เด็ก หากสิ่งแวดล้อมที่น่าเบื่อจะมีผล
ต่อสมอง คือ จะทำให้เปลือกสมอง
(Cortex) บางลง แต่เราก็ยังสามารถที่
จะฟื้นฟูให้เปลือกสมองหนาขึ้นได้ถ้ามี
สิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์และหลากหลาย

2) วิธีการเตรียมความพร้อมทางสมอง

การพัฒนาให้เด็กปฐมวัยมีความตื่นตัวพร้อมรับการเรียนรู้ ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1

การตื่นน้ำ ควรให้เด็กตื่นน้ำบริสุทธิ์ วันละ 6-8 แก้ว เพราะถ้าร่างกายได้รับอย่างเพียงพอจะทำให้เซลล์สมองทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2

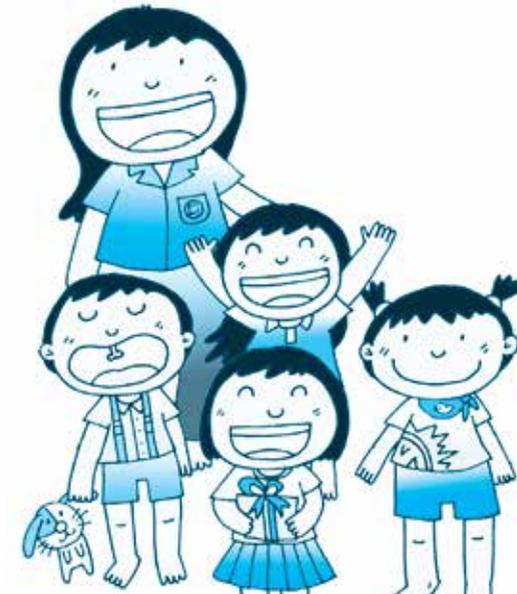
การรับประทานอาหาร ควรให้เด็กรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ครบทุกมื้อ ปริมาณสารอาหารเพียงพอซึ่งถูกต้องตามหลักโภชนาการ เพราะอาหารจะทำให้เซลล์ประสาท เซลล์สมองเจริญเติบโต ส่งผลให้ความจำดีและเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

3

การหายใจ ควรฝึกให้เด็กมีการหายใจให้ลึกๆ ช้าๆ และมีจังหวะที่แน่นอน เพราะสมองต้องการออกซิเจน และออกซิเจนช่วยให้กระบวนการคิดดี ซึ่งถ้ามีการหายใจที่ถูกต้องจะช่วยให้เกิดสมาธิ สมองปลอดโปร่ง เรียนรู้และจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้ดี

4

การฟังเพลง ดนตรี ควรให้เด็กได้มีโอกาสฟังเพลง จะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และกระตุ้นการทำงานของสมองทั้งสองซีกให้สอดคล้องกันทั้งระบบ การฟังเพลงที่มีคุณภาพทำให้สมองผลิต **Alpha Waves** และ **Theta Waves** ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วและเกิดความคิดสร้างสรรค์ขั้นสูง

5

การคลายความเครียด ควรจัดโอกาส และเวลาให้เด็กผ่อนคลาย เนื่องจาก ความเครียดเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ ดังนั้นควรหาเวลาพักผ่อน ออกกำลังกาย จัดลำดับความสำคัญของงาน การหัวเราะ ยิ้ม ทำให้จิตใจเบิกบาน ไม่เครียดและส่งผลต่อการเกิด ความภาคภูมิใจในตนเอง

6

การบริหารสมอง การบริหารสมองเป็น ระบบการเคลื่อนไหวร่างกาย ที่จะช่วยให้สมองทำงานอย่างดี เป็นการเชื่อมโยง ระหว่างการเคลื่อนไหวร่างกายกับการ ทำงานของสมองและเชื่อมโยงระหว่าง การเคลื่อนไหวร่างกายและการทำงาน ระหว่างสมองทั้งสองซีก โดยมีการ บริหารสมองผ้าทั้งในส่วนของการทำงาน ของสมองทั้งสองซีกทำงานประสาน สัมพันธ์กันและการทำงานแยกส่วนกัน เพื่อให้ประสิทธิภาพของการทำงานของ สมองเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

99

การสร้างสิ่งแวดล้อมที่พร้อม
 พร้อมในการกระตุ้นสมองของเด็ก
 และเทคนิควิธีการเตรียมความพร้อม
 ทางสมองของเด็ก เป็นการส่งเสริม
 พัฒนาการสมองตามวัยที่สามารถส่งผล
 ต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก
 ปฐมวัยที่พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูปฐมวัย
 ผู้ดูแลเด็กควรได้นำไปปฏิบัติต่อเด็ก ให้
 เด็กเกิดการพัฒนาและการเรียนรู้ได้เต็ม
 ตามศักยภาพ

66

5

คำแนะนำเพื่อดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้
เกิดพัฒนาการตามวัย

5.1 แนวทางการดูแลและเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ให้เกิดพัฒนาการตามวัย

ปฐมวัยเป็นช่วงที่พัฒนาการด้านสมองและการเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็ว พื้นฐานสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูโดยพ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องเริ่มสร้างความผูกพันให้เกิดขึ้นกับเด็กและครอบครัว

พัฒนาการของเด็กปฐมวัย มีลักษณะเฉพาะและเปลี่ยนแปลงตามช่วงอายุ พัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ภาษา จริยธรรม และความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์กัน โดยสิ่งที่เด็กแสดงออกและสิ่งที่เด็กต้องการการพัฒนาดังต่อไปนี้

อายุเด็ก	แนวทางการอบรมเลี้ยงดูเด็ก
<p>เด็กแรกเกิดจนถึง 1 สัปดาห์</p> 	<p>เล่น: หาของให้ทารกพัฒนาประสาทสัมผัส ดู ได้ยิน สัมผัสและเคลื่อนไหวแขนและขาอย่างอิสระ กล่อม ลูบไล้ และกอดเด็กอย่างนุ่มนวล การสัมผัสกันแบบเนื้อแนบเนื้อเป็นสิ่งดี</p> <p>สื่อสาร: แม้แต่ทารกแรกเกิดก็สามารถมองเห็นใบหน้าและได้ยินเสียงของคุณ มองตาและพูดคุยกับทารกโดยเฉพาะขณะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่</p>
<p>1 สัปดาห์จนถึง 6 เดือน</p> 	<p>เล่น: หาของให้ทารกพัฒนาประสาทสัมผัส ดู ได้ยิน รู้สึก ให้เด็กเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระและสัมผัสอย่างนุ่มนวล ค่อยๆ ขยับสิ่งที่มีสีสันให้เด็กดูและยึดแขนเอื้อม ตัวอย่างของเล่น: ของเล่นประเภทเขย่าแล้วมีเสียง ห่วงใหญ่ที่ร้อยในเชือก</p> <p>สื่อสาร: ยิ้ม หัวเราะและพูดคุยกับเด็ก สนทนาไปเรื่อยๆ โดยการเลียนเสียงหรือท่าทางของเด็ก</p>
<p>6 เดือนจนถึง 9 เดือน</p> 	<p>เล่น: ให้ของใช้ในครัวเรือนที่สะอาด ปลอดภัยให้เด็กจับถือ ติกระทบจนเกิดเสียงดังและปล่อยให้ร่วง ตัวอย่างของเล่น: ภาชนะที่มีฝาปิด หม้อโลหะ และช้อน</p> <p>สื่อสาร: ตอบสนองต่อเสียงและความสนใจของเด็ก เรียกชื่อเด็ก และดูเด็กตอบสนอง</p>
<p>9 เดือนจนถึง 12 เดือน</p> 	<p>เล่น: ช้อนของเล่นโปรดของเด็กไว้ใต้ผ้าหรือในกล่อง สังเกตดูว่าเด็กสามารถหาได้ไหม เล่นจะเอ่ ตัวอย่างของเล่น: ตุ๊กตาที่มีใบหน้า</p> <p>สื่อสาร: บอกเด็กถึงชื่อของคนและสิ่งต่างๆ แสดงให้เด็กรู้วิธีที่จะบอกสิ่งต่างๆ ด้วยมือ เช่น โบกมือบ้ายบาย</p>
<p>12 เดือนจนถึง 2 ปี</p> 	<p>เล่น: ให้เด็กวางตั้งสิ่งต่างๆ ซ้อนกัน และให้เก็บสิ่งต่าง ๆ ในภาชนะและเอาออกมา ตัวอย่างของเล่น: วัตถุที่สามารถวางซ้อนกันและวางได้อย่างเป็นระเบียบ ภาชนะ และไม้หนีบผ้า</p> <p>สื่อสาร: ถามคำถามง่ายๆ กับลูก ตอบสนองต่อความพยายามที่จะพูดของลูกแสดงและพูดคุยเกี่ยวกับธรรมชาติ รูปภาพ และสิ่งต่าง ๆ รอบตัว</p>

อายุเด็ก	แนวทางการอบรมเลี้ยงดูเด็ก
<p>2 ปีจนถึง 3 ปี</p> 	<p>เล่น: ช่วยเด็กนับ เรียกชื่อ และเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ ทำของเล่นที่ง่าย ๆ ให้เด็ก ตัวอย่างของเล่น: วัตถุที่มีสีสันและรูปร่างต่างๆ เพื่อให้แยกประเภทและติดเข้าด้วยกัน กระดานดำ เกมการศึกษาและหนังสือที่มีรูปภาพ</p> <p>สื่อสาร: กระตุ้นให้เด็กพูดและตอบคำถามของเด็ก สอนเรื่องราวต่างๆ เพลง และเกมให้เด็ก พูดคุยเกี่ยวกับรูปภาพหรือหนังสือ</p>
<p>3 ปี จนถึง 5 ปี</p> 	<p>เล่น: การเล่นเกมของเด็กควรได้รับอิสระมากขึ้น ระยะเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ ยาวนานขึ้น พ่อแม่ สามารถสนับสนุนให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆ กับวัตถุสิ่งของเล่นกับเพื่อนเด็กวัยเดียวกัน ต่างวัย รวมถึงผู้ใหญ่ด้วยการเล่นของเด็กวัยนี้ ไม่ควรเน้นการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ และมัดเล็กเท่านั้น แต่ควรเพิ่มการประสาทสัมผัสต่างๆ เป็นการนำในการเคลื่อนไหว ตัวอย่างของเล่น: ของจริง วัสดุธรรมชาติ ของใกล้ตัว เครื่องใช้ในบ้าน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและปลอดภัย</p> <p>สื่อสาร: พ่อแม่สามารถพัฒนาทักษะทางภาษาโดยการอ่านนิทานและร้องเพลงให้เด็กฟัง ให้โอกาสเด็กได้ทดลองการเขียนและการอ่านเบื้องต้น สร้างสิ่งแวดล้อมที่พร้อมไปด้วยการอ่านและการเขียน เช่น มีหนังสือสำหรับเด็กมีป้ายสัญลักษณ์ที่มีรูปและคำให้เด็กได้มีโอกาสได้เห็นตามที่ต่างๆ ในบ้าน กระตุ้นให้เด็กได้มีโอกาสพูดถามคำถาม ตอบแสดงความคิดเห็นจากเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน หรือเล่าให้ผู้ใหญ่ฟังจากเรื่องเล่า หรือนิทาน</p> <p>อารมณ์: พ่อแม่ควรแนะนำถึงความรู้สึกของอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็ก ให้เด็กรู้จักอารมณ์ต่างๆ เช่น โกรธ ตีใจ เสียใจ เพื่อให้เด็กรับรู้และสามารถหาทางออกของอารมณ์ของตนเองได้อย่างสร้างสรรค์ การที่พ่อแม่ตอบสนองต่ออารมณ์ ความรู้สึกของเด็กอย่างสม่ำเสมอ ด้วยเหตุและผลจะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกมั่นคงทางอารมณ์</p> <p>สังคม: เด็กควรได้เรียนรู้ที่จะร่วมมือในการแบ่งปันสิ่งของ และช่วยเหลือกิจวัตรในบ้านอย่างเหมาะสมตามวัย ส่งเสริมให้เด็กกล้าที่จะร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ไม่จะเป็นผู้ใหญ่ หรือเด็กวัยเดียวกัน การเปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นกับเด็กที่อายุมากกว่าจะทำให้สามารถเรียนรู้การปรับตัวและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้</p>

การสนับสนุนให้เด็กสำรวจและเล่นกับผู้คนและสิ่งรอบตัวที่ปลอดภัย จะช่วยให้เด็กเรียนรู้ และมีพัฒนาการรอบด้านอย่างสมดุล ทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

- เด็กชอบเล่นเพราะรู้สึกสนุก ในขณะที่เดียวกันการเล่นช่วยให้เด็กมีประสบการณ์เรียนรู้ ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น และพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง เด็กเรียนรู้โดยพยายามทำสิ่งต่างๆ ฝึกการสังเกตเปรียบเทียบ การตั้งคำถาม และการทำสิ่งที่แปลกใหม่ ทำทาย การเล่นเป็นส่วนสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งเด็กทำโดยสมัครใจที่ช่วยพัฒนาทักษะด้านภาษา ความคิด การวางแผน การจัดการ การตัดสินใจของเด็ก และฝึกการแก้ปัญหา การเล่นและการกระตุ้นให้เด็กมีการตอบสนอง เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการ และเด็กที่เจ็บป่วย

- เด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายต้องการโอกาสเหมือนกันในการเล่นและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายในครอบครัว การเล่นกับพ่อบ่อยๆ ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงระหว่างพ่อกับลูก ทั้งยังช่วยให้เด็กเรียนรู้บทบาทและลักษณะที่แตกต่างระหว่างพ่อกับแม่
- ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดควรช่วยให้เด็กทำในสิ่งที่เริ่มจากง่ายไปหายากตามลำดับตามกำลังของเด็ก โดยพูดกับเด็กอย่างชัดเจน จัดหาสิ่งที่ปลอดภัยให้เด็กเล่น ทั้งนี้ผู้ใหญ่ควรติดตามดูแลการเล่นของเด็กอย่างใกล้ชิด จะได้เล่นกับเด็กอย่างเหมาะสม อาจจะแนะนำวิธีใหม่ๆ ให้โดยไม่ออกคำสั่งให้เด็กทำตามหรือทำแทนเด็กไปเสียทั้งหมด

- เมื่อเด็กเล็กๆ ยืนยันที่จะทำอะไรเองโดยไม่ต้องต้องการความช่วยเหลือ ผู้ใหญ่จะต้องอดทนคอยดูให้เด็กทำเองตราบเท่าที่เด็กมีความปลอดภัย เด็กจะเรียนรู้ได้ดีจากการกระทำด้วยตนเองจนประสบความสำเร็จ ความภูมิใจที่เกิดจากความสำเร็จหรือแก้ปัญหาด้วยตนเอง ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและทำให้มีกำลังใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค นับว่าเป็นผลดีอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของเด็ก พ่อแม่ควรสนับสนุนชี้แนะให้ลูกหัดช่วยเหลือตนเองในการเล่นและการทำกิจวัตรประจำวัน โดยให้ร่วมกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัวและชุมชนตามกำลังความสามารถของเด็ก

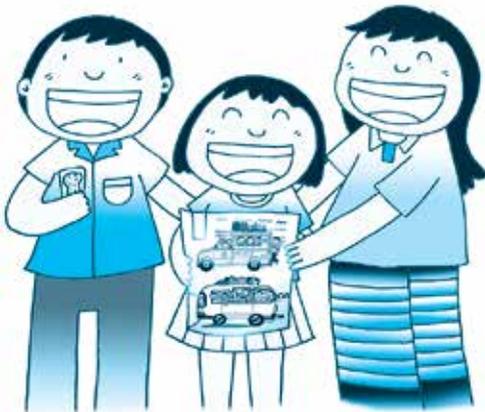

- เด็กทุกคนต้องการเล่นสิ่งของที่หลากหลายและที่ทำได้ง่ายเหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็ก อาจเป็นของเล่นที่หาได้จากธรรมชาติและของใช้ในบ้าน ได้แก่ น้ำ ทราย ดิน ก้อนหิน กล้องกระดาษ ช้อน ไม้บล็อกรูปทรงต่างๆ หม้อ ฝาหม้อ ชาม ซ้อน เป็นต้น เป็นสิ่งของที่เด็กเล่นได้ดีพอเท่ากับของเล่นที่ต้องไปซื้อหามา
- เด็กมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปตลอดเวลาตามระดับพัฒนาการ และเด็กจะมีความสามารถใหม่ๆ เกิดขึ้นเสมอ ผู้เลี้ยงดูจึงควรติดตามการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพื่อจะได้มีความเข้าใจและตอบสนองต่อเด็กได้ถูกจังหวะ เป็นการเสริมสร้างให้เด็กมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าได้ดียิ่งขึ้น

- พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูหลักควรทราบ ว่า พฤติกรรมใดเป็นสัญญาณเตือนภัยถึงพัฒนาการที่ล่าช้าหรือผิดปกติ จะได้รับตรวจพบปัญหาและแก้ไขอย่างทัน่วงที
- พ่อ แม่และผู้เลี้ยงดู จำเป็นต้องศึกษา พฤติกรรมพัฒนาการปกติตามวัย จะได้ว่า เด็กปกติอายุใด ควรมีความสามารถอย่างไร ซึ่งดูได้จากสมุดบันทึกสุขภาพ
- จะได้ติดตามแผนระวางพัฒนาการของลูกหลาน หากสงสัยว่าเด็กมีพัฒนาการที่ไม่เหมาะสม จะได้รับไปปรึกษาแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อตรวจวินิจฉัยและบำบัดรักษาอย่างทัน่วงที ตลอดจนขอรับคำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือ และจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ ให้แก่เด็กที่เจ็บป่วยหรือเด็กพิการ

โดยทั่วไปเด็กจะพัฒนาความสามารถ
ด้านต่างๆ เพิ่มขึ้นตามวัยเป็นลำดับ
ขั้นตอนที่ใกล้เคียงกัน เด็กแต่ละคนจะ
พัฒนาเร็วช้าตามจังหวะของตนเอง
และโอกาสในการเรียนรู้ ทั้งด้านการ
เคลื่อนไหว ด้านสติปัญญา การใช้
ภาษา การช่วยตัวเอง การสร้างความ
สัมพันธ์กับคนอื่น และการแสดงอารมณ์
พฤติกรรมพัฒนาการเป็นขั้นตอนที่
เหมาะสมกับวัย มีความสำคัญ เพราะ
สะท้อนถึงการเติบโตและการทำงานของ
สมอง สุขภาพทั่วไปของเด็ก และสภาพ
แวดล้อมของเด็กที่เป็นไปตามปกติ

- พ่อแม่ควรสังเกตการตอบสนองของเด็ก
ต่อสิ่งเร้าต่างๆ หากสงสัยว่า เด็กมีปัญหา
พัฒนาการ

- ผิดปกติ หรือผิดแผกไปกว่าเด็กคนอื่น
ในวัยเดียวกัน พ่อแม่ควรคอยสังเกต
ดูแลเด็กใกล้ชิดมากขึ้น พุดคุยหาของ
มาเล่นด้วย นวดสัมผัสตัวเด็กอย่างอ่อนโยน
ให้เวลาฝึกระยะหนึ่ง ประมาณ 1-2 เดือน
หากเด็กยังไม่ตอบสนองตามปกติ
แสดงว่าเด็กอาจมีปัญหาเกี่ยวกับ
สุขภาพ อวัยวะรับสัมผัส เช่น ตา
หรือหู การทำงานของสมองบกพร่อง
หรือวิธีเลี้ยงดูและประสบการณ์เรียนรู้
ไม่เหมาะสมและอื่นๆ จึงมีพฤติกรรม
พัฒนาการที่ล่าช้าผิดปกติ การรักษา
แต่เนิ่นๆ จะช่วยเด็กได้ดีกว่า พ่อแม่จึง
ไม่ควรนิ่งนอนใจ แต่ควรปรึกษาแพทย์
หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

- เด็กที่ไม่มีความสุขหรือประสบกับปัญหาทางจิตใจ อาจแสดงออกโดยมีอาการไม่เป็นมิตร เกียจคร้าน เด็กที่ไม่ช่วยเหลือใคร ดื้อดึง ร้องไห้บ่อยๆ แสดงพฤติกรรมรุนแรงก้าวร้าว แยกตัว ซึมเศร้า เหนงาหงอยแทนที่จะไปเล่นกับเพื่อน หรือไม่สนใจในการร่วมทำกิจกรรมที่เคยชอบทำมาก่อน เบื่ออาหาร หรือมีอาการนอนไม่หลับร่วมด้วย พ่อแม่ควรจะสนใจ ใต้ถามความเป็นอยู่และความรู้สึกของเด็กและปรึกษาหารือร่วมกับครูหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ถ้าเด็กมีปัญหาทางจิตใจหรือถูกกระทำรุนแรง ควรจะได้รับความช่วยเหลือและการปรึกษาแนะแนวเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อน

5.3 การให้คำแนะนำพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูเพื่อดูแล และเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการตามวัย

พัฒนาการของเด็กปฐมวัย มีลักษณะเฉพาะและเปลี่ยนแปลงตามช่วงอายุ พัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์กัน โดยสิ่งที่เด็กแสดงออกและสิ่งที่เด็กต้องการการพัฒนา (World Bank, 2015) ดังต่อไปนี้

ช่วงอายุ	สิ่งที่เด็กแสดงออก	สิ่งที่เด็กต้องการ
แรกเกิด ถึง สาม เดือน	เด็กจะเริ่มยิ้ม มองตามคนและวัตถุ ชอบที่จะมองหน้า สนใจสีสว่าง ไชวควัว และเริ่มใช้มือและเท้า ยกศีรษะ และหมุนตามเสียง และร้องไห้ แต่จะหยุดเมื่อได้รับการโอบกอด	เด็กวัยนี้ต้องการการปกป้องจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตราย การมีภาวะโภชนาการที่ดี และสุขภาพ (ภูมิคุ้มกัน ช่องปาก ความสะอาด) มีการใช้กล้ามเนื้อและการกระตุ้นประสาทสัมผัส มีการกระตุ้นทางภาษาที่เหมาะสม มีการตอบสนองและการไวต่อความรู้สึกของพ่อแม่
เด็กอายุ 4-6 เดือน	เด็กยิ้มบ่อยขึ้นชอบผู้ปกครองหรือเด็กที่โตกว่า ทำพฤติกรรมซ้ำๆ กับผลที่ได้ รับความสนใจ ฟังอย่างตั้งใจ ตอบสนอง การพูด หัวเราะส่งเสียงในลำคอ เลียนแบบเสียง สำรวจสิ่งต่าง ๆ ด้วยมือและเท้า ใส่วัตถุในปาก นั่งเมื่อมีพนัก กลิ้ง กระแทก กระโดด หยิบวัตถุโดยใช้นิ้วและยังไม่ใช้นิ้วโป้ง	เด็กวัยนี้ต้องการการปกป้องจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตราย การมีภาวะโภชนาการที่ดี และสุขภาพ (ภูมิคุ้มกัน ช่องปาก ความสะอาด) มีการใช้กล้ามเนื้อและการกระตุ้นประสาทสัมผัส การกระตุ้นทางภาษาที่เหมาะสม มีการตอบสนองและการไวต่อความรู้สึกของพ่อแม่
เด็กอายุ 7 - 12 เดือน	เด็กจำเหตุการณ์ง่าย รู้จักตนเอง ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ทำเสียงที่คุ้นเคย เข้าใจชื่อของตนเอง คำง่าย ๆ บอกความหมายของคำครั้งแรก สำรวจ ทำเสียงดัง เขย่าวัตถุ ใส่วัตถุในกล่อง นั่งตามลำพัง คลาน ลูก ยืน ยืน อาย และเกรงกลัวคนแปลกหน้า	เด็กวัยนี้ต้องการการปกป้องจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตราย การมีภาวะโภชนาการที่ดี และ สุขภาพ (ภูมิคุ้มกัน ช่องปาก ความสะอาด) มีการใช้กล้ามเนื้อและการกระตุ้นประสาทสัมผัส การกระตุ้นทางภาษาที่เหมาะสม มีการตอบสนองและการไวต่อความรู้สึกของพ่อแม่

ช่วงอายุ	สิ่งที่เด็กแสดงออก	สิ่งที่เด็กต้องการ
เด็กอายุ 1 - 2 ปี	เด็กเลียนแบบการกระทำของผู้ใหญ่ พุดและการเข้าใจคำและแนวคิด สนุกสนานกับเรื่องราวและทดลองกับวัตถุ เดินอย่างต่อเนื่อง ปีนบันได วิ่ง เล่นอิสระ ชอบบุคคลที่คุ้นเคยมากกว่า รับรู้ว่าวัตถุมีอยู่ พัฒนามิตรภาพ แก้ปัญหา ภาคภูมิใจเมื่อประสบความสำเร็จ ชอบช่วยงาน เริ่มเล่นสมมติ	เด็กวัยนี้มีความต้องการเพิ่มเติมจากปีแรก เด็กช่วงนี้ต้องการการสนับสนุนด้านการเคลื่อนไหว ภาษา ทักษะการคิด การพัฒนาความเป็นอิสระ การเรียนรู้การควบคุมตนเอง การให้โอกาสในการเล่นและการสำรวจ การเล่นกับเด็กอื่น ๆ การดูแลสุขภาพโดยการถ่ายพยาธิ
เด็กอายุ 2 - 3 ปี ครึ่ง	เด็กสนุกสนานกับการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ เรียนรู้ภาษาอย่างรวดเร็ว ชอบเคลื่อนไหวที่ควบคุมมือและนิ้วได้ หงุดหงิดง่าย ทำสิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระ แต่ยังคงพึ่งพา กระทำโดยปราศจากฉากที่คุ้นเคย	เด็กวัยนี้มีความต้องการเพิ่มเติมจากสองปีแรก เด็กช่วงนี้ต้องการการสนับสนุนด้านการสร้างทางเลือก มีส่วนร่วมในการเล่นบทบาทสมมติ อ่านหนังสือที่ซับซ้อน ร้องเพลงที่ชอบ ต่อภาพต่างๆ
เด็กอายุ 3 ปีครึ่ง - 5 ปี	เด็กมีช่วงความสนใจที่ยาวนานขึ้น กระทำสิ่งที่เขลาและอึกทึก อาจจะใช้ภาษาที่สร้างความตกใจ พุดมากขึ้น ถามคำถาม ต้องการเหมือนผู้ใหญ่ รักษาโครงงานศิลปะ ทดสอบทักษะทางกาย และอดทน ร่วมรู้สึกในการเล่น ชอบเล่นกับเพื่อน ไม่ชอบการสูญเสีย แบ่งและแลกเปลี่ยนในบางครั้ง	เด็กวัยนี้มีความต้องการเพิ่มเติม และการสนับสนุนด้านการพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก พัฒนาทักษะทางภาษา อ่านและร้องเพลง เรียนรู้ที่จะร่วมมือในการช่วยเหลือและแบ่งปัน การทดลองกับการเขียนและการอ่านเบื้องต้น
เด็กอายุ 5 - 8 ปี	เด็กเติบโตที่จะรู้จักเกี่ยวกับบุคคล และวิถีการทำงานกับโลก แสดงความสนใจเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับตัวเลข ตัวหนังสือ การอ่านและการเขียน และมีความสนใจมากขึ้นในผลงานสุดท้าย มีความมั่นใจมากขึ้นในทักษะทางกาย ใช้คำพูดอธิบายความรู้สึก และการปรับอารมณ์ ชอบกิจกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง ชอบที่จะออกไปข้างนอก เล่นร่วมมือ	เด็กต้องการพัฒนาการคิดคำนวณ และการอ่าน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ปฏิบัติงานเป็นทีม พัฒนาความรู้สึกของสมรรถนะส่วนบุคคล ปฏิบัติในการถามและการสังเกต ต้องการทักษะชีวิตขั้นพื้นฐาน เข้ารับการศึกษาระดับพื้นฐาน

6

การสร้างวินัยเชิงบวกในเด็กปฐมวัย

6.1 ทำไมจึงไม่ควรใช้การลงโทษโดยใช้ความรุนแรง

ความรุนแรงเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน ความรุนแรงเกิดขึ้นในครอบครัว ชุมชน สังคม มีผลต่อเด็กเมื่อเด็กเติบโตเด็กจะซึมซับ รับรู้ พฤติกรรมความรู้สึกที่รับรู้ติดตัวไปจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะผ่านทางกาย วาจา การใช้คำพูด การแสดงออกของพ่อแม่มีผลต่อเด็ก เช่น ความรุนแรงทางวาจา เด็กเห็น ได้ยิน เช่นพูดคำหยาบ พูดเสียดสีพูดนินทาว่าร้ายเด็กจะเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมจนเกิดความเคยชินติดเป็นนิสัยผู้ใหญ่ควรหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอันจะส่งผลกับเด็ก

สถิติจากสำนักบริหารการ
สาธารณสุข ที่ให้บริการศูนย์พึ่งได้สำหรับ
เด็กและสตรี สะท้อนว่าในปี 2559
มีจำนวนเด็กที่ได้รับการกระทำรุนแรงรวม
9,848 ราย โดยเป็นเด็กช่วงอายุ 0-6 ปี
จำนวน 853 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 8.7
โดยรูปแบบความรุนแรง (สำหรับเด็กทุก
ช่วงกลุ่มอายุ) รวมถึง ความรุนแรงทางกาย
ทางเพศ ทางจิตใจ การละเลยทอด
ทิ้ง และการแสวงหาประโยชน์ โดยผู้
กระทำ ความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นบุคคล
ที่เด็กรู้จัก

ทั้งนี้ จากการสำรวจสถานการณ์
เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2558-
2559 พบว่า มีเด็กอายุ 1-14 ปี ถึง
75.2% ที่เคยได้รับการอบรมโดยการใช่
ความรุนแรงต่อร่างกายหรือจิตใจ โดยมี
เด็กมากกว่าครึ่ง หรือประมาณ 55.9%
ที่เคยได้รับการอบรมโดยการทำร้าย
ร่างกายโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองของ
เด็กในช่วงอายุ 3-9 ปีที่มีแนวโน้มถูกใช้
ความรุนแรงเพื่อสร้างวินัยสูงกว่าเด็กใน
ช่วงอายุอื่น

การอบรมโดยการใช่ความรุนแรง
นั้นเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องของผู้ใหญ่

66

“ฉันก็เคยโดนตีมาแล้ว และก็ไม่เห็นจะมีผลร้ายตรงไหน”

“ฉันลองใช้วิธีอื่นหมดทุกอย่างแล้วไม่ได้ผล!”

หรือ “เด็กควอนหาเรื่องให้โดนตีเอง!”

“การตีได้ผลดีที่สุด วิธีอื่นๆ ไม่มีประสิทธิภาพ”

“การตีทำให้เด็กเป็นคนว่านอนสอนง่าย”

“ฉันใช้การตีเป็นวิธีสุดท้ายเท่านั้น เพราะไม่มีทางเลือกอื่นจริงๆ”

“การเขียนตีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของเรา”

99

การอบรมโดยวิธีการรุนแรง (Violent discipline)

75.2% ของเด็กอายุ 1-14 ปี ถูกลงโทษโดยการทำร้ายจิตใจหรือร่างกาย (รุนแรง) ในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา (มี 4.2% โดนลงโทษด้วยวิธีรุนแรงมาก)

*ภาคเหนือ และ ค.อ. เชียงเหนือ สูงที่สุด และ กรุงเทพฯ ต่ำที่สุดที่ (68.5%) ในทุกช่วงอายุ 80% ของเด็กอายุ 3-4 ปี ถูกลงโทษโดยการทำร้ายจิตใจหรือร่างกาย โดยเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ปกครองตอบว่าการทำโทษเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสร้างวินัย

วิธีการปลูกฝังวินัยสำหรับเด็กอายุ 1-14 ปี

8 ใน 10

(75.2%)

ถูกลงโทษทางร่างกาย
และจิตใจ

6 ใน 10

(61.5%)

ถูกลงโทษโดยการทำร้าย
จิตใจ

มากกว่าครึ่ง

(55.9%)

ถูกลงโทษโดยการทำร้าย
ร่างกาย

ไม่ต้องตี ...
ลูกก็ทำได้นะเธอ

การใช้ความรุนแรงในเด็กทั้งทางกาย ทางวาจา และทางเพศ เป็นสิ่งที่จะส่งผลกระทบต่อเด็กอย่างมาก สร้างความรู้สึกที่เป็นบาดแผลทั้งทางร่างกาย และทางจิตใจที่ส่งผลเสียต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ขาดความรู้สึกดีต่อตนเอง และผู้อื่น ขาดความไวใจในผู้อื่น ส่งผลต่อปัญหาทางพฤติกรรมและปัญหาทางอารมณ์ที่มีต่อการใช้ชีวิตของเด็กเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ในทางตรงกันข้าม การเลี้ยงดูเด็กด้วยความรักความเอาใจใส่ด้วยความมีเหตุผล ให้ความมั่นใจ ให้ความไวใจ ให้ความเข้าใจและให้ความเห็นใจ จะสร้างให้เด็กมีความเชื่อมั่น มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น จะทำให้เด็กมีความมั่นใจ มีความไว้วางใจกับสิ่งรอบตัว ส่งผลต่อพัฒนาการที่ดีและการประสบความสำเร็จในอนาคต ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้พ่อแม่หรือผู้ดูแลมีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ

6.2 ความหมายและลักษณะของวินัย เชิงบวก

วินัยเชิงบวก หมายถึง การรับรู้กฎ กติกา ระเบียบแบบแผนที่ควรปฏิบัติในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนอื่น ซึ่งมีทั้งการพัฒนาความเข้าใจในเหตุและผลที่เลือกในการตัดสินใจ การปฏิบัติได้อย่างที่ตัดสินใจ การยอมรับผลจากการตัดสินใจ และมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีภายในตนเอง

หลักการที่สำคัญแรกสุดของวินัยเชิงบวก คือ การปฏิบัติต่อเด็กโดยไม่ใช้ความรุนแรง ไม่ว่าจะในรูปแบบใดทั้งทางวาจา จิตใจ หรือ ทางการกระทำ แต่ไม่ได้หมายถึงการตามใจเด็กในทุกเรื่องหรือการไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์หรือแนวทางใดๆ ให้เด็กเลย อีกทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครองไม่ควรช่วยเหลือเด็กโดยทำทุกอย่างให้ ต้องหมั่นให้โอกาสให้เด็กช่วยเหลือตัวเอง สามารถทำกิจวัตรง่ายๆ ตามวัยของตนได้

การสร้างวินัยเชิงบวกเด็กปฐมวัย

เป็นการสอนและการฝึกฝนให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม ตามความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกาย ที่เด็กจำเป็นต้องเรียนรู้ พัฒนาการด้านอารมณ์ สังคมของเด็กเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้เด็ก รู้จักแก้ปัญหาอย่างชาญฉลาด มีประสิทธิภาพและสามารถนำประสบการณ์ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ตลอดชีวิต เป็นการพัฒนาอุปนิสัยที่พึงประสงค์ ไม่ใช่เป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปในแต่ละครั้งที่เกิดปัญหา เช่น ถ้าเด็กไม่เก็บข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัว หรือของเล่นเมื่อใช้เสร็จ หรือมัวแต่เล่นสนุก ไม่ทำสิ่งที่ควรทำตามเวลาที่สมควร แล้วลูกพ่อแม่ ผู้ปกครองดู ห้ามไม่ให้ทำพฤติกรรมดังกล่าว อาจทำให้เด็กหยุดพฤติกรรมได้ชั่วคราว แต่ถ้าพ่อแม่ ผู้ปกครองมีการสื่อสารทางบวกกับเด็ก มีความสัมพันธ์

ที่ดีกับเด็ก และมีการสร้างกติการ่วมกันกับเด็กไว้ก่อนว่าให้เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือใช้เสร็จซึ่งก็จะช่วยส่งเสริมให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสมมีนิสัยที่พึงประสงค์ การสร้างวินัยเชิงบวกจะส่งผลกระทบยาวช่วยให้เด็กทำในสิ่งที่ควรทำได้ แม้จนเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แต่การดูดำ บังคับให้ทำ หรือ ลงโทษด้วยความรุนแรง อาจช่วยให้เด็กทำเฉพาะครั้งที่ถูกลงโทษเท่านั้น ด้วยความหวาดกลัว แต่อาจไม่เข้าใจและไม่ยอมรับ ต่อไปก็ต้องดูดำหรือลงโทษซ้ำอยู่เรื่อยๆ เพราะเป็นการแก้ปัญหาระยะสั้นเฉพาะหน้าเท่านั้น การสร้างเสริมวินัยเชิงบวกยังเป็นการฝึกให้เด็กมีทักษะในการแก้ไขข้อขัดแย้งอย่างฉลาดโดยไม่ต้องใช้ความรุนแรงอีกด้วย

6.3 แนวทางการสร้างวินัยเชิงบวกในเด็ก ปฐมวัย

การสร้างวินัยเชิงบวกในเด็กปฐมวัย เป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีให้กับเด็กปฐมวัย วิธีการปฏิบัติต่อเด็ก ทั้งในการเป็นแบบอย่าง ให้การชี้แนะให้กำลังใจส่งเสริมสนับสนุน สร้างข้อตกลงร่วมกัน ใช้การอธิบายและให้เหตุผล จะทำให้เด็กมีแนวทางที่ชัดเจนในการสร้างวินัยเชิงบวกด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม

การเลี้ยงดู ไม่เหมือนกัน ผลลัพธ์ย่อม แตกต่างกันแน่นอน

การสร้างวินัยเชิงบวก คือ	การลงโทษ คือ
ให้ทางเลือกในเชิงบวกแก่เด็ก	บอกแต่ว่าจะไร้มิให้ทำ
ชื่นชมหรือให้รางวัล เมื่อกำพฤติกรรมที่พึงประสงค์	โกรธเกรี้ยว ต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์
พูดคุยด้วยเหตุผล และตกลงเกี่ยวกับกฎระเบียบ	ขู่หรือตีดลบบน เพื่อให้ทำตามกฎระเบียบ
ให้แนวทางปกติที่สมอบต้นเสมอปลาย เคารพศักดิ์ศรีและมองเด็กด้านบวก	ใช้การควบคุม ทำให้รู้สึกผิดหรือละอาย ไม่เคารพศักดิ์ศรีและมองเด็กด้านลบ
ปราศจากความรุนแรง ทั้งทางวาจา และการกระทำ	ก้าวร้าวรุนแรง ทั้งทางวาจา และการกระทำ
มีการให้ผลกระทบที่เป็นเหตุผลและเกี่ยวข้อง โดยตรงกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก	มีการให้ผลกระทบที่ไม่เป็นเหตุผลและ ไม่เกี่ยวข้อง กับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก
เข้าใจระดับความสามารถ ความจำเป็น สถานการณ์แวดล้อม และระดับพัฒนาการ เฉพาะตัวของเด็กแต่ละคน	ปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการ ของเด็ก ไม่คำนึงถึงสถานการณ์แวดล้อม ระดับความสามารถและความจำเป็นในชีวิตเด็ก
ปลูกฝังการมีวินัยในตัวเอง รับฟังและทำให้ดูเป็นตัวอย่าง	สอนให้ทำดีเฉพาะตอนที่อาจถูกจำได้ว่าทำผิด คอยจับผิดเรื่องเล็ๆ น้อยๆ อยู่ตลอดเวลา
ใช้การทำผิด เป็นโอกาสในการเรียนรู้	บังคับให้เด็กทำตามกฎระเบียบ เพียงเพราะ “พ่อแม่สั่งว่าอย่างนั้น”
จำกัดอยู่ที่พฤติกรรมของเด็ก	ตำหนิวิจารณ์ตัวเด็กมากกว่าพฤติกรรม

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับ
เด็กและการสร้างวินัยเชิงบวก เป็นพื้นฐาน
ที่ดีที่จะเป็นแนวทางให้เด็กได้เรียนรู้
เกี่ยวกับขอบเขตและพฤติกรรมที่เหมาะสม
การตอบสนองต่อพฤติกรรมของเด็ก
ในเชิงลบด้วยการตี การใช้ความรุนแรง
กับเด็ก หรือการลงโทษไม่ว่าจะเป็นทาง
กายทางวาจาหรือทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ไม่
ทำให้เกิดผลดีต่อเด็ก หรือการควบคุม
ตนเองของเด็กหรือการใช้วิธีการหยุด
พฤติกรรมด้านลบของลูก ด้วยการตี ดุว่า
หรือการชู้ด้วยคำพูด วิธีเหล่านี้ เป็นการ
หยุดพฤติกรรมแค่ชั่วคราวไม่สามารถ
สร้างให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้
และถือเป็นการปิดกั้น หรือยับยั้งนิสัยที่
จะสำรวจ และเรียนรู้ของเด็กอีกด้วย
สิ่งสำคัญในการปลูกฝังวินัยเชิงบวก
เช่นคำพูดของพ่อแม่ที่จะทำให้ลูกรู้จัก
อารมณ์ตัวเอง เช่น ลูกไม่รู้ว่าอารมณ์
หงุดหงิดนั้น เรียกว่าอะไร เด็กจึงจัดการ
ไม่เป็นการสื่อสารกับเด็กเชิงบวกจึงเป็น
ส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมการมีวินัย
เชิงบวกอย่างหนึ่ง

การสร้างวินัยเชิงบวกให้แก่เด็กปฐมวัย เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยระยะเวลา และวิธีการที่ชัดเจน มีความคงเส้นคงวา ในการปฏิบัติต่อเด็ก ซึ่งวิธีการต่าง ๆ ทั้งพ่อแม่ ครู ผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดูเด็กปฐมวัย สามารถพิจารณาตามสถานการณ์หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับเด็ก พร้อมทั้งเลือก ปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสม และเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนี้

- เพิกเฉยกับพฤติกรรมของเด็กที่ก่อให้เกิดความรำคาญ แต่ไม่เป็นอันตรายแก่เด็ก เช่น การร้องคร่ำครวญ พูดคำหยาบ ร้องตื่นอาละวาด ถ้าพ่อแม่ให้ความสนใจทุกครั้งที่ลูกคร่ำครวญหรืออาละวาด ก็จะกลายเป็นการส่งเสริมให้ลูกทำเช่นนั้นมากขึ้น
- งดสิทธิพิเศษบางอย่าง วิธีการนี้อาจช่วยลดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ของเด็กได้ โดยเลือกใช้เมื่อเด็กโตพอที่จะเข้าใจได้แล้ว เพื่อสอนให้ลูกรับผลจากการกระทำของตนเอง

- การหยุดพฤติกรรมไม่ดีของเด็กด้วยการให้หยุดทำกิจกรรม/ กิจวัตรที่ไม่ดี (Time out) เพื่อช่วยให้

เด็กอยู่ในความสงบ และช่วยเด็กให้ควบคุมอารมณ์และเรียนรู้ว่าพฤติกรรมที่ตนทำเป็นสิ่งที่ไม่ควร โดยพ่อแม่ผู้ปกครองควรดูเรื่องระยะเวลาที่เหมาะสม ผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายสำนักจะแนะนำว่าให้ทำตามอายุของเด็ก เช่น เด็ก 2 ขวบ อาจมีการหยุดพฤติกรรม 2 นาที เด็ก 3 ขวบ 3 นาที เพื่อให้เด็กได้นั่งเฉยอยู่ในมุมสงบ โดยไม่ควรใช้เวลาเกิน 5 นาที หลังจากเด็กสงบลงแล้ว ผู้ใหญ่ควรมีการพูดคุยถึงพฤติกรรมที่ไม่สมควรทำ แต่ไม่ควรซ้ำเติมเด็ก ทั้งนี้การที่ให้เด็กได้สงบลงจะเป็นการช่วยหยุดพฤติกรรมไม่เหมาะสมของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่เกิดจากการไม่สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้เช่นเดียวกัน

- การให้ผล ติดตามที่เป็นเหตุผลเช่น ถ้าลูกกริตร้องอาละวาดในห้างสรรพสินค้าหรือในที่สาธารณะ เพราะอยากได้ของเล่นให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดู พาเด็กกลับบ้าน โดยไม่ให้ของที่ต้องการ แต่วิธีนี้จะใช้ไม่ได้หากเด็กตกอยู่ในอันตราย เช่น เล่นไม้ขีดไฟหรือไฟแช็ก หรือ เดินออกไปบนถนนที่มีรถพลุกพล่าน

- **อย่าตีดสินบนกับเด็ก** มีผู้ปกครองเป็นจำนวนมาก มักตีดสินบนเด็กเพื่อจูงใจให้เด็กทำพฤติกรรมที่ตนต้องการ การหลอกล่อด้วยสินบนนั้นสามารถแก้ไขพฤติกรรมของเด็กได้เพียงชั่วคราว แต่จะส่งผลร้ายต่อเด็กในระยะยาว เพราะในใจเด็กจะเกิดการเรียนรู้ว่าต้องมีการแลกเปลี่ยน อีกทั้งเป็นการขัดขวางการพัฒนาโนธรรมและจริยธรรมในอนาคตของเด็กด้วย เนื่องจากเด็กจะเห็นว่าการตีดสินบนเป็นเรื่องธรรมดา และทำได้ ทั้งที่บางครั้งการตีดสินบนเป็นสิ่งที่พ่อแม่ผู้ปกครองทำโดยไม่ได้ตั้งใจ หรือเพียงต้องการตัดปัญหา

- เมื่อเด็กทะเลาะกัน หรือ ชกต่อยกัน ให้เข้าแทรกกลาง ถ้าทำได้ควรคุกเข่าลงเพื่อให้อยู่ในระดับสายตาของเด็ก ให้ถามแต่ละคนว่าปัญหาคืออะไร แล้วขอให้ทั้งสองฝ่ายช่วยกันหาวิธีแก้ไข ให้เด็กคิดถึงผลที่จะตามมา ช่วยให้เขาเลือกทางออกที่เหมาะสม ยุติธรรมและไม่ใช้ความรุนแรง ถ้าได้ผลดีก็ให้ยกย่องชมเชย ถ้าไม่ได้ผลก็ให้คิดหาทางอื่นๆ อีก และพยายามใหม่ถ้าเห็นได้ชัดว่าเด็กคนหนึ่งรังแกอีกคนหนึ่งให้พูดกับคนที่ถูกรังแกก่อน ให้โอกาสเขาพูดว่าต้องการอะไร และได้ระบายความรู้สึก พยายามอย่าให้คนที่รังแกได้รับความสนใจจากผู้ใหญ่มากกว่าคนที่ถูกรังแก ถ้าผู้รังแกทำความเสียหายให้เกิดขึ้นควรต้องให้เขารับผิดชอบกับการกระทำของตนเอง

จะเห็นได้ว่าการดูแลเด็กและ การสร้างวินัยเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ต้องอาศัยความรอบคอบและหนักแน่น โดยไม่ใช้วิธีการที่หยาบหรือง่าย เช่น ตะโกน ดุด่า หรือ เขียนตีตามอารมณ์เท่านั้น พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู หรือ ผู้ใหญ่ที่จะทำเช่นนี้ ได้จึงต้องใจเย็น และไม่ใช้อารมณ์ในการอบรมสั่งสอนเด็ก ทำตัวเป็นแบบอย่าง ให้เด็กเห็นตลอดเวลาว่าการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างให้เกียรติและเคารพในศักดิ์ศรี เป็นเรื่องสำคัญ และการแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงไม่ใช่ทางออกที่ดีหรือมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญทั้งพ่อและแม่ ผู้ปกครอง ครูหรือผู้ดูแลเด็ก ต้องร่วมมือร่วมใจใช้แนวทางเดียวกัน ไม่ขัดแย้งกันเอง เช่น คนหนึ่งตี คนหนึ่งปลอบคน หนึ่งพยายามสร้างวินัย ในขณะที่อีกคน ให้ท้ายเด็ก การปลูกฝังเจตคติและฝึกฝน ทักษะชีวิตเหล่านี้ จะมีคุณค่าต่อเด็ก จนเขาเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่และต้องไป มีความสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ในชีวิตต่อไป

6.4 บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูและผู้ดูแลเด็กในการสร้างวินัยเชิงบวกในเด็กปฐมวัย

ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ผู้เลี้ยงดูประกอบด้วย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ปู่ย่า ตายาย พี่น้อง สมาชิกในครอบครัว และสมาชิกของชุมชน ต่างมีบทบาทสำคัญต่อการเลี้ยงดู ซึ่งส่งผลกระทบต่ออนาคตของเด็ก ผ่านการให้เวลากับเด็ก และการใช้วิธีการที่เหมาะสมในการสร้างให้เด็กมีความผูกพันมั่นคงในจิตใจ ปลุกฝังให้เด็กรู้สึกมั่นใจในตนเอง การไว้ใจและเห็นใจผู้อื่น มีความอบอุ่นทางใจ และมีความรับผิดชอบ เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ประสบความสำเร็จในชีวิต มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติในอนาคต โดยการอบรมสั่งสอนเพื่อปลุกฝังคุณลักษณะนิสัยที่ดีแก่เด็กปฐมวัยนั้น จะต้องดำเนินการโดยไม่ใช่ความรุนแรง ผ่านการสร้างวินัยเชิงบวก

แนวทางการให้คำแนะนำเด็กและการ ตอบสนองต่อพฤติกรรมที่ดีของเด็ก

เด็กในช่วงปฐมวัยเป็นวัยที่
ต้องการการชี้แนะแนวทางในการแสดง
พฤติกรรมที่เหมาะสม ซึ่งในบางครั้งเด็ก
อาจแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ตาม
ความต้องการของผู้ใหญ่ ด้วยวัยของเด็ก
ที่ยังขาดประสบการณ์และความเข้าใจ
อย่างเหมาะสมในพฤติกรรมต่าง ๆ จึง
ควรมีแนวทางการให้คำแนะนำเด็กและ
การตอบสนองต่อพฤติกรรมที่ดีของเด็ก
ด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งการตอบสนอง
พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก ดังนี้

เป็นแบบอย่างในพฤติกรรมที่ดีที่เด็ก ต้องการ

ทารกหรือเด็กอยู่ในช่วงวัยที่สำคัญในการเรียนรู้ในพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เด็กจะคอยสังเกตพฤติกรรมและการเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู และผู้ใหญ่แวดล้อมเด็ก ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้ชายปฏิบัติต่อผู้หญิงไม่ดี เด็กก็จะเลียนแบบพฤติกรรมอย่างนั้น ถ้าผู้ใหญ่ไม่รังแกสัตว์และเมตตาสัตว์ เด็กก็จะแสดงพฤติกรรมเช่นกัน

กำหนดข้อจำกัดที่ชัดเจนหรือขอบเขตในการทำสิ่งต่าง ๆ และมีการแนะนำแนวทางพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยการอธิบายเหตุและผลที่เกิดจากการกระทำสิ่งต่างๆ พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูหลัก ครูปฐมวัย หรือผู้ดูแลเด็ก ควรใช้คำพูดที่ง่าย ๆ และทำทางในการสื่อสารที่เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัยของเด็ก เพื่อให้เกิดความเข้าใจอธิบายเหตุผลว่าเด็กควรทำหรือไม่ควรทำอะไร เช่น ไม่ควรกัดน้อง เพราะเขาจะบาดเจ็บและเสียใจ แล้วแม่จะโกรธ หนูจะไม่ได้เล่นกับน้องอีกพักใหญ่ ๆ หนูควรแสดงความรักต่อน้อง ดูแลและเล่นกับน้อง ทั้งน้อง ตัวหนู และแม่จะมีความสุข

ในกรณีที่เด็กไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ควรมีวิธีการทำให้เด็กทราบว่า ถ้าเด็กไม่ปฏิบัติตามที่ตกลงไว้หรือแสดงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์จะมีการงดเว้น การทำสิ่งที่เด็กชอบ เช่น เด็กไปเล่นที่ สนามเด็กเล่น ไม่ควรไปดึงผัก เด็ดหรือเหยียบทำลายผักที่ปลูกไว้ในสวนหากเด็ก ไม่ทำตามที่ตกลงจะงดเว้นการออกไปเล่นในสวน ให้เล่นจำกัดเฉพาะในห้องเรียนของเด็ก

มีความคงเส้นคงวากับเด็ก

เด็ก ๆ มักจะชอบทดสอบว่า สามารถไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด หรือ กติกาได้หรือไม่ เด็กอาจจะลองไม่ทำตามเพื่อดูว่าผู้ใหญ่จะอย่างไร ดังนั้น เมื่อมีการสร้างข้อตกลงหรือให้แนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมแล้ว ควรมีการปฏิบัติกับเด็กอย่างคงเส้นคงวา เพื่อให้เด็กเข้าใจว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ หากเด็กไม่ปฏิบัติตาม ควรมีการงดเว้น การทำในสิ่งที่เด็กชอบตามที่ได้ตกลงกันไว้

ชมเชยเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม

ผู้ใหญ่ควรให้ความสำคัญเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยการพูดหรือแสดงท่าทางให้เด็กเข้าใจว่าคุณชื่นชมที่เด็กทำแบบนั้น และที่สำคัญควรแสดงความชื่นชมเมื่อเด็กทำตามข้อตกลง ทั้งนี้การชมเชยเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมเหมาะสมต้องคงเส้นคงวาด้วย จึงจะทำให้เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งที่ผู้ใหญ่คาดหวังได้อย่างรวดเร็ว

เพิกเฉยกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

หลายครั้งที่เด็กแสดงพฤติกรรม ก่อวณเพื่อให้ผู้ใหญ่สนใจ ผู้ใหญ่จึงควร เพิกเฉยไม่แสดงความสนใจกับพฤติกรรม เหล่านั้น ในทางกลับกันควรให้ความสำคัญ และแสดงความสนใจอย่างชัดเจน ในพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกอย่างเหมาะสม

ยอมรับข้อผิดพลาดของเด็ก

เด็กอยู่ในช่วงของการเรียนรู้ ซึ่ง อาจใช้เวลาในการที่เด็กจะเรียนรู้และทำ สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมดังนั้นผู้ใหญ่ ควรให้โอกาสและเวลา ถึงแม้เด็กอาจจะ ไม่สามารถทำตามที่ตั้งกลงกันได้ ทั้หมด

สร้างโอกาสให้เด็กได้แสดงออกทาง อารมณ์

การเปิดโอกาสให้เด็กได้มี
การแสดงออกทางอารมณ์เป็นพื้นฐานที่
จะทำให้เด็กสามารถควบคุมอารมณ์
ของตนเองได้ในอนาคต เด็กยิ่งเล็กมาก
การพูดหรือการสื่อสารทางภาษาทำได้
ยาก โดยส่วนมากจะสะท้อนออกมา
เป็นพฤติกรรมเช่น ยิ้ม หัวเราะ ร้องไห้
งอแง และกรี๊ดร้อง แต่ในเวลานี้เด็กได้รับ
รู้การแสดงออกด้วยท่าทางได้มาก
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแสดงออกถึง
อารมณ์ดีใจ เสียใจ แม้แต่แสดงออกจาก
การวาดภาพ การเต้น การที่พ่อแม่ผู้ปกครอง
เปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมทางกาย
จะทำให้เด็กแสดงออกทางอารมณ์ได้ดีขึ้น

การสอนให้เด็กควบคุมตนเอง

การรู้จักควบคุมตนเองเป็นสิ่งที่เด็กเล็กทำเองไม่ได้และต้องการให้พ่อแม่ผู้ปกครองช่วยเหลือเป็นอย่างมาก การสร้างโอกาสให้เด็กได้รับทางเลือก และได้ทราบถึงผลของการตัดสินใจของตนจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เช่น ให้โอกาสเด็กได้เลือกเล่นกับเพื่อนหรือช่วยพ่อแม่ปลูกต้นไม้ หรือการให้เด็กได้เลือกชุดใส่ด้วยตนเอง โดยเด็กจะได้เรียนรู้อารมณ์ของตน และได้กำหนดขอบเขตด้วยตนเอง จึงเกิดเป็นความภาคภูมิใจ แต่อย่าลืมว่าพ่อแม่ผู้ปกครองต้องดูว่าการได้มีทางเลือกนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับได้และอยู่ในขอบเขต ไม่ใช่ทางเลือกที่ทำให้เด็กรู้สึกเอาแต่ใจตนเอง

การสร้างวินัยเชิงบวก เป็นการ
สร้างวินัยให้เกิดในตัวเด็กให้เกิดความ
เข้าใจและมีการแสดงออกอย่างเหมาะสม
โดยการชี้แนะ แนะนำ เป็นแบบอย่าง
ที่ดีของผู้ใหญ่ ให้เด็กเกิดความเข้าใจผ่าน
ประสบการณ์ตรง กิจกรรมและกิจกรรม
ประจำวัน

7

การสื่อสารกับเด็กปฐมวัยให้ได้ผล

การสื่อสารมีความสำคัญกับเด็กปฐมวัยและทุก ๆ คน เด็กจะมีการพัฒนาการด้านการสื่อสารตั้งแต่แรกคลอดและพัฒนาการของการใช้ภาษาตลอดจนวิธีการสื่อสารได้เหมาะสมตามวัยและอายุที่เพิ่มขึ้น เด็กมีการพัฒนาวิธีการสื่อสารได้อย่างหลากหลายผ่านการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งการสื่อสารยังเป็นการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึก ความต้องการและความคิดของเด็ก พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู ครู หรือผู้ดูแลเด็ก ควรสร้างความเข้าใจในตัวเด็กผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยมีการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก และใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเด็กปฐมวัย การสื่อสารที่เกิดขึ้นในครอบครัว ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ตลอดจนการสื่อสารในชุมชน ด้วยวิธีการที่ได้ผลในการแบ่งปันข้อมูลและการแสดงความรู้สึก รวมทั้งความคิดให้ผู้อื่นเข้าใจ

7.1 พัฒนาการทางภาษาและ การสื่อสารของเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัยมีการสื่อสารได้
หลากหลายวิธี ไม่ใช่แค่เพียงการสื่อสาร
ผ่านการพูดเท่านั้น และเป็นการสื่อสาร
ในลักษณะเดียวกับผู้ใหญ่สื่อสาร
เด็กมีการสื่อสารข้อมูลผ่านการแสดงสีหน้า
ภาษาท่าทางหรือภาษากาย และภาษา
สัญลักษณ์ การวาดและการระบายสี
การเต้นและเล่นดนตรี ซึ่งเป็นการ
สื่อสารเช่นเดียวกับการเล่าเรื่องราว การ
อ่าน การเขียน

การแสดงออกถึงความเป็นตัว
เด็กผ่านงานศิลปะ เช่น การวาดซึ่งเป็น
สิ่งสำคัญของเด็กปฐมวัย เด็กสามารถ
เริ่มต้นใช้ดินสอ สีเทียน และพู่กัน โดย
การใช้มือจับไว้ โดยส่วนใหญ่เด็กอายุ 18
เดือนสามารถทำได้ การเฝ้าดูเด็กตื่นเต้น
และดีใจเมื่อได้ขีดเขียนอะไบนกระดาษ
ครั้งแรก ซึ่งเด็กคิดว่ามหัศจรรย์มากและ
ไม่สามารถหยุดได้ ยังคงสนใจที่จะลอง
ขีดเขียนเส้น รูปร่าง และการใช้สี รวมทั้ง
ชอบที่จะพูดคุยในสิ่งที่ได้วาด

ในช่วงวัย 2-3 ปี เด็กเริ่มใช้การวาดภาพเป็นวิธีการหนึ่งในการสื่อสารบางอย่าง การวาดภาพอาจเป็นเพียงการขีดเขียน แต่อาจมีความหมายสำหรับเด็ก ในครั้งแรกถ้าถามเด็ก เด็กอาจจะตอบเพียงชื่อ เช่น นก แต่ต่อมาเมื่อเด็กมีคำศัพท์มากพอ เด็กจะสามารถสร้างเรื่องราวผ่านการวาดภาพ ผู้ใหญ่สามารถเขียนเรื่องราวที่เป็นคำของเด็กเองบันทึกลงไปให้ได้และอ่านให้เด็กฟังอีกครั้ง ซึ่งเป็นขั้นที่สำคัญของวิธีการที่เด็กเรียนรู้การอ่านและการเขียน

เด็กปฐมวัยมีการสื่อสารความคิดและการถ่ายทอดความรู้สึกผ่านดนตรี การเต้น การเล่นบทบาทสมมติ และการใช้สื่อวัสดุ เช่น ปั้นดินน้ำมัน และการสร้างบล็อก ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นสื่อวัสดุที่ราคาแพง การให้โอกาสเด็กเช่นนี้ เด็กจะสามารถใช้สื่อวัสดุต่างๆ ลงมือทำเพื่อแสดงความคิดสร้างสรรค์ของเด็กออกมา การสังเกตและมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตในชุมชน ทำให้เด็กเรียนรู้รูปแบบทางศิลปะได้หลากหลายที่มีในชุมชนและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทั้งการเดินร่ำตามประเพณี แบบรูปของงานศิลปะ การเล่าเรื่อง ละครหุ่น การละเล่น และการร้องเพลงหรืองานเขียนในภาษาถิ่น

จะเห็นได้ว่า พัฒนาการทางภาษาและการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเรียนรู้ของเด็ก และทำให้เด็กเกิดพัฒนาการที่ดีในด้านอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู ครู และผู้ดูแลเด็ก ควรมีความเข้าใจพัฒนาการทางภาษา และการสื่อสาร ตลอดจนวิธีการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยให้ได้ผลตามหลักการและวิธีการที่จะเสนอแนะต่อไป

7.2 หลักการและวิธีการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยเพื่อความเข้าใจในเด็ก และการสร้างปฏิสัมพันธ์กับเด็กหลักการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย

- สื่อสารด้วยภาษาแม่ของเด็ก ซึ่งเป็นภาษาแรกของเด็ก
- รับฟังเด็ก และเรียนรู้ภาษากาย อารมณ์ ความรู้สึกของเด็กแต่ละคนที่มีแตกต่างกัน
- ใช้ภาษาที่ง่ายเหมาะกับวัย
- ใช้คำพูดเชิงบวก ให้กำลังใจและความมั่นใจ
- ใช้วิธีการพูดให้แนวทางในการปฏิบัติของเด็กที่ชัดเจน ไม่ควรพูดกับเด็กด้วยภาษาเด็ก เช่น อะห่วยอ่วย อะโหลล
- เมื่อเด็กอายุเพิ่มขึ้น ให้คำศัพท์เพิ่มเติมกับเด็ก หรือประโยคที่ซับซ้อนมากขึ้น

วิธีการสื่อสารกับเด็กปฐมวัย

- การสื่อสารในชีวิตประจำวัน

พูดชื่อสิ่งของ อวัยวะต่างๆ ของร่างกาย และการทำสิ่งต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเพื่อให้เด็กเห็นวิธีการใช้คำศัพท์ การสนทนา และการสื่อสารในเรื่องใกล้ตัว รับฟังเด็ก และพูดโต้ตอบกับเด็กในเรื่องที่เด็กต้องการหรือสนใจ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรหมั่นสังเกตภาษากาย สีหน้า ท่าทาง อารมณ์ความรู้สึกเมื่อเด็กยังเล็กไม่สามารถใช้ภาษาสื่อสารได้อย่างชัดเจน หาวิธีการตอบสนองความต้องการของเด็ก และปฏิบัติต่อเด็กอย่างคงเส้นคงวาเพื่อให้เด็กสามารถคาดเดา หรือเลือกทำในสิ่งที่ควรทำในชีวิตประจำวัน และพูด ย้ำ ซ้ำ ทวน บ่อยๆ เพื่อให้เกิดการรับรู้

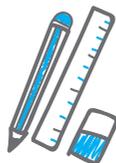
- การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

ใช้วิธีการอย่างหลากหลายในการเพิ่มประสบการณ์ทางภาษา เช่น ร้องเพลง คำคล้องจอง เล่านิทาน หรือ เรื่องราวต่างๆ ที่ใช้ภาษาแม่ของเด็ก ใช้หนังสือภาพกับเด็ก อาจใช้ภาษาแม่หรือ เมื่อเด็กโตขึ้นสามารถใช้ภาษาทางการในการเล่าเรื่องราวที่น่าสนใจ

- การสื่อสารเมื่อเกิดสถานการณ์ที่เป็นปัญหา

แสดงความเข้าใจในตัวเด็กและสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น เปิดโอกาสให้เด็กพูดสื่อสารเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น และร่วมกันหาแนวทางการแก้ปัญหากับเด็ก ชี้แจงเหตุผล ให้คำแนะนำ แนวทางในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม โดยหากเด็กยังไม่สามารถสื่อสารได้ ให้ผู้ใหญ่คาดเดาความต้องการของเด็ก และเลือกวิธีการที่เหมาะสมให้เด็กได้ปฏิบัติโดยไม่กล่าวโทษเด็ก ใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงหรือให้เด็กปฏิบัติตามโดยไม่ชี้แจงและไม่ให้เหตุผล

• การสื่อสารเพื่อให้เด็กยอมรับฟังและทำตาม

ในการสื่อสารกับเด็กจึงต้องใช้ภาษาที่เด็กเข้าใจได้ง่าย วัยเด็กเป็นวัยที่ต้องการความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ การเป็นแบบอย่าง และการให้คำแนะนำในการปฏิบัติที่ชัดเจนอย่างเหมาะสม เนื่องจากเด็กในวัยนี้มีประสบการณ์น้อยและยังไม่มีวุฒิภาวะมากพอหรือการชี้นำตนเองได้ ควรมีการใช้ภาษากายเพื่อแสดงความรัก เช่น การกอด การหอมแก้ม การลูบศีรษะ จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่น การรับฟังเด็กเมื่อเด็กแสดงความต้องการ และสื่อสารออกมา และพูดทวนสิ่งที่

เด็กพยายามสื่อสาร โดยใช้คำที่เหมาะสม การเป็นแบบอย่างที่แสดงให้เห็น วิธีการปฏิบัติที่เหมาะสม ใช้เหตุผลกับเด็กโดยไม่ใช้อารมณ์และไม่ฟังเด็ก และมีความคงเส้นคงวากับเด็กในการปฏิบัติสิ่งต่างๆ โดยเมื่อเด็กเห็นแบบอย่างที่ดีจากผู้ใหญ่ว่าต้องทำอะไร มีแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมจากการชี้แนะ ชี้นำของผู้ใหญ่ ยอมรับฟังเด็กและมีการหาวิธีการแก้ปัญหาหรือการปฏิบัติสิ่งต่างๆ อย่างเหมาะสมร่วมกันอย่างมีเหตุมีผล ทำให้เด็กเชื่อมั่นในความรัก ความปรารถนาดีที่ผู้ใหญ่มอบให้ เด็กจะยอมรับฟังและทำตาม

เทคนิคในการสื่อสารกับเด็กปฐมวัยให้ ได้ผล

- หลีกเลี่ยงการใช้คำถามที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า
“ทำไม”

การใช้คำถามที่ขึ้นต้นว่า “ทำไม”

จะสื่อสารให้เด็กเข้าใจได้ 2 แบบ คือ

- 1) เด็กทำไม่ดีเลย ทำไมจึงทำเช่นนั้น?
- 2) ถ้ามีเหตุผลดี ๆ การกระทำเช่นนั้นก็อาจ
เป็นที่ยอมรับได้

ผลเสียที่ตามมาก็คือ เด็กจะพยายามหาเหตุผลเข้าข้างตนเองมากขึ้น เพื่อพยายามยืนยันว่า ความคิดและการกระทำของเขาถูกต้อง เลยเป็นการสอนให้เด็กเถียงแบบข้างๆ คูๆ หรือเริ่มเรียนรู้ที่จะพูดไม่จริง แล้วพ่อแม่ก็จะโมโหลูกเสียเอง ทั้งๆ ที่เป็นคนเริ่มต้นให้เด็กหาเหตุผล แต่เมื่อเด็กแสดงเหตุผลก็ไม่ยอมรับเหตุผลของเด็กอยู่ดี

- คำหน้าที่พฤติกรรมมากกว่าตัวเด็ก

ถ้าพ่อแม่จะตำหนิเด็ก ต้องระวาง การต่อต้านไม่ยอมรับวิธีการที่ทำให้เด็ก ยอมรับ และไม่เสียความรู้สึกด้านดีของ ตนเอง สามารถทำได้ด้วยการตำหนิที่ตัว พฤติกรรมนั้น ดีกว่าตำหนิที่ตัวเด็ก เช่น “แม่ไม่ชอบที่ลูกเล่นของเล่นแล้วไม่เก็บ”

ไม่ควรใช้คำพูดทำนองว่า เด็ก นิสัยไม่ดี เพราะจะทำให้เด็กต่อต้าน รู้สึก การโดนตีตรา หรือแกล้งเป็นอย่างนั้น จริงๆ หรือลามไปถึงพ่อแม่ เช่น “วางของไม่เป็นทีอย่างนี้ นิสัยไม่ดีเลย” ควรพูดว่า “แม่เคยสอนแล้วว่าลูกควร วางของให้เป็นที”

- พ่อแม่ควรใช้คำพูดที่ขึ้นต้น “ฉัน” มากกว่า “เธอ”
(I-YOU Message)

๖๖

ตัวอย่างเช่น

“พ่อไม่ชอบการที่ลูกยังไม่ยอมปิดทีวี ตามที่พ่อบอก”

ดีกว่า “ลูกนี้แยมมาก...ดูแต่ทีวีทั้งวัน”

“แม่อยากให้ลูกอาบน้ำตามเวลา”

“แม่อยากให้ลูกหยุดฟัง เวลาแม่พูด”

“แม่เสียใจที่ลูกทำเช่นนั้น”

“พ่อแม่อยากให้ลูก...”

“พ่อแม่จะดีใจมากที่...”

๙๙

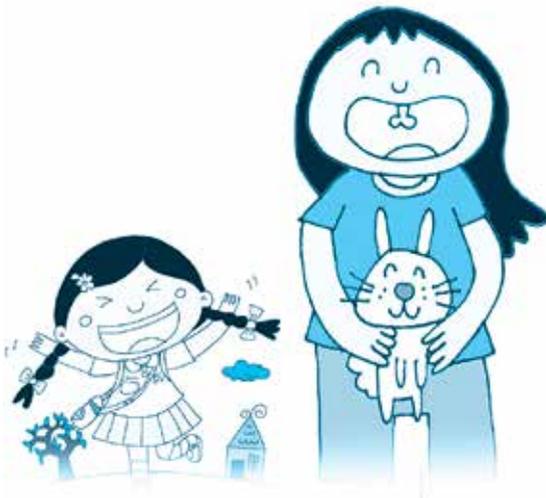
ใช้การสื่อสารที่ให้บอกความคิด ความ
รู้สึก ความต้องการของเด็ก

เป็นการฝึกให้เด็กมีทักษะใน
การสื่อสาร กล่าวพูด กล่าวบอกสิ่งที่ตัว
เองคิดและรู้สึก และเป็นการสอนให้เด็ก
บอกความต้องการอย่างสุภาพด้วยความ
เข้าใจกัน คุณพ่อคุณแม่สามารถช่วย
กระตุ้นเรื่องนี้ได้ ด้วยการฝึกการสื่อสาร
ดังต่อไปนี้

“ลูกคิดอย่างไรกับ เรื่องนี้...”

“ลูกรู้สึกอย่างไร ลองบอกพ่อแม่...”

“ลูกต้องการให้เป็นอย่างไร...”

พ่อแม่ควรรับฟังเด็กมากๆ
ให้เขา รู้สึกว่า การพูดบอกเรื่องเหล่านี้เป็น
เรื่องปกติ และพ่อแม่พร้อมที่จะรับฟัง
ช่วยคิด หรือแบ่งปันความรู้สึก และหาก
เด็กยังไม่สามารถสะท้อนความรู้สึกของ
ตนออกมาได้ ควรช่วยเหลือแนะนำเด็ก
ถึงความรู้สึกของเด็กเพื่อเป็นพื้นฐานการ
เรียนรู้อารมณ์

- ใช้เทคนิคในการชม ให้เด็กเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจตนเอง ควรชมให้ญาติ พี่น้อง หรือคนในครอบครัวทราบ และร่วมชื่นชมด้วย
- ถามความรู้สึกและสะท้อนความรู้สึก เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกผ่านความรู้สึก ตลอดจนการคิดสะท้อนความรู้สึกของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจ ผู้ใหญ่ควรเริ่มต้นใช้คำถามและชี้แนะการคิดสะท้อนให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กได้สะท้อนความรู้สึกออกมาเพื่อแสดงความเข้าใจในตัวเอง และสร้างให้เด็กเข้าใจความรู้สึกของตนเอง

๖๖

ตัวอย่างเช่น

“หนูคงเสียใจ ที่คุณแม่ทำโทษ” (สะท้อนความรู้สึก)

“ลูกรู้สึกอย่างไรบ้าง ที่พ่อแม่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน”

(ถามความรู้สึก)

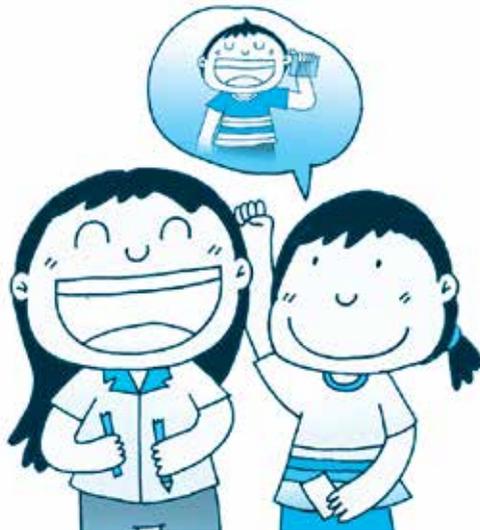
“ลูกคงโกรธที่ถูกน้องแกล้ง” (สะท้อนความรู้สึก)

“เรื่องที่คุยกันนี้คงจะกระทบความรู้สึกของลูก
มาก เราจะคุยเรื่องนี้กันต่อได้ไหม”

(สะท้อนความรู้สึก)

๙๙

- **ถามความคิดและสะท้อนความคิด**
เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกผ่านความคิด ตลอดจนการคิดสะท้อนความคิดของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจ ผู้ใหญ่ควรเริ่มต้นใช้คำถามและชี้แนะการคิดสะท้อนให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กได้สะท้อนความคิดออกมาเพื่อแสดงความเข้าใจในความคิดของเด็ก และสร้างให้เด็กเข้าใจความรู้สึกของตนเอง

66

ตัวอย่างเช่น

“เมื่อลูกโกรธ ลูกคิดจะทำอย่างไรต่อไป”

(ถามความคิด)

หากเด็กตอบว่า “ผมอยากกลับไปชกหน้ามัน

(เพื่อนคนหนึ่งที่โรงเรียน)”

99

พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรพูดต่อไปว่า "ลูกโกรธมากจนคิดว่าน่าจะกลับไปหาหน้าเขา" (สะท้อนความคิด) เพื่อให้เด็กคิดเกี่ยวกับความคิดของตนและสิ่งที่จะเกิดขึ้น

การถามและสะท้อนความรู้สึก และความคิดนี้ จะได้ประโยชน์มาก เพราะจะทำให้เด็กรู้สึกว่าเขาเข้าใจในความคิด และความรู้สึกของเขา ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี เป็นพวกเดียวกัน และจะเปิดเผยข้อมูลมากขึ้นทำให้ซุกงูหรืออบรมในสิ่งที่เหมาะสมได้ง่ายขึ้น

• การกระตุ้นให้เด็กปฐมวัยคิดด้วยตนเอง

ในการฝึกให้เด็กคิด และแก้ปัญหา นั้น ควรฝึกให้เด็กคิดเองก่อนเสมอ เมื่อเด็กคิดไม่ออก คิดไม่รอบคอบ หรือไม่กว้างพอ พ่อแม่ ผู้ปกครองอาจช่วยเสริม หรือชี้แนะให้ในตอนท้าย โดยการส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เด็กคิดด้วยตนเอง ให้พิจารณาความเหมาะสมตามวัย โดยอาจช่วยชี้แนะ และให้แนวทางเมื่อเด็กยังไม่สามารถเริ่มได้ด้วยตนเอง เช่น

66

"ลูกคิดว่าปัญหาอยู่ที่ไหน"

(ให้คิดสรุปหาสาเหตุของปัญหา)

"แล้วลูกจะทำอย่างไรต่อไปดี"

(ให้คิดหาทางออก)

"ทางออกแบบอื่นล่ะ มีวิธีการอื่นหรือไม่"

(ให้หาทางเลือกอื่น ๆ ความเป็นไปได้อื่น ๆ)

"ทำแบบนี้ แล้วคาดว่าผลจะเป็นอย่างไร"

(ให้คิดถึงผลที่ตามมา)

"เป็นไปได้ไหม ถ้าจะทำแบบนี้...(แนะนำ)..."

ลูกคิดอย่างไรบ้าง"

99

เทคนิคสื่อสารกับลูกให้ถูกวิธี
นอกจากจะทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดี
ระหว่างพ่อแม่และลูก หรือผู้ปกครอง
และเด็กแล้ว ยังช่วยลดความหงุดหงิด
และการเปลืองใช้อารมณ์โกรธของพ่อแม่
ผู้ปกครองที่จะมีต่อลูกได้อีกด้วย นอกจากนี้
เมื่อลูกเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นแล้ว จะมีความ
เข้าใจในตัวพ่อแม่ ผู้ปกครอง มีปัญหา
อะไร จะเล่าให้ฟัง กล้าปรึกษาพ่อแม่
ผู้ปกครองและไม่ค่อยพุดยั่วให้โมโห หรือ
ทำทนายพ่อแม่ ผู้ปกครองอีกด้วย

บรรณานุกรม

1. กระทรวงศึกษาธิการ (2551)
2. นัยพินิจ คชภักดี (2548)
3. นัยพินิจ คชภักดี (2554)
4. วรนาท รักสกุลไทย และคณะ (2552)
5. สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2547)
6. <http://www.factsforlifethai.cf.mahidol.ac.th/learning/support03.php>
7. <https://www.unicef.org/thailand/tha/Building-better-brains-TH.PDF>
8. https://www.unicef.org/earlychildhood/index_40754.html
9. file:///C:/Users/EDU/Desktop/%E0%B8%A2%E0%B8%B9%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B9%80%E0%B8%8B%E0%B8%9F/facilitator.pdf
10. http://www.first5la.org/files/FLSN_ParentingEd_Final_01282014.pdf
11. file:///C:/Users/EDU/Desktop/%E0%B8%A2%E0%B8%B9%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B9%80%E0%B8%8B%E0%B8%9F/Parenting_Education_Programs_for_Poor_Young_Children.pdf
12. <http://humanrights.mfa.go.th/th/kids/72/>
13. การเลี้ยงดูเชิงบวก โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อเด็ก http://endviolencethailand.org/positive_discipline

“The Manual for ECD teachers and caregivers in implementing the Parenting programme and providing counselling services for parents of children aged 2-5 years”